

Sveučilište u Zagrebu
Arhitektonski fakultet
Studij dizajna

DIZAJN

INSTITUCIJSKI
PROJEKT
ARHITEKTONSKOG
FAKULTETA

ZAGREB
2020

KAO

ČIMBENIK

KONSTITUTIVNI
ELEMENTI
ARHITEKTURE,
URBANIZMA
I DIZAJNA

OBNOVE

I SUVREMENOG

UREDILA:
SANJA
BENCETIĆ

RAZVOJA

STUDIJ
DIZAJNA
INDUSTRIJSKI
DIZAJN

GRADA

1.	UVOD – SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA <i>Sanja Bencetić</i>	03
2.	SUVREMENO DRUŠTVO I RIZICI – SOCIOLOŠKI ASPEKTI <i>Anka Mišetić</i>	04
3.	METODE ISTRAŽIVANJA	07
4.	REFERENTNI PRIMJERI:	07
4.1.	PRIMJERI IZ POVIJESTI INDUSTRIJSKOG DIZAJNA <i>Zlatko Kapetanović, Nika Pavlinek</i>	08
4.2.	SUVREMENI I AKTUALNI PRIMJERI <i>Ivana Fabrio, Nina Bačun</i>	11
4.3.	PRIMJERI IZ PODRUČJA INKLUZIVNOG DIZAJNA <i>Sanja Bencetić</i>	15
4.4.	PRIMJERI SA STUDIJA DIZAJNA <i>Andrea Hercog, Mladen Orešić</i>	19
4.5.	ANALIZA POTENCIJALA URBANIH ARHITEKTONSKIH ELEMENATA <i>Robert Šimetin</i>	23
4.6.	ULOGA PRIVREMENIH INTERVENCIJA U URBANOJ OBNOVI GRADA <i>Ivana Knez</i>	26
4.7.	SOCIOEKOLOŠKA ANALIZA U URBANOM OKOLIŠU <i>Anka Mišetić</i>	28
5.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	45
6.	ZAKLJUČAK – SMJERNICE ZA ISTRAŽIVANJE 2021.	46
7.	IMPRESSUM	47

1. OSTANI IZADI

Uvod: DOMA — VAN

SANJA
BENCETIĆ

Početak 2020. svijet se suočio s krizom izazvanom pandemijom bolesti COVID-19. Istodobno, građani Zagreba suočili su se s jednim od najrazornijih potresa u povijesti grada. Obje krizne situacije, svaka za sebe, ali još više njihova kontradiktorna kombinacija, nameću propitivanje (ne)pripremljenosti svih struktura urbanog života na krizne situacije te uloge dizajna u sve tri faze: pripremljenosti prije, reakcija tijekom i sanacije nakon kriznih situacija.

Također nameću uključivanje planiranja za krizne situacije u planove razvoja grada u svim aspektima, odnosno promišljanje i restrukturiranje koje sve aspekte mora obuhvatiti suvremeni razvoj urbane sredine života. Obnova grada nakon potresa otvara realne mogućnosti za primjenu zaključaka istraživanja.

Suvremeni razvoj dizajna kao discipline te evolucija metodologije *design thinking*¹ i njezina široka primjena omogućuju potpuno novi pristup i inovativna rješenja, ne samo u području dizajna proizvoda nego u holističkom interdisciplinarnom pristupu i rješenjima koja uključuju sve aspekte životnog okruženja, od materijalnog i tehnološkog do sociološkog i kulturološkog.

U kontekstu pripremljenosti urbane sredine na krizne situacije, ali i u kontekstu primjene dizajna kao alata za razvoj i obnovu u svim aspektima, ciljevi su ovog predistraživanja postaviti smjernice istraživanja koje slijedi, odnosno:

UTVRDITI (DETEKTIRATI I DEFINIRATI) PROBLEME KOJE JE POTREBNO I MOGUĆE RIJEŠITI DIZAJNOM.

UTVRDITI (DETEKTIRATI I DEFINIRATI) POTENCIJALE KOJIMA DIZAJN MORA I MOŽE USPOSTAVITI NOVE VRIJEDNOSTI.

1 | Brown, T. (2009) *Change by Design*, HarperCollins

2. DRUŠTVO I RIZICI — SOCIOLOŠKI ASPEKTI

ANKA
MIŠEĆIĆ

2 | Beck, U. (2009): *Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision*, Constellations 16

3 | Jarvis, D. (2007): *Risk, Globalisation and the State: A Critical Appraisal of Ulrich Beck and the World Risk Society Thesis*, Global Society, 21(1), str. 18

Društva se kroz povijest neprestano suočavaju s različitim oblicima nesigurnosti, rizika i katastrofa, a odgovor na te prijetnje ovisi o nizu čimbenika koje možemo podvesti pod pojam otpornosti. Prijetnje mogu dolaziti izvana ili iz samoga društva. Stoga dinamika kojom se javljaju, kao i odgovori na njih zrcale odnos priroda – kultura – tehnologija pa u općenitom smislu govorimo o dva korijena i s njima povezana dva tipa katastrofa: prirodnima i tehnološkima. S prirodnim katastrofama i rizicima društva su se suočavala još od predmodernih razdoblja, dok su tehnološki rizici i s njima povezane katastrofe obilježje modernih, tehnološki razvijenih društava. Jedno od najutjecajnijih promišljanja rizika u sociologiji je uspostavio Ulrich Beck kroz koncept „društva rizika“, pojava kojim opisuje razdoblje koje naziva refleksivna modernizacija, u kojemu prijetnje proizlaze prije svega iz tehnoloških procesa, ali i iz različitih organizacijskih aktivnosti i društvenih odnosa. Općenito se može reći da je sociologija dominantno usmjerena na proučavanje rizika kao strukturnog fenomena postindustrijskih društava, a gomilanje rizika – ekoloških, terorističkih, vojnih, financijskih, biomedicinskih i informacijskih – jedna je od karakteristika suvremenih društava.²

U globalnom društvu sve smo izloženiji nesigurnostima i socijalnim, političkim, ekološkim i individualnim rizicima povezanim s nizom inovacija koje „sve više izmiču kontroli i zaštitnim institucijama industrijskog društva“.³ Beck smatra da je rizik ugrađen u suvremeno, globalno društvo i da je njegov strukturni dio. U tom smislu stalno smo suočeni s rizikom i preostaje nam da se pitamo o stupnju ili mjeri rizika. „Rizik postoji i ne postoji, prisutan je i odsutan, sumnjiv je i stvaran. Na kraju se može pretpostaviti da je sveprisutan i stoga temelji politiku straha i politiku prevencije.“ Također, više nije jednostavno ni lako adresirati odgovornost za rizik jer se pojavljuje na različitim razinama, od pojedinca, preko zajednica, do društva u cjelini, a u globalnom svijetu i odgovornost

je globalna. Rizik definira društveni odnos, ali i društvenu akciju i moralni i politički prostor odgovornosti.⁴ Kao suvremenici takvog svijeta, socijaliziramo se i kroz odnos prema rizicima, prepoznavanje, prevenciju, odluke kojima kontroliramo ili ublažavamo nesigurnosti i rizike.

U suvremenom svijetu, smatra Beck, suočavamo se s „proizvedenim nesigurnostima“ koje nastaju kao posljedica „brzine i radikalne prirode procesa modernizacije“ oblikujući tako globalne rizike i nesigurnost kroz stalno „iščekivanje globalnih katastrofa“.⁵ Bez obzira na to o kojoj je vrsti katastrofe riječ, suočavanje društava s katastrofama rezultira kolektivnim stresom i komprimira društvene procese u ekstremno kratke vremenske raspone, a privatni život izložen je javnosti. Istraživanja su utvrdila da katastrofe imaju tipične faze: upozorenje, prijetnja, udar, utvrđivanje štete, spašavanje, „liječenje“ (terapija) i oporavak.⁶

U tom kontekstu aktualno je i pitanje o ulozi dizajna u odnosu prema rizicima, do koje mjere profesija dizajnera može doprinijeti savladavanju ili smanjivanju rizika te posljedica koje nastaju nakon izloženosti katastrofama, bilo onima tehnološkog bilo prirodnog podrijetla.

Prirodni su rizici prepoznatljivi, ne traže posebno tumačenje, doživljavamo ih kao prijetnju koja je tu oduvijek i koja se ne može izbjeći i ne povezujemo ih izravno s tehničkim društvima, smatra Čaldarović i ističe da je u takvim slučajevima društvena uloga vidljiva u fazi kad nastaju posljedice: „Prirodni hazardi i rizici podložni su nadzoru posljedica ako se društvo organizira i pripremi za što bezbolnije podnošenje tih posljedica (npr. najava poplave, tornada, požara, odnosno klimatskih situacija koje prethode takvim pojavama. Potresi, kao gotovo posve nepredvidljivi, izvan su mogućnosti nadzora posljedica“.⁷

Karakteristika je potresa da spada u „tip hazarda niskog probabiliteta s visokim posljedica-

ma“ (za razliku od tipa „visokog probabiliteta s malim posljedicama“, a po Faugeresovoj tipologiji potres pripada kategoriji „prirodnih rizika na čije postojanje i manifestiranje čovjek nikako ne utječe“.⁸ Premda Čaldarović kao ključno obilježje za razumijevanje potresa ističe njegovu nepredvidivost, niz je suvremenih istraživanja kojima se nastoji pronaći model djelovanja za smanjivanje posljedica potresa.

Jedna od prvih i utjecajnijih analiza posljedica koje neka prirodna katastrofa ima za zajednicu opisana je u knjizi K. Eriksona (1972) *Everything in its Path: Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood*. Kao posljedicu autor razlikuje individualnu traumu koja se manifestira kao „stanje šoka“ i kolektivnu traumu koja se manifestira kao „gubitak zajednice“.

Osobito kod prirodnih katastrofa poput potresa, gdje je predvidljivost događaja gotovo nemoguća, potreba za kontrolom i nadzorom danas se premješta u područje preventive koja ima za cilj što veće ublažavanje posljedica, bilo kroz organizacijske aspekte bilo kroz jačanje socijalnog kapitala zajednice i njezine otpornosti.

Tako Aldrich naglašava važnost uloge civilnog društva te sugerira afirmaciju takvih politika koje bi poticale izgradnju društvenih mreža, koje bi se oslanjale na komunikacijske uređaje poput mobitela, čime bi se omogućilo održavanje veze među članovima zajednica i u situacijama fizičke razdvojenosti, koja je jedna od neposrednih posljedica katastrofe.⁹ Pritom su od iznimne važnosti nevladine organizacije, koje bi se brinule da se građanima pogođenima katastrofom, osim skloništa i privremenog smještaja, osiguraju i mjesta okupljanja i susreta lokalnih zajednica.¹⁰ Osim ovih standardnih pristupa oporavku, nove su studije osvijetlile su potencijalnu ulogu socijalnih mreža i civilnog društva u objašnjenju brzine oporavka nakon krize, o čemu svjedoče i primjeri empirijskih istraživanja važnosti civilnog društva nakon potresa u

Japanu. Aldrich nadalje ističe faktore koji su povezani s brzinom oporavka zajednice:¹¹

**ŽIVOTNI UVJETI:
RJEĐE NASELJENA PODRUČJA
I PODRUČJA BEZ KRIMINALA
BRŽE SE OPORAVLJAJU**

**UVJETI POSLOVANJA:
PODRUČJA S VEĆIM BROJEM
ZDRAVIJIH PODUZEĆA SU
OTPORNIJA**

**RAZMJERI ŠTETE:
PODRUČJA S MANJE ŠTETE
BRŽE SE OPORAVLJAJU**

**SOCIOEKONOMSKI UVJETI:
BOGATIJA PODRUČJA BRŽE
SE OPORAVLJAJU OD
POSLJEDICA KATASTROFA**

**CIVILNO DRUŠTVO:
POVEZANIJE ZAJEDNICE
I SUSJEDSTVA BRŽE SE
OPORAVLJAJU**

Tablica 1. Teorije povezivanja brzine oporavka i lokalnih uvjeta, izvor: Aldrich 2008.

4 | Beck, U. (2009): *Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision*, Constellations 16, str. 5

5 | Beck, U. (2009): *World Risk Society and Manufactured Uncertainties*, Iris, Issn 2036-3257, str. 291-299

6 | Marshal, G. (1994): *Dictionary of Sociology*, Oxford University Press, str. 162

7 | Čaldarović, O. (1995): *Socijalna teorija i hazardni život: rizici i suvremeno društvo*, Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, str. 23

8 | isto, str. 35

9 | Aldrich, D. (2008): *The Crucial Role of Civil Society in Disaster Recovery and Japan's Preparedness for Emergencies*, http://works.bepress.com/daniel_aldrich/6/

10 | isto

11 | isto, Table 1: Theories Linking Recovery Speed to Local Conditions

Jedno od središnjih pitanja prevencije i oporavka svakako je i pitanje edukacije. Odgovarajući na pitanja kako organizirati transfer znanja i podignuti svijest javnosti (osobito u zemljama u razvoju), Izadkhah apostrofira važnost edukacije djece od najranije dobi, i to različitim metodama integriranja potrebnih sadržaja u dječje aktivnosti. Pretpostavka je da će djeca dalje transferirati znanje i informacije na jednostavan način i svojim roditeljima, što u konačnici rezultira jačanjem otpornosti zajednice da odgovori na šok koji prati katastrofe. Slične metode edukacije stanovništva koje su se bazirale na edukaciji djece primijenjene su i u Hrvatskoj, na otoku Krku prilikom uvođenja cjelovitog modela zbrinjavanja otpada, kada su se preko edukacije u djece u vrtićima u ekološke projekte i aktivnosti uključivale cijele obitelji.¹²

Aktivna participacija građana pokazuje se jednim od najboljih odgovora zajednice pogođene katastrofalnim događajem, jer jača demokratski kapacitet zajednice i smanjuje dodatne eskalacije nejednakosti i isključenosti marginaliziranih skupina koje mogu biti jedna od socijalnih posljedica katastrofa.¹³ U tom smislu instruktivan je primjer stvaranja sustava potpore kroz civilno društvo, opisan u studiji slučaja u Nishi Sumi, jednom od najteže potresom pogođenih područja u gradu Kobe.¹⁴ Na temelju brojnih uvida autori ukazuju na nekoliko kritičnih problema koji se pojavljuju u procesu obnove nakon potresa, a koji su važni s aspekta održivosti lokalnih zajednica:

USREDOTOČITI SE NA POTREBE I PRIORITETE ZAJEDNICE S POSEBNIM NAGLASKOM NA SOCIJALNO UGROŽENE SKUPINE.

UVESTI ZAJEDNICE U PROCES DONOŠENJA ODLUKA O OBNOVI.

ISTRAŽITI KOLEKTIVNE STAVOVE (JAVNO MNIJENJE ZAJEDNICE).

DRŽATI KORAK S BRZINOM OBNOVE I UPRAVLJATI PRIKRIVENIM ČIMBENICIMA POPUT POLITIČKIH PRITISAKA.

12 | (<https://www.otoci.eu/krk-tjedan-eko-edukacija-za-gradane-djecu-skolarce-travnja>)

13 | Cretney, R.M. (2017): *Towards a critical geography of disaster recovery politics: Perspectives on crisis and hope*, Geography Compass, 11(1), <https://doi.org/10.1111/gec3.12302>

14 | Shaw, R., Goda, K. (2004): *From Disaster to Sustainable Civil Society: The Kobe Experience*, Disasters, 28(1), str. 16-40

3.

ISTRAŽIVANJA METODE

3.1. PREGLED I USPOSTAVLJANJE ARHIVE REFERENTNIH PROJEKATA I RJEŠENJA

Informacije relevantne za buduće istraživanje prikupljene su kroz istraživanje i formiranje arhive postojećih referentnih projekata, primarno dizajna proizvoda, ali i srodnih te interdisciplinarnih projekata i rješenja. Informacije su zatim kritički analizirane (prednosti, nedostaci, potencijali) i strukturirane te su definirana područja, teme i smjernice za daljnja istraživanja i projekte dizajna.

3.2. REAKCIJE STUDENATA DIZAJNA KAO POTENCIJAL ZA ISTRAŽIVANJE I DIZAJN

Anketom koja je provedena u sklopu predmeta Socijalna ekologija (6. semestar preddiplomskog studija) testirana je sposobnost i kvaliteta senzibiliteta i reakcija studenata na aktualne prilike i okruženje izazvane krizom zbog potresa, na temelju koje su procijenjene mogućnost i načini uključivanja studenata u buduće istraživanje i projekte.

4.
4.

REFERENTNI

PRIMJERI

4.1.

PRIMJERI

IZ POVIJESTI

INDUSTRIJSKOG

DIZAJNA

ZLATKO
KAPETANOVIĆ

NIKA
PAVLINEK

POVIJEST DIZAJNA

Začetak dizajna kao struke možemo povezati s industrijskom revolucijom sredinom 19. stoljeća i umjetničkim pravcima koji su nastajali krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Međutim, tek osnutkom Bauhauusa 1919. u Weimaru započinje etabliranje dizajna kao struke. Ideja Bauhauusa bila je „umjetnost u industriji“, odnosno spoj svih vrsta umjetnosti i arhitekture u dizajn za novo stoljeće. To je rezultiralo, između ostalog, kontinuiranim rastom kompleksnosti struke.

1953.

Inaugurirana je ideja o stvaranju međunarodnog tijela koje bi se brinulo o interesima industrijskih dizajnera.

1957.

Službeno je osnovano međunarodno tijelo pod nazivom Icsid – Council of Societies of Industrial Designers.

1959.

Održan je prvi kongres Icsida u Stockholmu, na kojemu su usvojeni Statut i prva definicija industrijskog dizajna. Naziv organizacije promijenjen je u The International Council of Societies of Industrial Design.

1961.

Njemački dizajner Dieter Rams postao je glavni dizajner tvrtke Braun, gdje je postavio principe oblikovanja koji su i danas, u digitalnoj eri, vidljivi posebice u proizvodima tvrtke Apple. Icsidu je dodijeljen poseban konzultativni status u UNESCO-u te kontinuirano surađuje na mnogim razvojnim projektima, koristeći se dizajnom kao alatom za poboljšanje kvalitete života.

1963.

Nakon Bauhauusa jedna od najutjecajnijih škola dizajna bila je Hochschule für Gestaltung Ulm (HfG), koja je prednjačila u znanstvenom pristupu dizajnu. U središnjem fokusu je bila društvena odgovornost dizajnera kako za proizvode tako i prema korisnicima proizvoda koje oblikuje.

1964.
– 1972.

Održan je niz seminara u cilju uspostave preporuka za obrazovne standarde, kojima bi se osigurao znanstveni pristup i stvorio temelj za daljnji razvoj struke. Inaugurirana je ideja o dizajnu kao interdisciplinarnoj, kreativnoj, odgovornoj i intelektualnoj djelatnosti u cilju humanizacije tehnologije, održivosti i kontinuiranog poboljšavanja kvalitete života.

Američki dizajner Victor Papanek je objavio knjigu *Dizajn za stvarni svijet*, u kojoj daje kritičku analizu konzumerizma i stvaranja besmislenih proizvoda za čiju se proizvodnju nepotrebno troše ogromni resursi i vode u ekološku katastrofu te daje moguće smjernice održivog razvoja. Smatra da dizajn treba biti odgovoran

Izvršni odbor Icsida na kongresu u Veneciji, 1961.

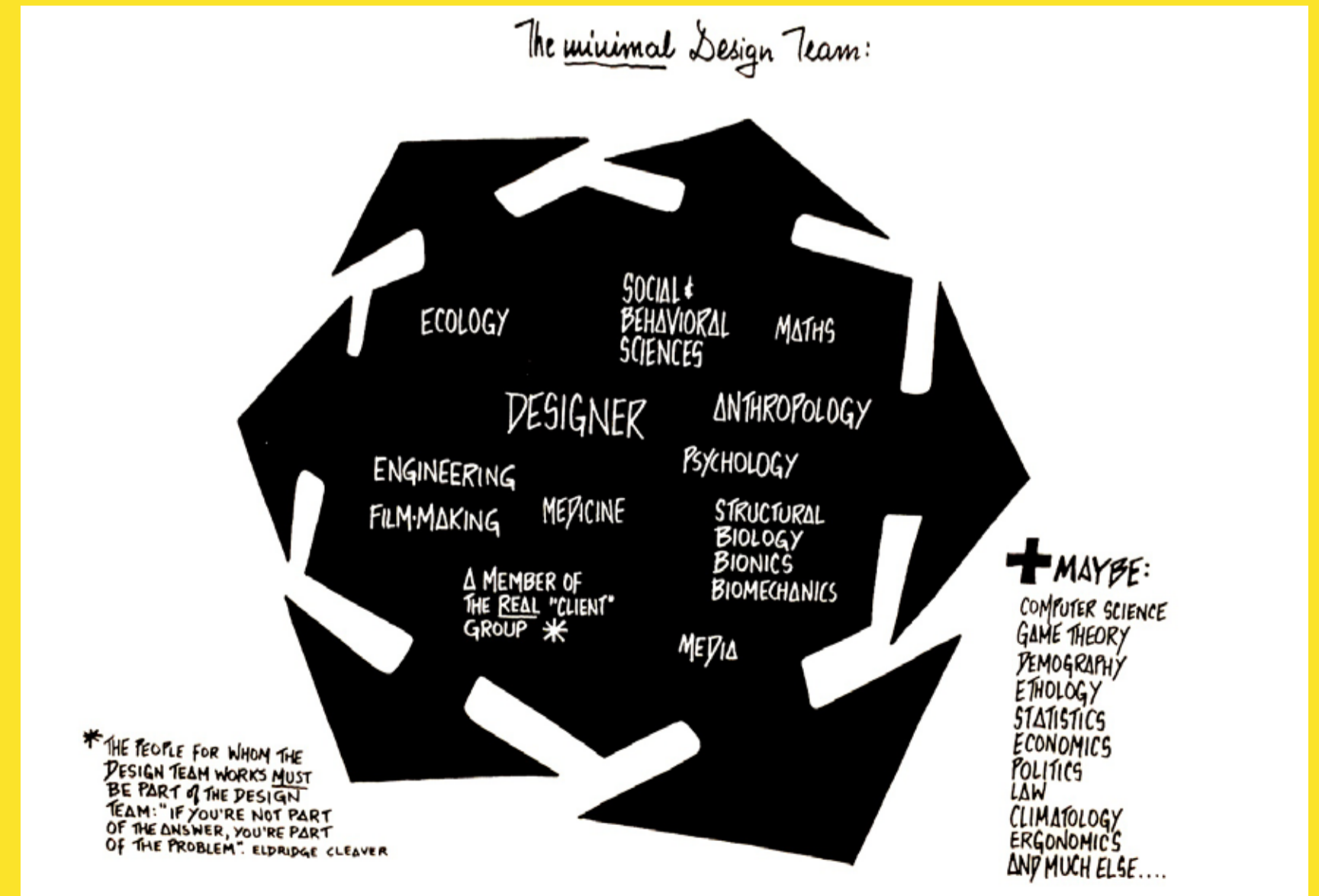
prema korisnicima te da ne bi smio predstavljati djelatnost koja djeluje kao nagovaračko sredstvo potrošnje u službi marketinga, pogotovo za „proizvode koji nam nisu potrebni, za novac koji ne posjedujemo”. U proces dizajniranja uvodi i bioničke principe, smatrajući da dizajn mora odražavati suživot s prirodom i ekološkim principima. Icsid, Icograda i UNESCO zajednički organiziraju Interdesign Workshop s temom dizajna osnovne medicinske opreme za potrebe zemalja u razvoju.

2012.

Prvi je put dodijeljena novoustanovljena nagrada World Design Impact Award. Ova nagrada ima za cilj promoviranje proširenih područja djelovanja industrijskog dizajna i mogućnosti struke da utječe na kvalitetu života.

Dizajn Dietera Ramsa za firmu Braun, 1960.-70. / Dizajn tvrtke Apple, 2020.

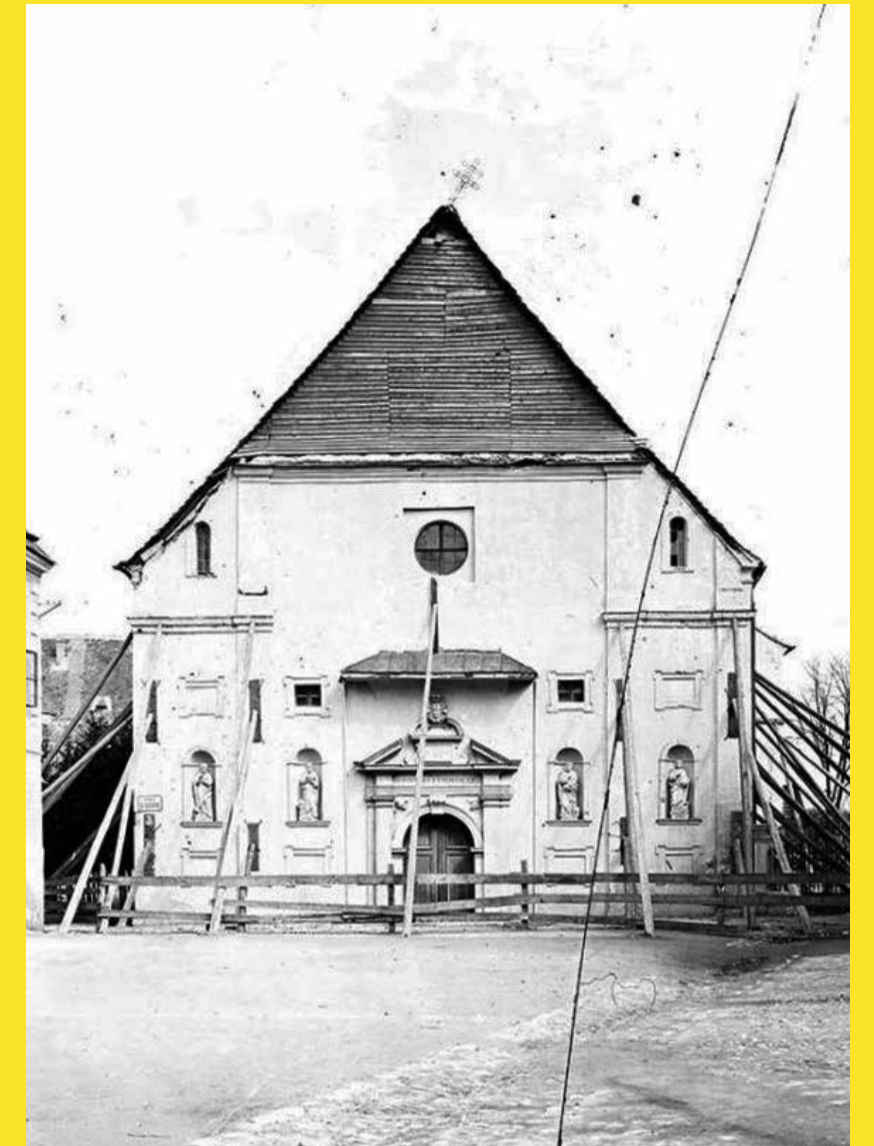
Victor Papanek: Minimalni dizajnerski tim

Mnogo primjera ukazuje na činjenicu da proces dizajnerskog razmišljanja ima mogućnosti pozitivnog djelovanja prema globalnim izazovima, poboljšavajući kvalitetu života za sve. Shvaćanje dizajna isključivo kroz prizmu funkcionalnosti i estetike pripada prošlosti. Nastaje nova paradigma dizajna kao intelektualne djelatnosti, čiji je imperativ djelovanje u širem društvenom, ekološkom i gospodarskom kontekstu. U tom smislu provode se istraživanja o društvenom utjecaju dizajna i mogućnosti koje struka pruža u stvaranju empatije kao kreativnog alata za pozitivne promjene. Dizajn koji svojim promišljanjem i rješenjima nastoji stvarati pravednije i ravnopravnije odnose u svijetu predstavlja dobar dizajn. Nastaje novi diskurs dizajna u sintagmi „socijalno utjecajan dizajn”, koji se odnosi na primjenu dizajna u svrhe javnog dobra, posebno u na bilo koji način ugroženim zajednicama. Temelji se na transdisciplinarnom, znanstveno-istraživačkom, spekulativnom, ali i umjetničkom pristupu.

izložbi Porodica i domaćinstvo, manifestacija čiji je cilj bio promocija modernog stanovanja. Ove manifestacije bile su važne u artikulaciji društvene uloge dizajna.

Hermann Bollé: Pročelje zgrade Obrtne škole

Zagrebački potres, 1880.

DIZAJN U HRVATSKOJ

Tragičan potres u Zagrebu 1880. presudno je utjecao na transformaciju maloga provincijskog središta prema modernizmu toga vremena. Na poziv Izidora Kršnjavog u Zagreb dolazi njemački graditelj Hermann Bollé, kako bi se uključio u obnovu porušenog grada. Nakon osnivanja Muzeja za umjetnost i obrt 1881., dolazi do osnivanja Obrtne škole 1882. Naime, nakon katastrofalnog potresa uočen je ozbiljan manjak školovanih kadrova u području umjetničkog obrta, nužnih za obnovu grada. Škola je imala važnu ulogu u razvoju umjetničkog obrta, iznjedriviši vodeće umjetnike iz područja graditeljstva i umjetnosti uopće. Hermann Bollé bio je jedan od utemeljitelja škole, njezin dugogodišnji ravnatelj i pedagog, po čijim su nacrtima nastali mnogi predmeti po kojima je škola postala poznata. Osnutkom Obrtne škole postavljen je temelj za razvoj dizajna u Hrvatskoj.

Međutim, ozbiljnija nastojanja u implementaciji dizajna u svrhu podizanja kvalitete života moguće je pratiti tek od 1950-ih godina, u vidu

arhitekt i dizajner Bernardo Bernardi (desno)

Zagrebački potres, 2020.

4.2

SUVREMENI

I AKTUALNI

PRIMJERI

IVANA
FABRIO

NINA
BAČUN

Da bismo uspješno objasnili važnost sagledavanja dizajna kao alata koji može odgovoriti na izazove krize, a kasnije i razmotrili kako, možda bi bilo dobro započeti ovaj tekst s idejom da je dizajn društvena disciplina čija je misija utjecati na formiranje fizičke, društvene, ali i duhovne okoline. Dizajn oduvijek interferira s nizom drugih disciplina, u prvom redu iz područja društvenih, humanističkih i tehničkih znanosti, a posebno s umjetnošću, jer je po svojoj prirodi *holistička praksa*, usko vezana uz socioekonomsku sferu. Uostalom, kolaboracija dizajna i ostalih disciplina nije novost, ali postala je nužnost vremena u kojem su ljudska vrsta i tehnologija nepovratno utjecali na prirodu i okoliš, a prirodne sile povratno reagiraju raznim „katastrofama“.

Jednom kad spoznamo i prihvatimo da su materijalno i društveno, kao i prirodno i društveno, međusobno neodvojivi, romantična zabluda o dizajnu kao procesu *davanja forme* (nizoz. *vormgeving*, engl. *to give form*), odnosno oblikovanju funkcionalnih i lijepih predmeta, gubi svaki smisao. Ako još k tome prihvatimo ideju da materijalna okolina itekako ima utjecaj na našu percepciju, navike, način života i vrijednosti, posljedično i odnose unutar društvenog tkiva, postaje teško zanemariti posljedice vlastitog djelovanja kroz/uz dizajn.

Povijesno gledano, umjetnici avangarde bili su poznati kao vizionari, no ta uloga danas, više nego ikad, pripada upravo dizajnerima. Dizajneri su ti koji posjeduju vještine i alate kojima mogu stvarati nove vizije te strateški predvidjeti kako pojedini proizvod, usluga ili iskustvo u danoj okolini ispunjava svoju zamišljenu svrhu. Pretpostavka je da istraživanje potencijala spomenutih vještina (dizajn metodologija) otvara vrata široj primjeni dizajna, pa tako i u sferi društvenih promjena. Ako uzmemo u obzir da većina složenih problema današnjice proizlazi iz posljedica ljudskog djelovanja (tzv. ljudski faktor), time je i primjena dizajna kao alata ili instrumenta u društvenim izazovima dodatno opravdana.

15 | Bottom-up pristup: Odozdo prema gore pristup znači da lokalni čimbenici sudjeluju u donošenju odluka vezanih za strategiju i selekcioniranje prioriteta koji bi se trebali provesti u njihovom lokalnom području. Izvor: <https://www.lag-zelenitrokut.com/?vrsta=3&id=11> (pristupljeno: 31.1.2021.)

16 | Top-down pristup: Obrnut je proces od pristupa odozdo prema gore.

17 | Radikalni dizajn se pojavio u Italiji šezdesetih godina prošlog stoljeća te se, zajedno s pokretom Anti-dizajna, čvrsto suprotstavljao načelima „dobrog dizajna“ i prevladavajućeg stila kao marketinškog alata koji dokida vezu s društvenim i kulturološkim kontekstom koji je svojstven dizajnu. Usmjeren oko avangardnih dizajnerskih studija kao što su Archizoom i Superstudio, pokret je izražavao svoje ideje objavljivanjem manifesta, kritika i članaka te kroz istraživanja i edukaciju. Iako su ideološki bili usklađeni sa ciljevima Anti-dizajna, radikalni dizajneri bili su više politički motivirani, posvećujući značajnu pažnju istraživanju urbanizma i arhitekture, razvoju inovacija i odnosa prema okolišu. Snažno su se suprotstavljali ograničenjima kapitalizma, a uloga potrošača-korisnika bila je središnja u njihovom razmišljanju. Izvor: Oxford Reference: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100400791>

Dizajn po definiciji povezuje tehnologiju i društvene znanosti, a dizajneri, koji su po svojoj vokaciji „oni koji rješavaju probleme“, danas se sve češće bave promišljanjem sustava i strategija, osobito u kontekstu ugroženih zajednica. Studenti dizajna, koji odrastaju u tranzicijsko vrijeme turbulentnih ekonomskih promjena, pronalaze novi smisao svojeg djelovanja i usmjeravaju ambicije ka pronalaženju vrijednosti kroz *djelovanje za opće dobro*. Za početak je potrebno razjasniti na što se takvo djelovanje odnosi. Mnogi dizajneri poistovjećuju *neprofitan rad s dizajnom za opće dobro*, no postoji bitna razlika, neprofitno ne mora nužno biti u funkciji općeg dobra. Također, dizajneri često zarađuju za život komercijalnim radom za poslodavca, a tek dio svojeg profesionalnog djelovanja posvećuju radeći za opće dobro. Opće dobro tumači se kao ono koje „koristi društvu“ u cijelosti, za razliku od *privatnog dobra* pojedinaca, koje služi samo malom dijelu društva.

Dizajn je kao disciplina dugo bio povezan isključivo s kontekstom razvoja privatnog sektora kojem je služio, fokusirajući se na samo pojedine društvene segmente – čime je doprinos općem dobru bio potpuno zanemaren. U tom smislu, dizajneri su imali sve veću potrebu vratiti *danak društvu*, zarađujući za život u komercijalnom sektoru, a donirajući svoje vrijeme, rad i vještine kroz neprofitan rad. Obično je to rad za lokalnu zajednicu ili kulturu, pa tako i onu nezavisnu, no zanimljivo je da su pojedini dizajneri tek radom za dionike u tom sektoru ostvarili svoj puni kreativni potencijal. Takav rad često ima minimalnu naknadu ili je uopće nema, to je doslovno (*NE*)*profitan rad*. Nerijetko, upravo su ti radovi oni koji se šalju na strukovne natječaje, putem kojih dizajneri stvaraju kreativnu profesionalnu reputaciju i prezentacijske mape (engl. *portfolio*). No takav pristup dizajnu nosi sa sobom zamku, iako u ideji služi u *dobre svrhe*, bez obzira na to je li riječ o kulturnim programima, udrugama za brigu o životinjama, ugroženim ljudima ili lokalnim obrtnicima, ima i svoju „mračnu stranu“, a to

je samopromocija – samozadovoljstvo vlastitim radom, a ne stvarni doprinos zajednici. Između ostalog, dizajnu se kod realizacije takvih projekata nerijetko pristupa amaterski, bez dubinskog razumijevanja konteksta i kroz metode koje isključuju stvarnu participaciju dionika, što često rezultira vizualno atraktivnim, ali dugoročno beskorisnim rješenjima. To je svojevrsni *larpurlartizam* (fr. *l'art pour l'art*) ili dizajn za reprezentaciju, a ne zajednicu. Stoga se dizajn za opće dobro ne odnosi na dizajn iz „milosrđa“ ni na volonterizam, već na profesionalni doprinos koji igra važnu ulogu u lokalnom i globalnom razvoju te dobrobiti društva, očuvanju života i okoliša kao cjeline.

Dizajn za društvo uključuje suradnju sa zajednicom; s društvenim poduzetništvom, nevladinim udrugama; nezavisnom kulturom; osviještenim tvrtkama – pristupom odozdo prema gore (engl. *bottom-up*),¹⁵ ali i državnim službama, kao na primjer Vladom RH i Ministarstvom Kulture RH (engl. *top-down*),¹⁶ u radu na projektima koji podrazumijevaju osmišljavanje metoda za smanjenje siromaštva i društvene nejednakosti, promicanje zdravlja te razvoj održivih i otpornih zajednica. Iako ne postoji jedinstveni konsenzus oko definicije *društveno odgovornog dizajna* (engl. *socially responsible design*), definira se kao dizajn koji je održiv po pitanju društva, okoliša i ekonomije, a odnosi se na praktično učenje koje potiče sinergije dizajnera, menadžera, poduzetnika i raznih drugih stručnjaka u stvaranju korisnih i smislenih sustava, usluga i proizvoda koji djelotvorno povezuju resurse, a vode prema postizanju željenih i potrebnih učinaka, na način koji je otvoren kritičkom diskursu i dijalogu. U upotrebi su i ostali sinonimi: *public interest design*, *social design*, *social impact design*, *socially responsive design*, *transformation design*, *transition design* i *humanitarian design*. *Društveno angažirani dizajn* posljednjih nekoliko desetljeća konačno je doživio priznanje, a pozitivne posljedice njegova pristupa proširile su se na sve sfere ljudskog djelovanja.

Dizajneri se još od pojave *radikalnog dizajna*¹⁷ bave promišljanjem do tada zanemarenih životnih pitanja. Važno je spomenuti nekoliko primjera dobre prakse (engl. *case studies*); smjer kritičkog dizajna (engl. *critical design*), nastao na Royal College of Art djelovanjem tandema Anthony Dunne i Fione Raby, te nešto ranije konceptualnog pristupa (engl. *conceptual design*) dizajnu u Nizozemskoj (Droog design, Hella Jongerius, Jurgen Bey) i Belgiji (Antwerp six, Margiela), koji je veliki odjek imao u području dizajna, tipografije, mode i dr.

Dizajneri su svojim djelovanjem konačno prigrlili ozbiljne teme poput krhkosti ljudskog zdravlja i života, greške/nesavršenosti ljudi i prirode, osamljenosti, tragova vremena i starenja, ali i one izrazito socijalne prirode, poput ravnopravnog pristupa prirodnim resursima, nedostupnosti zdravstvenih i obrazovnih usluga u siromašnim zajednicama i slično. Kritički, konceptualni i spekulativni dizajn spomenutoj problematici pristupaju *fikcijom*, odnosno osmišljavanjem mogućih, zamislivih ili poželjnih budućnosti (engl. *possible, imaginable, preferable*), s pomoću fiktivnih scenarija (engl. *future thinking*), često zadirući u krajnosti utopije ili distopije, te spekulativnim rješenjima (engl. *speculative design*). Danas su to poželjni, a ponegdje i općeprihvaćeni pristupi dizajnu u gospodarskom sektoru, razvoju zajednice, kao i pomoći kod prirodnih katastrofa: požara, potresa, poplava i slično. Međutim, *dizajn za društvo* (engl. *social design*) nije kategorija dizajna, kao što su to primjerice vizualne komunikacije, produkt dizajn ili dizajn usluga. Stoga nema fiksnu poziciju, jasan proces i jednoznačno postavljen obrazovni proces u akademskoj zajednici. Pretpostavka je da je svaki dizajn *dizajn za društvo*, zato što je dizajn po svojoj prirodi socijalna profesija jer se bavi društvom, međutim ponekad postoji manjak svijesti o tome. No moglo bi se reći da je *dizajn za društvo* pragmatično orijentiran, za razliku od kritičkih praksi, te se zasniva na konkretnom djelovanju koje pridonosi stvarnim potrebama zajednice ili društva, a ne

18 | "Design with the Other 90%: CITIES" izložba predstavila je šezdeset projekata, prijedloga i rješenja koji se bave složenim pitanjima posljedica porasta neformalnih naselja u zemaljama u razvoju. Izložba je podijeljena na šest tema: *Razmjena, Otkrivanje, Prilagođavanje, Uključivanje, Napredak i Pristup* (eng. *Exchange, Reveal, Adapt, Include, Prosper, Access*), na kojima zajednice, urbanisti, dizajneri, arhitekti, te privatne, građanske i javne organizacije participativno surađuju s ciljem formuliranja inovativnih pristupa i metoda za urbano planiranje, pristupačnije stanovanje, društveno poduzetništvo, neformalno obrazovanje, javno zdravstvo, itd. Zgrada Ujedinjenih naroda pokazala se kao idealno okruženje za propitivanje postojećih problema koji su i doveli do krize, kao i za povezivanje s dionicima koji mogu utjecati na stvarne promjene u društvu.

19 | Architecture for Humanity platforma je pružala usluge pro-bono dizajna i upravljanja gradnjom, te financirala projekte širom svijeta, uključujući razvoj i izgradnju škola u zapadnoj Africi i na Haitiju, razvijanje dugoročnih rješenja u obnovi Mijanmara nakon uragana Nargis. Projekti su također obuhvaćali obnovu u Indiji i Šri Lanki, nakon tsunamija, te obnovu u Sjedinjenim Državama nakon uragana Katrina i mnoge druge intervencije.

POVIJESNI PREGLED

predviđanjima ili spekulacijama. Ishodi djelovanja društveno angažiranih dizajnera podrazumijevaju implementirane strategije projekta, bez obzira na to je li riječ o vizualnim komunikacijama, dizajnu usluga, proizvoda, iskustva ili sustava; dizajnu medicinske i poljoprivredne opreme; promišljanju stanovanja i transporta ili složenih sistemskih projekata.

Metodologija dizajna jest proces koji se nalazi u osnovi svih navedenih pristupa i vrsta dizajna, a definira se i kao „okvir za rješavanje problema” i/ili prilika, situacija, izazova. Dovodi do utemeljenih, smislenih, ponekad i potpuno nekonvencionalnih rješenja. Uglavnom slijedi strukturni iterativni proces: od definiranja problema; istraživanja; generiranja ideja i prepoznavanja vrijednosti za implementaciju u okruženje.

Dizajnersko-istraživački proces posuđuje metode drugih struka; humanističkih (izvedbene umjetnosti: kazalište, ples, glazba, likovna umjetnost, književnost, filozofija itd.), društvenih (psihologija, sociologija, antropologija, etnologija itd.), tehničkih, prirodnih i drugih znanosti, stvarajući novu hibridnu metodologiju. Možemo zaključiti da je hibridna metodologija odlika svakog dobrog dizajnera, no zahtijeva interdisciplinarnu, čak transdisciplinarnu suradnju. To znači da dizajner više nije *nadareni pojedinac* (lat. *homo universalis*), već je dio raznolikog tima koji dijalogom i suradnjom promišlja zadanu problematiku. Dizajner je tako, htio – ne htio, na sebe preuzeo niz uloga, od kojih je osnovna ona *prevoditelja koncepta zajednici*, pri čemu je kvaliteta „prijevoda” od iznimne važnosti. Iz tog su razloga dizajneru danas potrebi alati svih disciplina s kojima komunicira.

Prva inicijativa koja je sustavno obuhvatila i predstavila projekte koji se doista dotiču unapređenja kvalitete života, osobito ugroženih zajednica, dogodila se 2007., kada je u Cooper Hewitt's Smithsonian Design Museum u New Yorku postavljena izložba *Design for the Other 90%*.¹⁸ Izložba je prvi put u muzejskom

okruženju javno promovirala dizajn koji ne konzumira 10 % populacije, već onaj koji spašava živote preostalih 90 % čovječanstva. Nastavak te inicijative *Design with the Other 90%: CITIES*, izložba posvećena ekspanziji gradova kao posljedice globalizacije, otvorena je u upravnoj zgradi Ujedinjenih naroda 2011. u New Yorku. Spomenuti događaj smatra se neformalnim početkom *društvenog djelovanja kroz dizajn*, početkom pokreta koji se naglo razvio u vrijeme ekonomske krize, a koja je dizajnersku zajednicu potaknula na propitivanje vlastite uloge preusmjeravajući svoj fokus s konzumerističkog na djelovanje za opće dobro.

Među prvim inicijativama koje kroz alate struke stvaraju konkretan doprinos zajednicama valja izdvojiti Architecture for Humanity,¹⁹ humanitarnu organizaciju sa sjedištem u SAD-u koja je stvarala arhitektonska rješenja za humanitarne krize i pružala profesionalne usluge ugroženim zajednicama. Organizacija je osnovana 1999. kao reakcija na konkretnu potrebu za skloništem i povratkom izbjeglica na Kosovo, posljedicu sukoba u regiji. Nastavili su nizom projekata izgradnje, povezujući lokalne zajednice s profesionalcima iz područja dizajna i arhitekture da bi kroz participativne modele stvorili alternativna rješenja razvoja i obnove. Udruga Architecture for Humanity promovirala je humanitarni i socijalni dizajn kroz partnerstva, programe zagovaranja i obrazovanje. Pokrenuli su inicijativu i program razoružavanja američkog stanovništva te javnu raspravu o načinima na koje je suradnjom arhitekture, urbanizma i dizajna moguće poboljšati životne uvjete, uključivost i solidarnost zajednice.

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća pokrenuta je inicijativa *Liječnici bez granica* (eng. *Doctors without Borders*) koja se proširila na druge struke, čime se propagirao pojam djelovanje *bez granica*. Varijacije u ciljevima postoje, no svim je inicijativama zajedničko neprofitno djelovanje, koje nastoji doprinijeti ekstremnim životnim uvjetima. Prema some-

nutom modelu fundacija Norsk form (eng. *Foundation for Design and Architecture in Norway*) osnovala je 2001. *Design without Borders*, u Norveškoj. Financijski ju je podržao dizajner Peter Opsvik, poznat po dizajnu namještaja za djecu u tvrtki Stokke.²⁰ Njihovo djelovanje usmjereno je na projekte koji unaprjeđuju standard života zemalja u razvoju. *Dizajn bez granica* više od dvadeset godina razvija strategije i proizvode u afričkim zemljama, povezujući dizajnere južne polutke s uspješnim norveškim tvrtkama u cilju pokretanja proizvodnje kvalitetnih, pragmatičnih i ekonomski pristupačnih proizvoda lokalne proizvodnje.

Ubrzo nakon osnivanja *Dizajna bez granica* osnovana i je platforma *Engineers without Borders*, taj je trend ubrzo popratila i akademska zajednica, osobito u SAD-u, gdje su mnoge poznate škole otvarale posebne odjele posvećene društvenom djelovanju. Jedan od sličnih programa, *Designmatters* na *Art Center College of Design* u Pasadeni u Kaliforniji, imao je znatan odjek u dizajnerskoj zajednici, kroz aktivnosti organizirane na tri razine: kao istraživački odjel ustanove, kao agent za obratne projekte s društvenim utjecajem te kao centar za izgradnju strateških partnerstava koja dizajn sagledaju kao alat za pozitivne promjene u svijetu.

No ubrzo se pojavila i kritika takvih inicijativa. U srpnju 2010. izlazi članak Brucea Nussbauma (stručnjaka za dizajn i inovacije, profesora na Parsons The New School of Design u New Yorku) pod naslovom *Je li humanitarni dizajn novi imperijalizam?*,²¹ koji izaziva veliku pomutnju u svijetu dizajna. Moglo bi se reći da je *prašina podignuta* nakon što su se, na dva važna međunarodna dizajn događaja, lokalni dionici požalili na rastuće inicijative humanitarne pomoći stranih dizajnera i zaklada. Zbog spomenute reakcije Nussbaum je postavio pitanje može li se ovakva pomoć klasificirati kao imperijalistička, propitujući donosi li takva pomoć više štete nego koristi. Prema njemu, takva reakci-

20 | Stokke AS je norveški proizvođač dječjeg namještaja, poznat po proizvodnji dječjeg stolca Tripp Trapp najprodavanijeg komada namještaja u Norveškoj, kojeg je razvio norveški dizajner namještaja Peter Opsvik 1972. godine.

21 | Bruce Nussbaum je na portalu FastCompany u članku *Is Humanitarian Design the New Imperialism?* propitivao smisao djelovanja takozvanog humanitarnog dizajna koji su prakticirali američki i europski dizajneri i arhitekti, odlazeći u siromašne zemlje kako bi "dizajnirali i riješili" lokalne probleme zdravstva, obrazovanja i stanovanja. <https://www.fastcompany.com/1661859/is-humanitarian-design-the-new-imperialism>

22 | Participativni dizajn (izvorno eng. co-operative design, sada često ko-dizajn) pristup je dizajnu koji pokušava aktivno uključiti sve dionike (npr. zaposlenike, partnere, kupce, građane, krajnje korisnike) u postupak dizajniranja kako bi se osiguralo da rezultat zadovolji njihove ciljeve i bude specifičnu stilsku kategoriju dizajna. Pojam se koristi u raznim poljima, od dizajna softvera, urbanizma, arhitekture, pejzažne arhitekture, dizajna proizvoda, vizualnih komunikacija, planiranja, pa čak i medicine, a kao način stvaranja okruženja koje će bolje odgovarati kulturnom, emocionalnom, duhovnom i praktičnom okruženju dionika i korisnika.

ja posljedica je snažnog kolektivnog pamćenja gospodarski nerazvijenih zemalja povezanog s kolonijalnom poviješću, a zbog čega se spremnost za pomoć tumači kroz prizmu postkolonijalnog imperijalističkog nametanja. U spornom članku Nussbaum nije dovodio u pitanje samu namjeru, već konkretnu prisutnost *stranih superiornih dizajnera*, koji često nemaju dovoljno iskustva i senzibiliteta za razumijevanje nijansi lokalnog, kulturnog i društvenog konteksta zemalja u koje dolaze. Reakcije na Nussbaumov članak bile su raznolike; od negodovanja dizajnerske zajednice, do konstruktivne prilagodbe dosljednijih suradnji koje su uslijedile, a koje na humanitarno djelovanje dizajnera ne gledaju kao singularno, materijalno rješenje, već kao stvaranje intelektualnog kapitala, kroz optimizaciju lokalnih vještina i znanja, uz korištenje alata *participativnog dizajna*.²²

Unatoč kritici, uslijedile su brojne inicijative, mreže i platforme koje su na međunarodnoj razini zagovarale i nagrađivale humanitarno djelovanje dizajna, poput dizajn nagrade INDEX, DESIS – Design for Social Innovation and Sustainability Ezija Manzinija. Mnoge svjetski prepoznatljive, uspješne tvrtke kao što je IDEO, počinju osnivati svoje neprofitne sestrinske ogranke, a pojam dizajna približava se tijelima koja kreiraju i provode politiku u skladu sa smjernicama održivog razvoja.

Kriza ekonomije, zdravlja, prehrambene industrije i klimatske promjene posljednjih su godina još znatnije pogoršale stanje nejednakosti u svijetu, a istodobno ukazale i kako nitko nije pošteđen, tj. problemi s kojima se suočavamo univerzalne su prirode te se njima valja tako i baviti.

Dizajn bez pomoći drugih disciplina ne može dati rješenje izazova krize i odgovore na aktualne promjene načina života u urbanim ili ruralnim sredinama. Ono što dizajn može i mora jest biti strateški uključen od trenutka prepoznavanja problema, nadilazeći stare koncepte kroz transdisciplinarno djelovanje i participativne

metode koje redefiniiraju hijerarhiju *od vrha prema dolje* u korist suradnje i uključivosti, eksperimentiranjem s novim modelima rada i upotrebom mrežnih kanala za komunikaciju i poticanje sudjelovanja zajednice te stvaranjem novih platformi koje će služiti razmjeni znanja i vještina, postavljanju novih pitanja, novih uvjeta i modela kroz koherentni diskurs svih sudionika. Taj hibridni pristup pretpostavlja i nove načine organizacije ljudi i resursa, eksperimentiranje s ekonomskim modelima, pri čemu se misli na veće vrednovanje samoiniciranih projekata koji djeluju neovisno o javnim institucijama te testiranje i vrednovanje rješenja iz prve ruke. Novom definicijom dizajnera kao *revizionista* koji je sposoban čitati složene situacije, uz podršku i uključenost svih relevantnih stručnjaka, moguće je ozbiljno doprinijeti holističkom pristupu dizajnu u njegovoj ulozi u njezi zajednice, života, prirode i okoliša.

ZAKLJUČAK

4.3

PRIMJERI IZ PODRUČJA

INKLUZIVNOG

SANJA
BENCETIĆ

DIZAJNA

Prvo pitanje koje metodologija inkluzivnog dizajna postavlja u svakom istraživanju i projektu jest: koje skupine su ljudi najugroženije u određenoj situaciji? Upravo od tih skupina možemo naučiti koji su najveći problemi kojima se dizajn mora baviti, odnosno kako osmisliti rješenja kojima se mogu koristiti svi oni koji od njih mogu i moraju imati koristi.

23 | WHO (2007): *Disability and disasters: towards an inclusive approach*, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, World Disasters Report 2007

24 | Twig, J., Kett, M., Lowell, E. (2018): *Disaster risk reduction – Overcoming barriers to progress*, <https://www.odihq.org/publications/11166-disability-inclusion-and-disaster-risk-reduction-overcoming-barriers-progress>

25 | Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (2017): *Vodič za podršku osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija i katastrofa*

26 | Twig, J., Kett, M., Lowell, E. (2018): *Disaster risk reduction – Overcoming barriers to progress*, <https://www.odihq.org/publications/11166-disability-inclusion-and-disaster-risk-reduction-overcoming-barriers-progress>

27 | Phibbs, S.R., Woodbury, E., Williamson, K.J., Good, G.A. (2012): *Issues experienced by disabled people following the 2010-2011 Canterbury earthquake series*, GNS Science Report 2012/40

28 | Phibbs, S.R., Woodbury, E., Williamson, K.J., Good, G.A. (2012): *Issues experienced by disabled people following the 2010-2011 Canterbury earthquake series*, GNS Science Report 2012/40

EKSTREMNE I MARGINALIZIRANE SKUPINE

Osobe s poteškoćama (invaliditetom – tjelesnim, kognitivnim ili psihosociološkim) dvostruko su ranjivije u situacijama katastrofa, zbog svojih poteškoća, ali i zbog siromaštva; unatoč tome najčešće su ignorirane i isključene na svim razinama prevencije, intervencije i saniranja katastrofe.²³ Izložene su većem riziku od ozljeda, gubitka imovine i smrtnih ishoda. Najveći problemi s kojima se suočavaju povezani su s pravodobnim alarmiranjem na opasnost, (ne) mogućnošću evakuacije, (ne)pristupačnošću trajnih ili privremenih skloništa te (ne)odgovarajućom skrbi nakon katastrofe.²⁴ Kako u svijetu tako i u Republici Hrvatskoj, ne postoje zakonski regulirani načini postupanja s osobama s invaliditetom u rizičnim situacijama i humanitarnim kriznim stanjima te su osobe s invaliditetom često zanemarene, diskriminirane i isključene iz hitnih operativnih akcija, odnosno nisu uključene u sustav planiranja i upravljanja kriznim situacijama. U aktualnom Vodiču za podršku osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija i katastrofa²⁵ kao jedini se način navodi reakcija javnih službi: hitne medicinske pomoći, civilne zaštite i ostalih institucija zaduženih za upravljanje u kriznim situacijama.

Uvriježeno je mišljenje kako su osobe s poteškoćama bespomoćne i nesposobne samostalno djelovati u kriznim situacijama te se planovi za njihovo zbrinjavanje temelje na njihovim poteškoćama i ograničenjima, potpuno ignorirajući njihovo znanje, iskustvo, vještine i sposobnosti – koji itekako mogu biti korisni i svima ostalima. Suočeni s katastrofom, svaki pojedinac, obitelj i zajednica razvijaju vlastite načine prevladavanja krize, u skladu s vlastitim vještinama, znanjem i socijalnim kontaktima, a specifična iskustva osoba s poteškoćama – u suočavanju s barijerama u svakodnevnom životu, a ne samo u doba krize – predstavljaju korisne i široko primjenjive informacije o načinima prevladavanja kriza, u prostorno-materijalnom, ali i psiho-emotivnom i sociološko-kulturološkom aspektu. Nužno je prikupljanje iskustava, učenje i suradnja s osobama s poteškoćama.²⁶

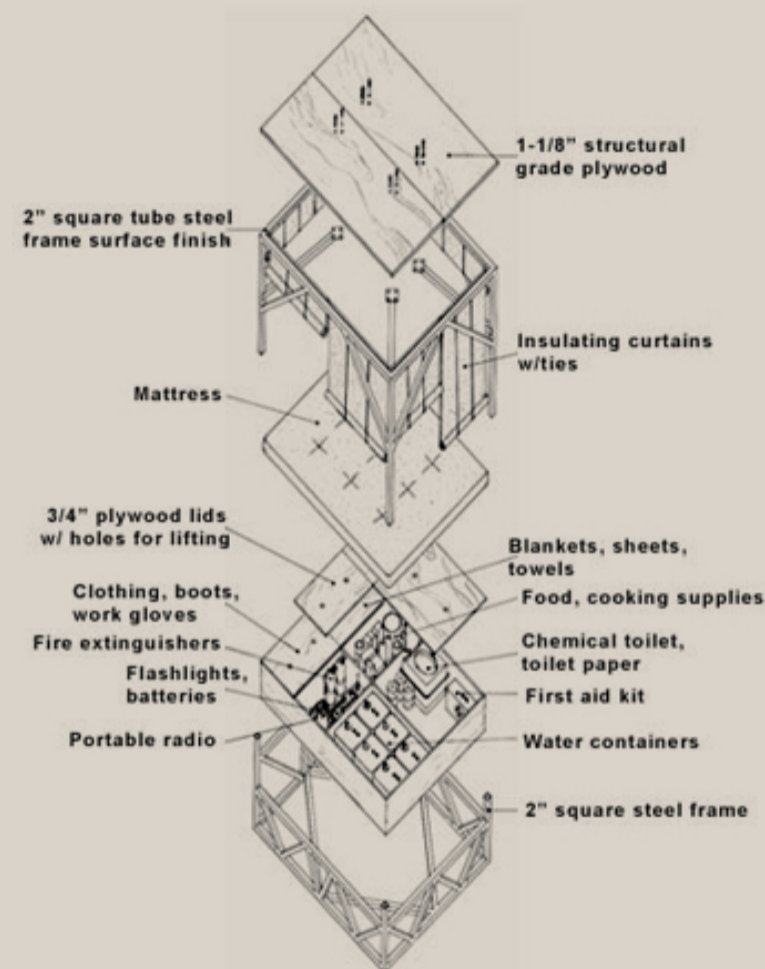
Osobe s poteškoćama, uključene u istraživanje povezano s potresima u Canterburyju 2010. i 2011., naglašavaju potrebu za podrškom susjeda u svakodnevnom životu, a posebno u kriznim situacijama. Ti neformalni sustavi podrške, posebno u zajednicama gdje je kulturno-ološki uvriježeno da se susjedi svakodnevno brinu jedni o drugima, neusporedivo je učinkovitije od svih službenih institucija i organizacija civilnog društva. Tu činjenicu dodatno potvrđuju primjeri problema koji su se pojavili kao posljedica selidbe, odnosno promjene socijalne okoline netom prije potresa, i to jednako u slučajevima kada se osoba s poteškoćama preselila u novu okolinu ili kada se odselio susjed takve osobe. Time i ovo istraživanje potvrđuje važnost razvoja mreže međusobne podrške koja uključuje obitelj, susjede, bliske suradnike i lokalne zajednice, odnosno sve socijalne kontakte koji se svakodnevno odvijaju.²⁷

Nadalje, osobe starije životne dobi i djeca skupine su koje možemo smatrati marginaliziranima, jer u velikom broju slučajeva ne mogu samostalno reagirati i poduzeti aktivnosti za spašavanje svojeg života i imovine. Iskustva tih dviju skupina također ukazuju na potrebu i važnost stvaranja učinkovite socijalne mreže za rješavanje problema, kako svakodnevnih tako i kriznih.

Dokazi i istraživanja kriza iz različitih konteksta (potresi u Japanu 1994. i 2011., tsunami u Indijskom oceanu 2004. i uragan Katrina 2005.) podignuli su svijest i potaknuli napore za osmišljavanje specifičnih protokola uzbunjivanja, spašavanja i zbrinjavanja osoba s poteškoćama, no informacije su još uvijek nedovoljne za osmišljavanje učinkovitih rješenja te su potrebna daljnja istraživanja.²⁸

29 | Chan Wen Jie (2013):
Convertible ramp,
 Yanko Design, <https://www.yankodesign.com/2013/05/09/convertible-ramp/>

30 | Earthquake survival
 bed, Macdonald Architects,
<http://www.donald-macdonaldarchitects.com/projects/industrial/bed>

Macdonald Architects: Earthquake Survival Bed

Chan Wen Jie: Promjenjiva rampa, 2013.

REFERENTNI PRIMJERI

Istraživanjem publiciranih postojećih projekata inkluzivnog dizajna te interdisciplinarnih projekata u koje je uključen nameće se porazni zaključak: inkluzivni dizajn kao disciplina, barem do sada, gotovo uopće nije reagirao na probleme isključenih i marginaliziranih skupina ljudi u situacijama razornih potresa i drugih kriza, niti su kroz participativni i/ili zajednički dizajn (engl. *co-design*) iskustva ekstremnih i marginaliziranih skupina implementirana u općekorisna rješenja.

Postoji tek nekoliko objavljenih prijedloga za rješenja nekih segmenata kriznih situacija.

*Promjenjiva rampa*²⁹ jest proizvod koji omogućuje pristupačnost u svakodnevnom životu i evakuaciju u kriznim situacijama, ne samo osobama koje upotrebljavaju invalidska kolica nego i korisnicima s dječjim kolicima, torbama za prtljagu ili kupovinu s kotačićima i sličnim proizvodima. Kosina rampe znatno je strmija od standarda propisanog za samostalno kretanje osoba u invalidskim kolicima, ali proizvod u ograničenim prostornim uvjetima omogućuje inače nemoguću evakuaciju u kriznim situacijama.

Velika količina sličnih rješenja *kreveta za preživljavanje potresa*³⁰ proizlazi iz osobnih iskustava i nisu rezultat metodologije inkluzivnog dizajna, ali mogu riješiti problem preživljavanja osobama sa smanjenom pokretljivošću i svim osobama kojima iz bilo kojih razloga evakuacija u trenutku potresa nije moguća. Cjeloviti je scenarij upotrebe proizvoda upitan, ali dvostrukom funkcijom – jednom u svakodnevnim situacijama i drugom u situaciji krize – ovakvi proizvodi omogućuju pravodobnu pripravnost i dostupnost u nepredvidljivim krizama koje zahtijevaju trenutačnu reakciju, poput potresa.

31 | Robinson, A. (2020): *Disability inclusive disaster recovery*, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/559111587448620405/pdf/Disability-Inclusive-Disaster-Recovery-Guidance-Note.pdf>

32 | Phibbs, S.R., Woodbury, E., Williamson, K.J., Good, G.A. (2012): *Issues experienced by disabled people following the 2010-2011 Canterbury earthquake series*, GNS Science Report 2012/40

SMJERNICE ZA ISTRA- ŽIVANJE I PROJEKTE

Iskustva promjena i problema koje donose katastrofe te obnova nakon katastrofa predstavljaju potencijal za osmišljavanje inovativnih rješenja koja donose nove vrijednosti u svakodnevni život, a istodobno rješavaju probleme ili barem smanjuju negativne posljedice budućih katastrofa. Aktivno uključivanje iskustava, znanja i vještina isključenih i marginaliziranih skupina u procesu osmišljavanja i realizacije rješenja pridonose ne samo kvaliteti i vrijednosti rješenja nego i razvoju inkluzivnijeg i otvorenijeg društva.³¹

Malobrojni projekti inkluzivnog dizajna ničime ne demonstriraju razloge zbog kojih ovu problematiku nije moguće riješiti inkluzivnim dizajnom proizvođača, već samo zanemarivanje tematike zbog uvriježenog mišljenja da su specifične skupine ekstremnih korisnika – osobe s poteškoćama odnosno invaliditetom i stariji ljudi – zbrinuti kroz posebne službe i institucije koje se njima bave, a što se dokazalo kao nedovoljno učinkovito.³²

U svim fazama katastrofe – uzbunjivanju, evakuaciji, zbrinjavanju i sanaciji – isključenim i marginaliziranim skupinama ljudi nije omogućena samostalna reakcija kroz predmetnu okolinu ni adekvatno zbrinjavanje kroz institucionalizirane procedure. Osobe ovise isključivo o pomoći drugih ljudi iz bliske socijalne zajednice, pri čemu se najučinkovitijom pokazala mreža susjedske suradnje izgrađena kroz svakodnevne situacije i zajedništvo.

Sve navedeno otvara veliki potencijal za konkretna istraživanja i široke mogućnosti projektnih rješenja prema sljedećim načelima:

ISTRAŽIVANJA I PROJEKTNE AKTIVNOSTI MORAJU SE TEMELJITI NA PARTICIPATIVNOM DIZAJNU I CO-DIZAJNU, ODNOSNO UKLJUČITI PRIPADNIKE EKSTREMNIH, ISKLJUČENIH I MARGINALIZIRANIH SKUPINA I SVIH OSTALIH ZAINTERESIRANIH SUDIONIKA TE UZETI U OBZIR NE SAMO NJIHOVE PROBLEME I POTEŠKOĆE NEGO I ZNANJA, VJEŠTINE I ISKUSTVO.

ISTRAŽIVANJA I PROJEKTNE AKTIVNOSTI MORAJU BITI INTERDISCIPLINARNE I OBUHVATITI NE SAMO MATERIJALNU – PREDMETNU, TEHNOLOŠKU, KOMUNIKACIJSKU – OKOLINU NEGO I SOCIOLOŠKU I KULTUROLOŠKU, KAO INTEGRALNI DIO SVAKODNEVNE OKOLINE I PRIMARNI DIO OKOLINE U KRIZNIM SITUACIJAMA.

ISTRAŽIVANJA I PROJEKTNE AKTIVNOSTI MORAJU OBJEDINITI SUVREMENE SPOZNAJE I METODE INKLUZIVNOG, SOCIJALNOG I SPEKULATIVNOG DIZAJNA, KAKO BI SE KROZ DISTOPIJSKE SCENARIJE BUDUĆIH KRIZA PREDVIDJELA KORISNOST I DOBROBIT STRATEGIJA I RJEŠENJA, KAO I EVENTUALNE NEGATIVNE NUSPOJAVE, NA POJEDINCE I NA ZAJEDNICU.

4.4
SA

PRIMJERI

STUDIJA

DIZAJNA

ANDREA
HERCOG

MLADEN
OREŠIĆ

Na Studiju dizajna studenti su se bavili projektima kao odgovorom na krizu kroz semestralne radove, diplomske radove, ali i radionice. Izdvojit ćemo nekoliko primjera.

ŽIVOT NA MARGINI

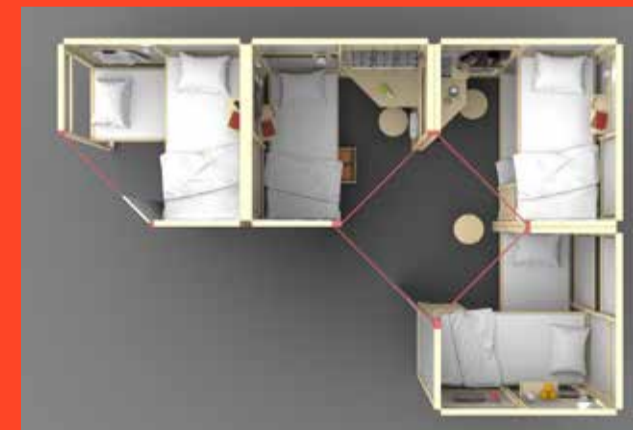

DIZAJN(OM) ZA BE-SKUĆNIKE

Diplomski rad studentice Petre Vrdoljak (mentor: Mladen Orešić, komentorica: Ivana Fabio) iz akademske godine 2014./2015. naslova *Život na margini* promišljao je ulogu dizajna u poboljšanju kvalitete života beskućnika. Nedostatak osobnoga životnog prostora kao osnovni problem beskućnika uzrokuje tri nova veća problema: nemogućnost ostvarivanja građanskih prava, zadovoljavanje osnovnih životnih potreba i emocionalno ostvarenje. Projekt se temeljio na suradnji beskućnika i dizajnera u svrhu osmišljavanja proizvoda koje bi beskućnici mogli izrađivati i čijom bi prodajom mogli osigurati sredstva za život. Osmišljeni proizvodi nisu sami sebi svrhom, već nose jasnu poruku o onima koji su ih izradili (beskućnicima), čime će se kupci s vremenom upoznavati s problematikom beskućništva i postati senzibilniji prema toj društvenoj skupini. Svaki proizvod priča jednu priču, odnosno referira se na jedan od problema beskućništva, koji su detektirani kroz suradnju s beskućnicima, iz njihovih konkretnih iskustava: papuče i sjenilo nose simboliku doma i udobnosti, a podmetači simboliku druženja i socijalizacije.

Nastavljajući se na spomenuti diplomski rad, sljedeće akademske godine provodio se srodan projekt kao semestralni zadatak studenata 4. semestra preddiplomskog studija. U četvrtom semestru preddiplomskog studija studenti usvajaju vještine istraživanja prijeko potrebne za uočavanje i dublje razumijevanje stvarnih potreba korisnika u stvarnim situacijama i okolnostima, uključujući aktualni društveno-gospodarski kontekst i zakonske okvire, prema čemu dizajniraju proizvod jednostavne strukture kao rješenje uočenih problema i potencijala. Spomenute godine zadatak je bio upoznati i razumjeti specifične probleme beskućništva te dizajnom jednostavnih proizvoda potaknuti njihovo rješavanje. Projekt je osmišljen i realiziran u suradnji s nastavnicima i studentima Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te udrugom Fajter, čime je dodatno potaknuto upoznavanje procesa oblikovanja proizvoda

PRIVREMENO STANOVANJE U KRIZNIM UVJETIMA

prema posebnostima raspoloživih materijala i tehnologija izrade. Inovativnim rješenjima studenti su pokazali sposobnost holističke analize, razumijevanja kompleksnosti problema i osmišljavanja kvalitetnih rješenja koja osim funkcionalnih imaju izražene dodatne vrijednosti, poput poticanja razumijevanja i empatije te podizanja svijesti javnosti o problemima beskućništva. Radovi nastali u tom semestru izloženi su u galeriji Bernardo Bernardi Centra za kulturu Pučkog otvorenog učilišta od 6. do 16. prosinca 2016. na izložbi pod nazivom *Dizajn(om) za beskućnike*.

Diplomski rad studentice Maje Jandrić (mentor: Mladen Orešić, komentorica: Andrea Hercog) iz akademske godine 2015./2016. naslova *Privremeno stanovanje u kriznim uvjetima* nastaje kao reakcija na tada aktualnu migrantsku krizu. Studentica tijekom faze izrade istraživačkog dijela diplomskog rada aktivno sudjeluje kao volonterka na terenu i osobno joj iskustvo pomaže u dubljem razumijevanju problematike.

Projektno rješenje polazi od postavke da je dizajnom okoline koja uključuje korisnika u procese korištenja i pružanja pomoći u izbjegličkom kampu moguće osnažiti osjećaj jednakosti, samopouzdanja, autonomije i neovisnosti o humanitarnoj pomoći. Takav dizajn okoline može olakšati provođenje zadanih mjera, smanjiti troškove opreme i radne snage, promicati sudjelovanje te u konačnici pridonijeti osjećaju neovisnosti i autonomije korisnika. Osmišljen je modularni sustav jedinica za privremeno stanovanje u kriznim uvjetima, u situacijama kada se raseljene ljude smješta u velike prostore (dvorane, šatore, hale). Sustav se prilagođuje svakom pojedincu ili skupini te omogućuje personalizirano korištenje prostorom. Modularni sustav elemenata omogućuje osnovne funkcije privremenog stanovanja: spavanje, privatnost, odlaganje. Svaku jedinicu moguće je spajati u sustav i upotrebljavati na bezbroj načina. Primjena elemenata proizvoljan je i prepuštena korisniku, čime se prilagođuje funkcionalnim i emocionalnim potrebama pojedinca.

BESPILOTNA LETJELICA ZA TRAGANJE I SPAŠAVANJE

Diplomski rad studenta Valentina Večerića (mentor: Zlatko Kapetanović) iz akademske godine 2015./2016. pod naslovom *Bespilotna letjelica za traganje i spašavanje* predlaže primjenu tehnologije bespilotnih letjelica u svrhu traganja i spašavanja nestalih i ozlijeđenih osoba zbog poboljšanja efikasnosti sustava na svim razinama. Osim u vojne, filmske i svrhe hobija i igračaka, tehnologija laganih autonomnih i polu-autonomnih letjelica, unatoč velikom potencijalu, nije zaživjela u primjeni u civilnim službama. Traganje je operacija koju obično koordinira centar za usklađivanje potrage, pronalaženja osoba u nevolji upotrebljavajući raspoloživo osoblje i objekte, dok je spašavanje operacija izvlačenja osoba iz nevolje, osiguravajući im početnu medicinsku ili drugu skrb te dovozeći na sigurno mjesto. Služba potrage i spašavanja uključuje traganje i pružanje pomoći osobama koje traže ili za koje se strahuje da traže pomoć, kao i traganje za pripadajućom imovinom i predmetima. Predloženo je rješenje hibrid između multirotora i letjelice s fiksnim krilima. Ova kombinacija pokazala se najpokretljivijom u ograničenim prostorima te iznimno stabilnom u lošim vremenskim uvjetima. Predloženi dizajn omogućuje i iznimno nisku potrošnju goriva zbog toga što fiksna krila pružaju dodatni uzgon uz malu potrošnju energije.

REŠETKE NISU PREPREKE

Rešetke nisu prepreke projekt je koji su 2015. pokrenuli udruga RODA i Studij dizajna Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji je adresirao probleme roditelja zatvorenika odnosno djece čiji se roditelji nalaze u nekim od hrvatskih zatvora i kaznionica. Baziran na metodama participativnog dizajna, projekt je imao za cilj razviti održivi model financiranja njihovih susreta. U sklopu projekta dosad su realizirane dvije radionice participativnog dizajna, održane u kaznionicama u Požegi i Lepoglavi. Prva radionica sa zatvorenicama kaznionice u Požegi u svibnju 2015. okupila je 12 studentica Studija dizajna u Zagrebu, šest zatvorenica i jednu stručnu voditeljicu šivaonice Kaznionice i zatvora u Požegi. Tim su vodile tri mentorice

iz područja industrijskog dizajna, vizualnih komunikacija i inkluzivnog dizajna te voditeljica iz udruge RODA, koja je inicijator projekta. Kako bi što bolje upoznali i shvatili potrebe i specifičnosti mladih roditelja i trudnica kao ciljanih skupina za proizvode koji su bili koncipirani i realizirani na radionici, netom prije nje studentice su obavile istraživanja. Održane su prezentacije o djelovanju udruge RODA i općim ciljevima projekta, predavanje o sigurnosti proizvoda za djecu te fokus-grupa s roditeljima.

Cilj je bio osmisлити kvalitetne proizvode koji će ispuniti stvarne potrebe onih koji ih upotrebljavaju, a pritom ostvariti dobit koja će omogućiti posjete djece majkama u kaznionici. Proizvodi su namijenjeni trudnicama, roditeljima i djeci do dobi od tri godine, a odlikuju se pročišćenom funkcionalnošću i postupkom izrade prema stvarnim mogućnostima. Uz to, osvježuju neke predrasude o majkama i rodno određenim ulogama roditelja te potiču razvijanje bliskosti između roditelja i djece. Sadrže i visoku emotivnu vrijednost koja upućuje na problem razdvojenosti zatvorenih roditelja i djece.

RADIONICE U LEPOGLAVI

U Kaznionici u Lepoglavi od 3. do 5. travnja 2017. održala se radionica participativnog dizajna na kojoj je sudjelovalo deset zatvorenika, 15 studentica i studenata Studija dizajna i pet njihovih mentora. U nastavku projekta studenti su, uz podršku mentora i voditelja radionica, realizirali prototipove, koji će se proizvoditi u Kaznionici u malim serijama. Zatvorenici koji sudjeluju u ovoj društvenoj inovaciji nisu samo izvoditelji, nego su i sukreatori i dizajneri proizvoda te se kroz njihovu participaciju razvija osjećaj osobnog postignuća. Kreativni tim radionice sastojao se od dizajnera/mentora, studenata dizajna te zaposlenika kaznionice i zatvorenika. Radionica je obuhvaćala nekoliko faza: Prvi posjet Kaznionici u Lepoglavi 17. ožujka 2017. ujedno je bio prvi susret mentora i studenata sa zatvorenicama, sudionicima radionice. S njima je održana i fokus-grupa tijekom koje su definirane teme i ciljevi koji se prenose kroz proizvode i branding.

„Kreativnost je za nas sloboda” samo je jedna od brojnih izjava kojima su zatvorenici opisivali vrijednosti kreativnog rada u materijalu, a kontakt sa studentima sam po sebi za njih je predstavljao terapijsko iskustvo. Studenti su u prostorijama udruge RODA razvijali koncepte i smjernice za oblikovanje proizvoda. Nakon toga uslijedila je participativna radionica u Kaznionici Lepoglava. Tijekom radnog vremena studenti i mentori radili su sa zatvorenicima u kaznionici, a u večernjim satima nastavljali rad u prostoriji upravne zgrade. Sam proces rada obilježila je izrazita motiviranost zatvorenika i uključenost u sve faze dizajna, od koncipiranja idejnih rješenja, razrade, izrada modela, do osmišljavanja zajedničke prezentacije i izlaganja rješenja pred upravom kaznionice, tretman-skim osobljem i osiguranjem.

Proizvodi nastali na ovoj radionici uglavnom su osmišljeni s idejom unaprjeđenja komunikacije između zatvorenika i djece tijekom posjeta, ali isto tako prenose univerzalne vrijednosti koje se mogu primijeniti i za poboljšanje interakcije roditelja i djece. Tijekom tih nekoliko dana prostorijom za posjete u kojoj se odvijala radionica prevladavao je humor, smijeh, timski rad i zajedništvo. U tom je smislu radionica, osim poticanja društvenog poduzetništva i terapijskog učinka za zatvorenike, potaknula intenzivne transformacijske procese kod studenata i mentora, u smislu dokidanja predrasuda o osobama koje borave u kaznionici i uspostavljanja zajedništva temeljenog na povjerenju. Unatoč vrlo izazovnim uvjetima za rad s kojima se suočilo i osoblje kaznionice, radionica se pokazala kao primjer dobre prakse na temelju koje je moguće unaprijediti uvjete budućih suradničkih aktivnosti i projekata.

ZAKLJUČAK

IZ IZDOJENIH PRIMJERA RADOVA STUDENATA VIDLJIV JE INTERES I OTVORENOST PREMA TEMAMA KOJE IM PRUŽAJU MOGUĆNOST DA PRIMJENOM ALATA DIZAJNA PRIDONOSE OPĆEM DOBRU, BILO KAO ODGOVOR NA AKTUALNE KRIZNE SITUACIJE BILO RAZVIJANJEM SENZIBILITETA PREMA POSTOJEĆIM DRUŠTVENIM PROBLEMIMA.

ISKUSTVA GRUPNOG RADA STUDENATA NA SEMESTRALNIM ZADACIMA ILI RADIONICAMA U PARTNERSTVU S UDRUGAMA CIVILNOG DRUŠTVA KOJA SE BAVE ZAGOVARANJEM PRAVA MARGINALIZIRANIH SKUPINA POKAZALA SU SE KAO DOBAR PRIMJER PRAKSE ZA RAZVIJANJE OSJETLJIVOSTI STUDENATA, A OSOBITU VAŽNOST IMAJU PRAKSE KOJE POČIVAJU NA NAČELIMA PARTICIPATIVNOG DIZAJNA.

4.5

ANALIZA

POTENCIJALA URBANIH ARHITEKTONSKIH

ROBERT
ŠIMETIN

ELEMENATA

Laslo, A. (2010): *Arhitektonski vodič Zagreb 1898.-2010*, Arhitekt i Društvo arhitekata Zagreba, Zagreb

Karač, Z.; Žunić, A. (2013): *Antologijski arhitektonski vodič Zagreba*, UPI2M BOOKS i Arhitektonski fakultet, Zagreb, drugo izdanje

Damjanović, D. (2014): *Zagreb Arhitektonski atlas*, AGM, Zagreb

Paladino, Z. (2017): *Zagreb Antivodič*, Meandarmedia, Zagreb

„Kuća, bez koje ulica ne bi bila ista!” naziv je zadatka postavljenog na početku treće godine preddiplomskog studija dizajna u sklopu kolegija Elementi arhitektonskog projektiranja. Namjera je da student neopterećeno, bez velikog predznanja i jasnih kriterija prepozna skrivene ili vidljive kvalitete mjesta kojim se svakodnevno kreće, koje poznaje i koje na svoj način voli.

Nova kuća uvijek je interpolacija, odnosi se prema zatečenom okruženju i anticipira buduće kvalitete prostora balansiranim odnosom „duha mjesta” i „duha vremena”, ublažava i naglašava zatečene prostorne vrijednosti ili nudi nove. Atmosferu i karakter prostora čini ukupnost i odnos svih elemenata u prostoru; širem urbanističkom, arhitektonskom u pojedinim kućama i oblikovanjem detalja.

U kriznim situacijama, a i zaboravom i ekonomskom logikom prostor se mijenja, dijelovi nestaju i pojednostavljuju se. Daljnje istraživanje trebalo bi dokumentirati i obraditi karakteristične i specifične elemente zagrebačke arhitekture te dizajnom revitalizirati i interpretirati:

ŠIRE URBANISTIČKO
OKRUŽENJE (MOST, SJENICA,
PORTAL, NADSTREŠNICA, TENDE,
FONTANE, OTVORENA STUBIŠTA
I GLEDALIŠTA, SKULPTURE I
UMJETNIČKE INTERVENCIJE,
OGRADE, REKLAMNI STUPOVI,
POKLONCI, PUTOKAZI, JAVNA
RASVJETA)

GRAĐEVINSKE ELEMENTE U
ARHITEKTURI (BALKON, LOĐA,
TERASA, ERKER, STREHA, ZIMSKI
VRT, DIMNJAK, TRIJEM, ARKADE,
POTKROVLJA)

DETALJE NA KUĆI (NOSAČI
ZASTAVA, NATPISI, REKLAME, CIMERI,
OGRADE, RUKOHVATI, PROZORSKE
ŽARDINJERE, SNJEOBRANI)

A. N. – MAKSIMIR

Kao arhitektonsko djelo za koje smatram da svojim postojanjem pridonosi okolini izabrala sam svoju zgradu stanovanja. Zgrada je jedna od četiriju identičnih u ulici. Izvučene su prema cesti sjeverozapadno, dok jugoistočna strana jamči pogled na park i šumu. Svojim se izgledom ne ističu te kao prolaznik vjerojatno ne bih uočila kvalitetu takvog rješenja, no park-šuma koja je ostavljena samo za oči stanara zasigurno stvara veliku privilegiju u gradu. Blizina Bukovačke ceste i prometne vrve ne pogoduju stvaranju mirne okoline, no mir i tišina koji su bogatstvo urbanih područja ovdje su prisutni sa strane nevidljive s ceste. Projektant se vjerojatno mogao odlučiti da ulicu „otvori“ tako da zgrade povuče prema unutrašnjosti, a ispred ostavi prostor za zelene površine. Ipak, mislim kako se na ovaj način namjernog „zatvaranja“ prema ulici zbog želje za većom intimnošću napravila pametna odluka. Jugoistočna strana gleda gotovo na hotel KBC-a Rebro, međutim, listopadna šuma koja se nalazi između priječi pogled veći dio godine, stoga se dobrim dijelom jeseni te tijekom cijelog ljeta i proljeća ne doima kao da je zgrada pozicionirana u srži velegrada, a vrt postaje oaza mira znana samo stanarima i pokojem zalutalom prolazniku. Kada pogledam okolne obiteljske kuće koje prevladavaju, mislim kako ove peterokatnice nisu znatno narušile kvalitetu susjedstva. Smatram kako ova zgrada nije jedna od primjera u kojima su se pomahnitalo gledali kvadrati kako bi se izgradilo sve što se može (i ne može) a da se ne vodi računa o ugodnosti stanovanja i time pridonosi okolini i ljudima kojima služi kao dom.

A. S. – KUĆA U KOJOJ STANUJEM

Kao primjer zgrade, tj. kuće koja svojom nazočnošću mijenja izgled okolice izabrao sam

svoju kuću. Izabrao sam upravo nju jer je jedina kuća u obližnjem krugu koja nema fasadu bijele boje. Kuća se nalazi na početku redova stambenih ulica koje povezuje veća poprečna cesta nasuprot koje se nalazi vatrogasni dom. Drvena ograda okrenuta je prema poprečnoj povezujućoj cesti i manjem parkiralištu, a prema ulici ograda je betonska s metalnom konstrukcijom. Dvorište je popločeno kamenim pločama ispred ulaza, dok je ostatak travnat. Kuća se ističe svojim usmjerenjem – za razliku od ostatka kuća iz redova, nije usmjerena ulici, već dvorištu i poprečnoj cesti. Smatram da svojom prisutnošću i drugačijom bojom unosi raznolikost te da bogatstvom zelene površine rasterećuje arhitekturu okoline.

E. V. – KNEŽIJA

Moja ulica spaja dva razdoblja povijesti Knežije, a kuća koju sam izabrala kao onu bez koje moja ulica ne bi bila ista jedna je od starijih obiteljskih kuća s vrtom koje su prije socijalističkih zgrada činile većinu stambenih objekata na području Knežije, ali i Trešnjevke. Sada je to jedna od tek tridesetak preostalih na Knežiji koje su skrivene među velikim neboderima i novonastalim interpolacijama. Nalazi se u blizini željezničke pruge prema Savskoj cesti. U starom dijelu samog kvarta u blizini mini-autodroma Ayrton Senna također su zanemarene i neodržavane kuće, kao i velik broj starijih kuća sličnih ovoj mojoj. Plan je gradske uprave u nekome trenutku, navodno, graditi veću prometnicu kako bi se rasteretila Savska cesta, zbog čega bi se sve te manje kuće morale srušiti. Ako bi se ta kuća srušila, moja ulica ne bi bila ista jer bez nje nestaje trag prošlosti koji svjedoči o nekom drugom načinu življenja i izgleda cijele Trešnjevke u koju Knežija spada, koja je također imala poseban šarm malih obiteljskih kuća s velikim održanim vrtovima. Razvoj i gradnja su neizbježni, ali bez ove kuće gubi se povijesni kontekst i kontrast između visokih

nebodera iz doba socijalizma i novogradnji iz 2000-ih godina sa starijim znatno manjim i nižim zgradama u koje spada i ova kuća. Kao osobi nostalgичnoj za prošlošću ta mi je kuća uvijek imali neki posebni šarm, gotovo kao selo usred grada zbog pozicije u mirnom dijelu ulice daleko od buke, ali je zapravo pet minuta od tramvaja i gužve.

I. M. – ILICA, ČRNOMEREC

Kompleks je dio sklopa vojarni izgrađenih krajem 19. stoljeća za XIII. hrvatsko-slavonski zbor austro-ugarske vojske te postrojbe Kraljevskoga hrvatskog domobranstva. Vojarna u kojoj se nalazi HVU izgrađena je 1905. kao topnička vojarna. Vojarna me se najviše dojmila jer urbanom matricom iskače iz uobičajenoga urbanog blokovskog tkiva donjeg grada. To je kompleks samostojećih zgrada u nizu sa središnjim dvorištem. Hodanjem uzduž Ilice pokraj glavne zgrade same vojarne dobivamo dojam o kompleksnosti i veličine cijelog prostora. Unatoč uskoj šetnici i drvoredu koji daje poseban ugođaj, prostor se uvelike otvara u dubinu postavljanjem ograda koje spajaju dvije zgrade, gdje nas pogled vodi daleko u dubinu i cijeli se prostor otvara (prostor terena za vojsku, perivoji itd.). Razlog je takve gradnje to što je vojarna starija od okolnih građevina i u vrijeme građenja ondje se nalazio prostor (polja) gdje će se moći razviti cijeli kompleks zgrada s unutarnjim vrtovima i terenima za vježbu same vojske. I oblikovno se razlikuje od ostale izgradnje, riječ je o historicističkoj gradnji prijelaza stoljeća (moguće stil Rundbogen). Sam kompleks u skladu je s ostalom izgradnjom i u današnjem području šireg centra stvara jedan novi i poseban ambijent. Zgrade vojarne otvaraju Ilicu prema sjeveru. Sviđa mi se kvaliteta zgrade jer mislim da cijeli kompleks vojarne pridonosi ambijentu i cijelom urbanizmu tog dijela Zagreba (Črnomerec i Podsljeme). Mislim da napuštene zgrade vojarne i okolni prostor imaju dosta potencijala.

K. J. – GAJEVA

Kuća koju sam odabrao jer vjerujem da pridonosi svojoj okolini koja ne bi bila ista bez nje jest Hotel Dubrovnik. Godine 1929. nastao je na rubu Trga bana Josipa Jelačića i Gajeve ulice, a produžetak je dobio 1980-ih. Novi dio ove kuće odabrao sam jer me oduvijek oduševljavala njezina istaknutost u okruženju, što položajem, što zanimljivim oblikovanjem znatno različitim od ostalih susjednih kuća. Iako je nastavak hotela okružen zagrebačkom arhitekturom ranijih perioda, kao gledatelji nemamo dojam isključivo kontrasta (zbog sruza među stilovima i materijalima), već i međusobnog nadopunjavanja, jer se okolne kuće fragmentarno reflektiraju na staklenoj fasadi hotela Dubrovnik. Zgrada na prolaznike djeluje monumentalno, pogotovo gledana iz osi Bogovićeve, a pogled im zadržava činjenica da fasada podsjeća na mozaik. Osim što reflektira okolnu arhitekturu i zelenilo, pod određenim pogledom reflektira isključivo nebo te djeluje kao njegov nastavak. Ova kombinacija djeluje skladno i ujednačeno, tako da je kuća iz svakog pogleda interesantno pozicionirana u okruženju.

N. B. – TRG ŽRTAVA FAŠIZMA

Kao dugogodišnjem stanaru Zvonimirove, Meštrovićev paviljon (češće zvan džamijom) činio mi se kao najočitiji primjer građevine koja se ističe u svojoj okolini. Iako nije smješten baš u Zvonimirovoj, već na Trgu žrtava fašizma koji se nastavlja na nju, paviljon je fokalna točka svakog prolaznika koji šeta ne samo Zvonimirovom nego i svim drugim ulicama koje vode do njega (knezova Višeslava i Mislava, Franje Račkoga i kralja Držislava). Svojim bijelim kamenim strogo geometrijskim oblikom valjka s trijemom koji podupiru kvadratni stupovi u pravilnom rasteru i golom travnatom površinom koja ga odvaja od ceste i ostalih građevina, paviljon je u velikom

kontrastu s kvadratnim građevinama s tamnijim bojama fasade. Navečer ove pomalo tamne ulice obasjava svjetlost koja se probija između stupova, no samo ako smo taj dan dovoljno sretni da je svjetlo žuto, da ne svijetli nedavno ugrađen šareni lightshow. Sterilnost ovog javnog prostora nedavno je izazvala i mnoge polemike. Neki kažu kako je novo „uređenje“, tj. rušenje sve vegetacije oko paviljona omogućilo da se građevina kao takva dodatno naglasi, no svi oni koji su ikada provodili vrijeme ovdje znaju kako je ovaj prostor nepovratno uništen.

P. L. – DRAGOJLA KUŠLANA

Ljubičasta zgrada smještena u Ulici Dragojla Kušlana u blizini Kvaternikova trga svojom bojom u usporedbi sa susjednim zgradama lako je primjetna. Uzela sam je kao primjer jer je niža od ostatka zgrada u ulici te lomi liniju krovova prekidajući monotoni niz. Stisnuta između dvije masivnije žute zgrade, dolazi do izražaja i bojom i veličinom. Svojom se bojom ističe i daje posebni živahni karakter ulici. Da je žuta kao i ostale zgrade, mogla bi se spojiti sa susjednim zgradama te bi ulica ostavljala dojam da su te zgrade jedna dugačka građevina s naglim lomom u sredini, kao da u centru nedostaje gornji dio. Baš se zbog kontrastne boje opravdava njezina manja veličina te stvara dojam malog toplog doma okruženog velikim stambenim zgradama.

R. C. – RADIĆEVO ŠETALIŠTE

Ulica Radićevo šetalište proteže se usporedno sa Ksaverskom. Od početka ulice može se primijetiti starinski stil gradnje kuća koji ima gradaciju prema sve modernijem. Upravo misleći na tu gradaciju iz svoje ulice, kao nužne izdvojila bih dvije kuće arhitekta Stjepana Planića. U izrazito

tipografski, povijesno i urbanistički raščlanjenom gradu, Planić rješava zadatke svojih kuća modernom arhitekturom sa željom da osobno pridonese vlastitom kulturnom prostoru. Raznolikost obiteljskih objekata starih kuća ne bi nikada više bila ista bez tih dviju kuća jer su lijep prijelaz s ranijih godina Planićeva djelovanja tijekom moderne, kada radi najamnu vilu Vidić 1937., do zrelijih godina, kada 1962. radi obiteljsku kuću Pavlinović. Ovim dvjema kućama Planić radi izvrstan prijelaz prema Novakovim stambenim objektima koji se nalaze pri dnu ulice. Te su dvokatnice lijep primjer kako se tada razmišljalo o vizurama jer dvokatnice nisu smjele imati kose krovove. Upravo zbog toga smatram kako su Planićeve kuće koje su isto tako imale manje kosi i ravni krov, te su možda čak služile i kao primjer Novaku za izgradnju, kuće koje drže ulicu u cjelini bez naglih prijelaza stilova.

ZAKLJUČAK

Početno istraživanje i odabir primjera potvrđuju interes studenata za formuliranje osobnih zapažanja doživljenog prostora i primjenu dizajnerskih alata u promišljanju prostora. Križa nakon potresa pokazala je da kompleksnost obnove urbane sredine traži suvremena, dugoročno održiva i cjelovita rješenja uz poznavanje i poštivanje tradicionalnih elemenata u zaštićenoj sredini. Daljnje istraživanje polazi od odabira elemenata, registriranja i dokumentiranja, a potom vrednovanja te predlaganja suvremenih dizajnerskih rješenja. Kriterij pri odabiru jest vlastita motivacija. Dokumentacija, uz kratku analizu koja obuhvaća povijesni razvoj, kulturni značaj, stilska obilježja i varijante elemenata, također uključuje fotografsku i tehničku dokumentaciju (izgled, materijali, dimenzije, obrada) te arhivske, bibliografske i filmske i druge izvore. Uspostavom registra (kataloga) formirat će se *Rječnik urbanih elemenata – zagrebački žargon*, kao doprinos profiliranju identiteta grada.

4.6 ULOGA PRIVREMENIH INTERVENCIJA U URBANOJ OBNOVI GRADA

IVANA
KNEZ

U svijetu postprofesija koje nastaju redefinirajući svoju ulogu u društvu, pojava mnogih arhitektonskih i dizajnerskih umjetničkih praksi koje se bave proizvodnjom i potrošnjom urbanog prostora svjedoči o krizi njegova ključnog elementa – javnog prostora.

Pandemija, a potom i potres, kao krizna stanja ogolili su do kraja ovu činjenicu. Regulativa i sustav upravljanja gradom te vrlo slaba svijest da je javni prostor oblikovan upravo svojom ovojnicom, tj. volumenima zgrada kao *void* među zgradama i unutar njihovih složenih volumena, razlog su propadanja graditeljske baštine, kako povijesne tako i suvremenog doba. Pandemija se manifestirala kao kriza sustava proizvodnje i potrošnje javnog prostora kakav poznajemo. Paradoksalno, u doba pandemije jedino je epidemiološki prihvatljivo mjesto susreta (osim virtualnog) vanjski prostor, trgovi, ulice, parkovi. U situaciji potresa nije bilo dovoljno izaći na siguran prostor, bilo je potrebno udaljiti se od zgrada, s obzirom na to da je to bilo opasnije nego sam boravak u njima. Javni prostor dobio je priliku pokazati svoju snagu kao utočište u ovim (ne)vremenima, no pokazao je upravo suprotno. Već odavno nudi vrlo malo stanovnicima grada osim javnih prostora pod ključem, uglavnom privatnih ugostiteljskih objekta, a trenutak njihova zatvaranja učinio je vidljivim svu njegovu kompromitiranost i nemoć u ovoj dvostrukoj i kontradiktornoj krizi. Distopijske fotografije praznih ulica i trgova pokazale su nam vrlo ogoljeno prostore u kojima živimo, onako kako ih još nismo doživjeli – kao prazne ljuske. Zatočeni stanovnici tražeći odgovor na kontradikciju situacije su vrlo inovativno koristili grad i njegove prostorne resurse – koji su se začudno pojavili. Trebalo je biti sam, a zajedno. Unutra i vani. Izvedba svakodnevnog života u nemogućim uvjetima. Balkoni, krovne terase, marginalne, zapuštene i udaljene zelene površine – tražio se vanjski prostor „više” koji je kroz razne aktivnosti i vidove solidarnog zajedništva (ponovno) otkriven. Nadvladana je kriza susjedstva.

Architecture's public, Giancarlo De Carlo, objavljeno u *Architecture and participation*, Peter Blundell Jones, Doina Petrescu, Jeremy Till (ur.), Spon Press, New York, 2005.

Aldo Van Eyck: Humanist Rebel, Liane Lefaivre, Alexander Tzonis, 010 Publishers, Rotterdam, 1999.

One place after another, Miwon Kwon, MIT, Cambridge, Massachusetts, 2004. SAM, no. 02, tema: „Instant Urbanism”, Basel, 2007.

Site-specific performance, Mike Pearson, Palgrave Macmillan, 2010.

Temporary urban spaces: Ideas for the Flexible Use of the city, ed. Florian Haydn, Robert Temel, Birkhäuser, Basel, 2006.

Urban pioneers, Klaus Overmeyer & Studio UC, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin & Jovis Verlag, Berlin, 2007.

Volume, no. 14, tema: „Unsolicited Architecture”, Amsterdam, 2007.

Ova iznenadna intervencija (odnosno dvije istodobno – pandemija i potres) u svijet koji smo do sada poznavali podsjeća na priliku u urbanoj obnovi (poslije Drugog svjetskog rata) koja je nizozemskog arhitekta Alda van Eycka inspirirala za tridesetogodišnji angažman na izgradnji 734 dječja igrališta na mjestima zgrada porušenih bombardiranjem Amsterdama i drugih gradova. U knjizi *Humanist rebel*, koja njegov cijeli radni opus kontekstualizira u poslijeratnim velikim graditeljskim zahvatima kao iznimno humanistički i pobunjenički u odnosu na tendencije urbanizma, arhitekture i dizajna tog vremena, autori navode njegovu poetičnu, ali i instruktivnu, situacionističku opservaciju o metamorfozi grada nakon snježne oluje. ... *Kad snijeg padne na gradove djeca postaju privremeni vladari grada. Snijeg je intervencija, „veliki trik neba” koji privremeno korigira njihov zapostavljen položaj u gradu donoseći im veselje i pravdu.* Na sličan način pandemija i potres kao krizna stanja uvode privremenu promjenu postojećeg poretka stvari, tj. promjenu fragmenta ili totaliteta stvarnosti. Takav „procjep” otkriva nove uvide i horizonte te poziva na angažman i odgovor na njih. Prepoznavanje tog procjepa nužno je u definiranju pojma privremene intervencije kao metode, alata za osnaživanje i povezivanje zajednice u cilju sudjelovanja u procesu urbane obnove i kvalitetnijeg života u (jednog dana) „obnovljenom” gradu te njegova bržeg oporavka.

Zbog karakteristike temporalnosti, u smislu posebne kvalitete koja proizlazi iz karakteristika privremenosti, takva metoda može imati specifičnu sposobnost interpretacije i proizvodnje mogućnosti prikazivanja mikrosocijalnih i svakodnevnih izvedbi, funkcija i efekata produciranja životnog prostora u globalnom postindustrijskom svijetu. Kao takva prisutna je u velikom broju novih raznorodnih transdisciplinarnih praksi koje se bave raznim aspektima prostora te dijele znanja arhitekture, scenskih i medijskih umjetnosti, antropologije, sociologije, urbanog dizajna, teorija grada, geografije i dr.

REZULTATI

„Privremeni urbani prostori” krovni je termin za specifične prakse koje nazivom upućuju na fokus i *modus operandi* svojeg djelovanja: instant urbanizam (engl. *instant urbanism*), međukorištenje (njem. *Zwitschennutzung*), arhitektura bez naručitelja (engl. *unsolicited architecture*), urbani pioniri (engl. *urban pioneers*), urbani nomadizam (engl. *urban nomadism*), a neki od njih već u nazivu umjetničkih kolektiva ističu taj interes – npr. Ured za subverzivnu arhitekturu (OSA – Office for subversive architecture), Urbani recepti (Recetas urbanas), Taktika prostora (Raumtaktik – office for a better future), Prostorni laboratorij (Raumlabor), Odmetnici prostora (Space Rebels), Otmičari prostora (Space hijackers).

Site-specific umjetnost kroz svoj je razvoj do novih formi javne umjetnosti snažan teorijski okvir ovakvih praksi. Miwon Kwon, povjesničarka umjetnosti, postavlja je kao problemski pojam koji ostaje posebna enigma umjetnosti i prostornih politika te afirmira iskorak umjetnosti iz autonomne (depolitizirane) zone. Mike Pearson, britanski arheolog i umjetnički direktor nekoliko kazališnih trupa, u svojoj knjizi *Site-specific performance* iz svoje dugogodišnje umjetničke prakse postavlja osnovne teze i karakteristike ove umjetnosti od kojih je za ovo istraživanje najvažnija *izvedba kao stvaralac mjesta* – povezivanje publike kao sudionika i prostora u kojem su koegzistirajući konteksti narativa, povijesti, kretanja koja sudjeluju u pronalasku i definiranju mjesta oživljeni kroz izvedbu.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem obuhvaćene prakse analizirane su kao moguće metode sudjelovanja u urbanoj obnovi grada. Kao kulturalne prakse svojim djelovanjem u lokalnoj zajednici ostvaruju društvenu

koheziju. Osnažuju se svi dionici koji su važni u proizvodnji urbanog prostora: privremeni korisnici, službeni korisnici, vlasnici, posjednici, posjetitelji (uz administraciju, medije i dr.), s obzirom na to da upravo kroz svakodnevnu upotrebu grada potvrđujemo svoje identitete kroz posebne običaje, odnosno društvene prakse koje mogu i oblikovati specifične ambijente određenih dijelova grada (npr. gradske četvrti). Uloga privremenih intervencija u tom je procesu usmjeravanje planiranja u participativni proces štiteći javni karakter urbanih prostora, nerijetko postajući iskrom trajnijih rješenja. Istraživanjem su postavljene parametri važni za njihovu valorizaciju kao metode doprinosa urbanoj obnovi grada:

AKTIVIZAM – PROAKTIVAN I KRITIČKI STAV PREMA UVJETIMA PROIZVODNJE JAVNIH PROSTORA SUSJEDSTVA TE AFIRMACIJA I OSNAŽIVANJE KORISNIKA U PREUZIMANJU INICIJATIVE NAD NJIHOVIM OKOLIŠEM, U ODNOSU NA HIJERARHIJSKI DRUŠTVENO-POLITIČKI, EKONOMSKI I KULTUROLOŠKI SUSTAV

JAVNI PROSTOR/DRUŠTVENI PROSTOR SUSJEDSTVA – SUSTAVNA ANALIZA JAVNIH PROSTORA SUSJEDSTVA I NJIHOVIH KARAKTERISTIKA PREMA UVJETIMA NJIHOVE PROIZVODNJE

KONTEKST(I) – ANALIZA SVIH KONTEKSTA U KOJE SE INTERVENIRA I PROCESA KOJI SU IH OBLIKOVALI TE USPOSTAVLJANJE DIJALOGA S NJIMA

PARTICIPATIVNOST – U ANALIZI I PROCESU PROJEKTIRANJA, U REALIZACIJI PROJEKTA U SURADNJI S LOKALNOM ZAJEDNICOM I/ILI U NJEGOVOJ DALJNJOJ UPOTREBI OD STRANE KORISNIKA

POZICIONIRANJE AUTORA – POZICIJA AUTORA PROJEKTA UNUTAR PROCESA PARTICIPACIJE

KONCEPT I IZVEDBA – IZVEDBA I NAČINI KORIŠTENJA KAO POTVRDA KONCEPTA

4.7

SOCIOEKOLOŠKA

ANALIZA

U

URBANOM OKOLIŠU

ANKA
MIŠETIĆ

U sklopu kolegija Socijalna ekologija, koji se održava na 3. godini preddiplomskog studija, studenti su samostalno analizirali zatečeno stanje i kvalitetu sociokulturnog okoliša na primjeru urbanog okoliša koji su sami odabrali i koji im je poznat. Primjerice, birali su ulicu u kojoj žive (ili dio ulice koji čini jednu cjelinu), trg na kojem žive ili park koji se nalazi u neposrednom susjedstvu. Ulica, trg ili park mogli su biti u Zagrebu ili u nekom drugom gradu ili mjestu u kojem žive stalno ili povremeno. Prilikom analize vodili su se pitanjima koja su im bila unaprijed zadana:

UPIŠITE PODATKE O KOJEM JE GRADU ILI MJESTU RIJEČ, KOJA JE ULICA, TRG ILI PARK PREDMET ANALIZE.

KOJE KONKRETNE EKOLOŠKE ELEMENTE UOČAVATE U ANALIZIRANOM OKOLIŠU I VAŠE OPAŽANJE O NJIHOVOJ KVALITETI, ŽIVI SUDIONICI, ODNOSI SUDIONIKA U OKOLIŠU I PREMA OKOLIŠU?

KOJE KONKRETNE SOCIJALNE ELEMENTE UOČAVATE U ANALIZIRANOM OKOLIŠU: DRUŠTVENE GRUPE, SOCIJALNI IDENTITETI, RAZLIČITE FUNKCIJE KOJE SE TU OBAVLJAJU, INSTITUCIONALNA REGULACIJA, OBILJEŽJA SOCIJALNIH ODNOSA?

IZ OPISANOG IZVEDITE KRAĆI ZAKLJUČAK O SOCIOEKOLOŠKOM STANJU I KVALITETI ANALIZIRANOG OKOLIŠA: U KOJIM JE ELEMENTIMA ZADOVOLJAVAJUĆA, U KOJIM JE ELEMENTIMA NEZADOVOLJAVAJUĆA TE GDJE VIDITE MOGUĆE INTERVENCIJE ZA POBOLJŠANJE KVALITETE OKOLIŠA.

**K.K. – ZAGREB,
GORNJA DUBRAVA**

Ulica koju sam odabrala (Oporovečki Omajek) jest ulica u kojoj stanujem te se u njoj nalaze četiri niže zgrade (dva kata). Sve zgrade okružene su zelenim travnjacima na kojima je hortikultura prilično dobro razvijena. Na travnjacima se nalazi nekoliko borova i više nižeg drveća i biljaka (kojima, nažalost, ne znam ime) te su sve te biljke vrlo dobro održavane, održavaju ih stanovnici zgrada te jednom mjesečno dolaze ljudi specijalizirani za brigu o prirodi. Svim stanarima u ulici, ali i u okolici (Oporovec je u podsljemenskoj zoni i pun je ekoloških elemenata) vrlo su bitni ekološki elementi te život u skladu s njima. Drveće na livadu često je puno ptica, a sama livada/travnjak služi kao mjesto za igranje mnogim kućnim ljubimcima (ali i stanovnicima zgrada). Mogu reći da je uistinu primjetno da stanovnici ove ulice vole provoditi vrijeme u prirodi / ekološkim elementima te im nije problem ulaganje u njih.

Moja ulica, ujedno primjer za ovu analizu, obiluje socijalnim elementima. U ulici ima mnogo društvenih grupa, svaka zgrada u ulici ima nekoliko djece, koja uživaju u igri kada je god vani lijepo vrijeme; također ima dosta ljudi srednje životne dobi koji se isto tako vole družiti vani (u ekološkim elementima); ima i ljudi starije životne dobi, no njih je znatno manje u odnosu na ostale (spomenute) dobne skupine. S obzirom na to da živim u toj ulici i poznajem svoje susjede, mogu reći da ima podjednako umjetnika i sportaša, no nekome tko je tek prolaznik bit će vidljivi samo sportaši (jer je gotovo svakodnevno ispred zgrada / u ulici određena fizička aktivnost na djelu – od tenisa, vožnje bicikla, nogometa itd.). Naša je ulica svakodnevno mjesto za igru, šetnju, odmor i razgovor, no nema javnog prijevoza ni išta slično tome jer je prilično udaljena od takvih zona.

Smatram da je obilježje socijalnih odnosa u navedenoj ulici npr. dječje igralište postavljeno na travnjak. To igralište jasno pokazuje da

tu postoji netko tko ga upotrebljava (djeca) – jasan pokazatelj socijalnog odnosa.

Smatram da je socioekološko stanje (i kvaliteta) navedenog okoliša vrlo dobro. U navedenoj ulici uistinu žive ljudi koji vole boraviti u prirodi te se brinu o ekološkom dijelu okoliša, a također smatram da smo svi koji živimo u spomenutoj ulici imali dosta sreće pri biranju prebivališta što se tiče socijalnog dijela, jer se svi poprilično slažu i vole provoditi vrijeme jedni s drugima, tako da bez problema nastaju svakakve aktivnosti u ulici (od dječje igre pa do odraslog druženja). Iskreno, ne mogu baš reći da je kvaliteta okoliša u nekim elementima nezadovoljavajuća, jer to ne mislim, smatram kako bi se samo npr. hortikultura trebala nastaviti održavati i nadograđivati, jer s takvim pristupom ne možemo pogriješiti. Stanovnici ulice pokušavaju držati korak s ekološkim trendovima (npr. upotreba ekoloških uličnih lampi) te smatram da moramo tako nastaviti!

**K.K. – ZAGREB, PRILAZ
BARUNA FILIPOVIĆA**

Ekološki elementi – prirodni elementi: 1. travnjaci ispred zgrada koji dijele zgrade od kolnika (često košeni u dobrom stanju, korisni za vođenje ljubimaca u šetnju, zelena boja jest boja koja smiruje tako da poboljšavaju generalni standard života, mogu loše utjecati na ljude s alergijama, također služe kao tampon-zona između zgrada i prometne ulice); 2. drvoredi se nalaze između kolnika i prometne ceste (uz navedene beneficije zelenila, također stvaraju tampon-zonu između kolnika i ceste, što dodaje još jedan sloj sigurnosti pješaka, smanjuje zvučnu zagađenost i buku auta); 3. fasade su s obzirom na smog i zagađenje u gradu Zagrebu u prilično dobrom stanju, neke su i novouređene.

Socijalni elementi: 1. osobe starije životne dobi (s obzirom na to da je kvadratni metar na ovoj lokaciji skup, često tu žive stariji ljudi jer si mladi ne mogu priuštiti stanovanje na takvoj lok-

aciji, stariji ljudi imaju visoki životni standard s obzirom na to da im je jako blizu stanica Mandaličina, tako da imaju mogućnost transporta do potrebnih lokacija); 2. odvjetnici (kao što je navedeno, kvadratni je metar na ovoj lokaciji skup, tako da ima puno odvjetnika koji imaju velike plaće, često su tu i njihovi uredi, obavljaju se odvjetničke/pravne funkcije); 3. dućani (razni dućani za hranu, slastičarnica, restoran i kafić); 4. parking (nalazi se između kolnika i prometne ulice, gotovo je uvijek popunjen te se nalazi u 2. parkirališnoj zoni); 5. socijalni odnosi (prilično su agnostični kao i u svakoj velikoj sredini – blaziranost).

Socioekološko stanje i kvaliteta analiziranog okoliša na visokoj je razini u odnosu na druge dijelove grada. Zadovoljavajući faktori: 1. blizina tramvajske stanice koja se nalazi na glavnoj liniji do centra; 2. odnos zelenila i „zacementiranih“ dijelova dobro riješen; 3. blizina velikih dućana s hranom; 4. čistoća i urednost ulice. Nezadovoljavajući faktori: 1. parking je gotovo uvijek zauzet, ali i skup; 2. buka auta koji jure ulicom. Sveukupno mislim da okoliš pruža odličan standard života u gradu poput Zagreba, mislim da je veći problem u faktorima koji se ne tiču specifičnog okoliša, nego grada i socioekonomskog stanja cijele države u kojoj se nalazi.

**L.K.D. – ZAGREB,
ZRINJEVAC**

Neki su prirodni elementi koji se nalaze na Zrinjercu: travnjaci, drvored, dijelovi na kojima raste cvijeće, grmlje. Neki elementi koje je stvorio čovjek: šljunčani puteljci, biste, tj. kipovi, fontane, paviljon, klupe, česma, koševi za smeće. Kvaliteta: travnjaci su dobro uređivani i često košeni, drveću se režu grane ako smetaju ili ako su opasne, cvijeće je uvijek svježije zasađeno i nikad nije trulo, grmlje je oblikovano. Sve u svemu, jako kvalitetno održavano. Živi sudionici: ljudi, njihovi kućni ljubimci, ptice, kukci. Odnos sudionika u okolišu i prema okolišu: ljudi često

šeću svoje pse po Zrinjercu a da za njima ne skupljaju fekalije, neki ljudi dođu popiti kavu ili pojesti nešto pa ostave smeće, djeca se igraju i često gaze po cvijeću i grmlju. Zaključila bih da ljudi kao živi sudionici ne pridonose kvaliteti, već je uništavaju (osim zaposlenika „Zrinjevca“). Ptice ne narušavaju kvalitetu, kao ni kukci, već pridonose prirodnom toku života.

Društvene skupine: djeca, obitelji, stariji, mlađi, ljudi s posebnim potrebama. Zrinjevac je mjesto za sve društvene skupine, jer nema teren koji je težak za hodanje pa je pogodan za starije, nalazi se usred grada pa je pogodan za zaposlene ili za djecu koja idu u školu. Socijalni identiteti: djeca koja se dođu igrati nakon škole, tinejdžeri koji se dolaze družiti, sportaši koji trče jer je ljepše trčati po Zrinjercu nego po ulicama, umjetnici, tj. ulični svirači su česti na Zrinjercu, na jednom posebnom djelu Zrinjevca (sjever/sjeveroistok) najčešće se nalaze dostavljači hrane (Wolt, Glovo), koji sjede na klupi dok čekaju iduću narudžbu, umirovljenici (najčešće se odmaraju na klupama), obitelji s djecom najčešće su kod paviljona jer se djeca tamo vole igrati, a pokraj toga su klupe s kojih ih roditelji mogu dobro vidjeti, a opet se mogu odmoriti i sjesti. Različite funkcije koje se tu obavljaju: ljudi se šeću, djeca igraju, umirovljenici i dostavljači odmaraju, ako se događa neki event, npr. „Tjedan burgera“ ili „Dojdi, osmaš“, onda se Zrinjevac pretvara u sajam na kojem se razmjenjuju informacije, hrana, usluge itd., rekreacija ljubimaca, tj. istrčavanje pasa, meditacija uz fontane.

Institucionalna regulacija: nema parkiranja na Zrinjercu osim za dostavljače npr. štandova, hrane, zaposlenike „Zrinjevca“ itd. (ova je regulacija bila prekršena kad se dogodio potres, svi obližnji stanovnici parkirali su aute na Zrinjercu kako im se dijelovi zgrada ne bi urušili na vozila), promet nije dozvoljen osim na predviđenim mjestima (izvan livada, Zrinjevac je omeđen cestom i tračnicama), zabranjeno je bacati smeće, šetati pse, uništavati cvijeće, ulaziti u fontane

(ovo svake godine prekrše djeca zadnji dan škole i okupaju se u fontanama). Obilježja socijalnih odnosa: uglavnom sve prolazi mirno i svatko ide svojim putem, ali česti su konflikti između ljudi koji šeću pse po Zrinjercu i nekih ljudi koji im vole „soliti pamet“ pa se tako često dogodi da se neko dere na osobu koja šeće svojeg psa jer je to zabranjeno, no isto tako u blizini baš i ne postoji mjesto gdje bi se psi mogli šetati pa je tako ta odredba često prekršena i često izaziva konflikte.

Mislim da je Zrinjevac odlično mjesto u centru grada gdje se sve moguće skupine mogu odmoriti, prošetati i uživati te da je jako dobro održavan što se tiče košenja trave, sađenja cvijeća, obrezivanja drveća itd. Mislim da je jedini problem koji se mora riješiti taj s kućnim ljubimcima, točnije psima koje ljudi tamo šeću. Ne bi se trebalo u potpunosti zabraniti šetati pse tamo jer ne postoji alternativa, no mislim da se onda treba jasno odrediti da su ti psi vezani, tj. da ih se šeće na povodcu i da se obvezno iza njih skuplja ono što ostave. Tu se ne bi direktno interveniralo u okoliš, već u zakon, a samim tim bi okoliš onda bio ljepši, čistiji i bolji.

F.K. – ZAGREB, FALLEROVO ŠETALIŠTE

Fallerovo šetalište jest mali nasip kroz koji prolazi potok i obložen je travom osim na gornjem dijelu gdje je asfaltiran da bi ljudi mogli hodati po njemu. Ne mogu reći da je u lošem stanju, ali mislim da bi se moglo bolje održavati, pogotovo što se tiče košenja trave, ali sam potok dosta je čist. Što se tiče odnosa sudionika, šetalište je vrlo popularno za vlasnike ljubimaca da se prošeću s njima; budući da je to jedino travnato mjesto gdje se mogu kvalitetnije izvesti ljubimci, svakodnevno se mnogo vlasnika tamo šeće baš iz tog razloga. Okretište je asfaltna struktura koja nema puno prirodnog okoliša, okružena je zgradama te spremištem tramvaja, ali je povezano sa šetalištem koje je prirodna površina. Živi su sudionici ptice koje

tamo lete te ljudi; ljubimce nitko ne vodi tamo jer je opasno i velika gužva. Ljudi koji prolaze u svojim su mislima pa se tako znaju često sudarati, ali uvijek ima bezobraznika koji, uz sve koševе za smeće, smeće bacaju po cesti.

Ako uključimo šetalište s okretištem, tu se nalaze brojne skupine, od djece i odraslih do starijih ljudi. Mjesto nije definirano socijalnim identitetom jer je mjesto gdje se svi okupljaju čekajući javni prijevoz. Šetalište je tu namijenjeno za sve koji moraju proći od okretišta do svojih domova na brži način, jedini socijalni identitet koji bi se mogao identificirati čine osobe koje tamo džogiraju. Funkcije su koje se obavljaju šetnjom šetalištem do okretišta; a na okretištu uz mogućnost dolaska na javni prijevoz postoji i mogućnost odlaska u dućane, ljekarne, poštu i druge objekte potrebne čovjeku. Na okretištu je zabranjeno prometovanje i parkiranje osim za vozila taksija i, naravno, javni prijevoz.

Gledajući uz ovo što sam opisao i cijeli kvart, ono što mu fali definitivno je veći park gdje bi ljudi mogli doći sjesti i uživati na svježem zraku, također gdje bi ljudi mogli odvesti djecu da se igraju. Park bi, naravno, bi koristan i za ljude s ljubimcima kojima treba istrčavanja, jer na šetalištu gdje se inače šeću može nastati gužva i onda se mora paziti, pogotovo ako prolazi netko na biciklu. Ali izuzmemo li taj nedostatak, pozitivno je što se veliki broj obrta i usluga nalazi na tom mjestu, a s obzirom na to da dnevno mnogo ljudi prolazi kroz okretište, svi mogu kupiti i naći sve što im je potrebno. Izgradnjom parka olakšala bi se prolaznost šetalištem te bi vlasnici mogli sigurnije izvesti ljubimce a da se ne moraju brinuti hoće li im se nešto dogoditi u slučaju da netko nepromišljeno hoda i ne obraća pažnju.

T.Č. – SPLIT, VIŠKA ULICA

Što se tiče elemenata prirodnog okoliša, uvrstila bih prisutan drvored koji se provlači kroz

cijelu ulicu od početka do kraja. Osim drvoreda, ulica ima lijepu pokrivenost malih zelenih površina ispred i oko svake kuće. Kvaliteta tih drvoreda i zelenih površina jako je dobra. Drvored se obrezuje svaku godinu, a o zelenim površinama brine se većina vlasnika. Ulica je osim drvoredima ukrašena jako lijepim obiteljskim kućama od kojih većina datira iz sredine 20. stoljeća te svojim njegovanim mediteranskim izgledom daju jako ugodnu atmosferu u samoj ulici. Od živih sudionika, osim ljudi, naravno, možemo primijetiti razne ptičice koje se gnijezde u stablima, vjeverice i mačke koje žive na ulici. Što se tiče odnosa sudionika prema okolišu, poprilično je dobar. Ulica je generalno čista. Ono što je možda tipično za Višku ulicu, ali i za cijeli kvart Bačvice jest da su ulične mačke jako čiste s obzirom na to da žive na ulici te jako dobro nahranjene. Ima dosta ljudi, većinom umirovljenika koji se brinu i hrane ulične mačke.

Jako često možemo primijetiti ljude svih životnih dobi koji šetaju Viškom ulicom sa svojim psima ili obitelji, jer ta ulica, uz mnoge druge, vodi na plažu Bačvice. Od ostalih sudionika odnosno socijalnih grupa primjećujemo i djecu iz osnovne škole zbog blizine same škole i djecu iz privatnog vrtića, kupače koji odlaze na plažu ili se vraćaju s nje ili pak nisu još gotovi s kupanjem nego samo prolaze kroz Višku da bi došli do fast fooda u obližnjoj ulici po topli sendvič. Također vidimo i vjernike koji idu u crkvu, a i skupinu lokalnih ljudi, posebice malo starijih muškaraca, koji se okupljaju ispred lokalne trgovine i piju pivo. U trgovini se svakodnevno nađe dosta ljudi tijekom dana, ali s obzirom na to da je malena i privatna trgovina, ljudi radije obave „spizu“ u nekom većem dućanu, zbog cijena. Sve navedene socijalne grupe svakodnevno se susreću, ali rekla bih da nemaju odnos među sobom koji valja istaknuti, osim onog da se samo pogledaju i eventualno toplo pozdrave na ulici ako se poznaju. Što se tiče prometne strukture, ulica je jednosmjerna, što čini i manjak prostora za parkiranje automo-

bila na samoj cesti, ali je to većinom problem u cijelom gradu.

Sve u svemu, rekla bih da je životni standard i kvaliteta u Viškoj ulici na jako zadovoljavajućem nivou. Ulica je malena žila kucavica kvarta Bačvice, zbog svojeg prostorno planiranog lokaliteta i sadržaja koje nudi ili koji su u samoj blizini. Elementi ovog okoliša jako su zadovoljavajući. Iako se čini da je zbog svoje raznolikosti ulica jako prometna te da je puna „šušura“, uvijek se među takvim trenucima mogu naći mir i tišina.

B.Č.Š. – VODICE, PLAŽA VRUJE

Ekološki elementi plaže obuhvaćaju, naravno, more i šljunak, stabla koja čine hladovinu i pružaju nastambu pticama ili gusjenicama – relativno gust drvored alepskih borova. Komadi zemlje s posađenim cvijećem za ukras. Betonska plaža u obliku jedra, tj. lagune koja zatvara more u nekakve poluprirodne bazene kao bi more bilo duže toplije, popločana je bijelim kamenim pločama, za rivu se hvataju morske životinje, ježinci, školjke, priljepci, iako se dok se plaža radila poremetio biosustav postojećim organizmima. Kroz strukturu rive more prolazi između malih tunela, tako da morska voda struji i mijenja se. Drvored pruža ugodno mjesto za sudionike koji šeću i borave na području, tako i za prodajne objekte plaže koji se tamo nalaze. Plažom se koriste osobe svih životnih dobi, iako možda najviše mladi ljudi zbog raznih beach barova i pješčane uvale. Stariji se ljudi kupaju ili šetaju, osobe s ljubimcima šetaju ih tamo dok nije zabranjeno tijekom ljeta, sportaši rekreativci koriste prirodu ili izgrađeni okoliš za aktivnosti, surfanje, jedrenje, ronjenje, vožnju bicikla, koturaljkanje, džoging... Funkcije su plaže razne, uključuju turističko šetanje, shopping, hranjenje u fast foodovima, restoranima ili na štandovima, igranje na igralištima ili na obali. Ljeti su ograničenja plaže veća zbog pretrpanosti i gužve, tako da se ne

smiju šetati psi, voziti bicikli ili veća prijevozna sredstva. Upravo zbog te pretrpanosti kvaliteta obale i mora otpada zbog ostavljanja smeća na javnim površinama i najezde ljudi u moru kada pate morski organizmi. Također, mnogi su dijelovi ovog okoliša pod koncesijom, tako da je prirodni okoliš komercijaliziran te se unose nove zabrane, npr. moramo iznajmiti ležaljku na obali, ne smijemo donijeti svoju i dr.

Prvo bih se osvrnula na razliku okoliša prije no što je plaža umjetno nadograđena i poslije, jer iako je okoliš sve manje prirodan i osjeti se utjecaj čovjeka u svemu, ipak je to donijelo boljitak za korisnike, više mjesta za ležanje, sunčanje, lakši pristup moru za djecu, starije ili nemoćne, izmišljene su neke nove stvari za privući još korisnika. Tako je intervencija čovjeka pomogla urediti okoliš, ali za samog sebe, puno se obale istuklo i time narušilo biocenozu. Kvaliteta ovog okoliša mijenja se ovisno o dobu godine, jer kad je manje ljudi, more je čišće, nema smeća, manje je ljudskog otpada.

I.Ž. – DUBROVNIK, GRUŠKI PARK

Prirodni elementi: mnoštvo drveća, trava, grmlje, cvijeće. Mislim da je njihova kvaliteta dobra s obzirom na činjenicu da je riječ o dobro održavanom parku koji je na dosta vidljivom i prometnom mjestu. Živi sudionici svakako su različite životinje koje tu obitavaju, poput ptica, vjeverica, jednog zeca (nitko ne zna zašto je tu), mačaka i ježeva. Tu su, naravno, i kućni ljubimci jer je lokalni park česta postaja tijekom šetnje. Park je renoviran i uređen prije nekoliko godina te se otada jako promijenio odnos sudionika prema okolišu, kao i sami sudionici. Sada je park uredan i, općenito govoreći, sudionici se pridržavaju propisa kako bi park ostao u dobrom stanju.

Spomenuti park od uređenja sadrži vrlo različite društvene grupe različitih socijalnih identiteta, poput srednjoškolaca iz obližnje srednje škole,

roditelja s djecom jer park ima manji ograđeni dio s penjalicama i malim igralištem, umirovljenika koji se odmaraju nakon posjeta tržnici, turista, osnovnoškolaca, parova itd. Funkcije koje se tu obavljaju uglavnom su odmor, šetnja, čekanje javnog prijevoza u parku jer je preko puta autobusna stanica na suncu, turisti često imaju male piknike, djeca se igraju dok ih roditelji čuvaju ili međusobno ćaskaju, ponekad pokoji beskućnik spava na nekoj od klupa itd. Vrijede standardne regulacije za parkove, što znači da je zabranjeno paljenje vatre, oštećivanje javnog dobra, remećenje javnog reda i mira, potrebno je skupljati izmet svojih ljubimaca, dok je pristup ljubimcima u dječjem dijelu zabranjen i slično. Dubrovnik je malen grad i riječ je o kvartovskom parku koji je na dosta prometnom mjestu, stoga se dosta ljudi poznaje i međusobno komunicira (ovo se osobito odnosi na vlasnike pasa koji često imaju iste rute u iste sate, umirovljenike i druge koji idu na tržnicu, srednjoškolce i osnovnoškolce kojima škola završava uvijek u otprilike isto vrijeme itd.).

Smatram da je intervencija u okoliš u ovom slučaju bila vrlo potrebna jer je bila riječ o zapuštenom parku koji je bio nesiguran za djecu te nije bio ugodno mjesto za boravak potencijalnim korisnicima. Uređenjem je park postao dostupan puno većem broju korisnika, postao je reprezentativan te je unio određeni novi sadržaj u kvart (npr. roditeljima s djecom). Moguće intervencije vidim više u okolici parka nego u samom parku, s obzirom na to da je park okružen vrlo prometnom ulicom uz koju je niz parkirališnih mjesta koja nisu najbolje uređena ni regulirana.

**K.Š. – ZAGREB,
PARK MAKSIMIR**

Park Maksimir sadrži mnogo prirodnih elemenata, poput livada, potoka, jezera, šuma, životinjskih nastambi u jezerima, kao i krošnjama šume. Smatram da je kvaliteta parka iznim-

no visoka, što se može potkrijepiti time da u 20 godina stanovanja na ovom području nisam uvidjela nikakav pad npr. količine životinja i bilja, kao ni ljudskog odnosa prema toj prirodi, gdje se može primijetiti da većina ljudi koja odlazi u park poštuje prirodu i ne remeti njezin mir i sklad, kao što je i sam park dizajniran u duhu engleskog vrta, s minimalnom ljudskom intervencijom prilikom uređenja parka. Također, park se redovno održava npr. košenje trave, pošumljavanjem dijelova koji su uništeni tijekom vremenskih neprilika poput jakih vjetrova koji čupaju stabla iz korijena, provodi se godišnja provjera kvalitete jezera i voda unutar Maksimira, kontroliranje kvalitete ribe koju neki korisnici parka pecaju na 5. jezeru (uz dopuštenje, nije krivolov), kao i godišnje poribljavanje. Smatram da je park Maksimir u svojem stoljetnom postojanju uspio zadržati duh koji je i sam Maksimilijan Vrhovac zamislio kada je osnovao taj park. Bijeg od užurbane gradske sredine. Park Maksimir također ima iznimnu kulturnu i povijesnu važnost te mnoga zaštićena kulturna dobra poput Paviljona Jeke, Vidikovca, Švicarske kuće, kapelice sv. Jurja.

Park Maksimir ima veoma šarenu društvenu grupu koja ga posjećuje. Od roditelja s djecom, mladih koji dolaze vježbati ili družiti se sa svojim vršnjacima, ljudi starije životne dobi koji tamo pronalaze određeni mir (u blizini parka nalazi se dom za starije i nemoćne), najveća su skupina, po mojem mišljenju, ljudi koji dolaze u park šetati svoje kućne ljubimce i sportaši rekreativci. Također, kroz svoje šetnje susrela sam se i s mnogim glazbenicima koji odlaze u dublje dijelove šume i tamo sviraju ili likovnjacima koji crtaju i slikaju u šumi. Park Maksimir po mojem je mišljenju jedan od naših najboljih parkova jer nudi mogućnost korisniku da bude „svoj“ i daje veliki prostor tome kako će koji pojedinac iskoristiti vrijeme tamo. Od mogućnosti odlaska u dječji park ili npr. aktivnosti poput posjeta zoološkom vrtu, glazbenim/kulturnim manifestacijama kod Vidikovca (neki program u organizaciji parka Maksimira) ili se korisnik

može povući u dublji dio šume gdje ne postoji nikakva ljudska intervencija te može sam pronaći smisao u vremenu koji provodi u šumi. Među ljudima koji dolaze u Maksimir postoji određeno međusobno poštovanje, npr. veoma često ljudi koji šeću pse međusobno razgovaraju premda se ne poznaju, uobičajeno je kada se šećeš i netko (nepoznat) dolazi u susret da se pozdravite i izmijenite koji topli humani pogled ili osmijeh, dobiva se osjećaj zajednice koji mi nije toliko poznat u drugim dijelovima grada Zagreba. Park Maksimir zabranjuje ulazak vozilima u područje šume (osim nekih službenih vozila), što smatram da pridodaje osjećaju sigurnosti pogotovo za vlasnike pasa ili roditelje koji znaju da mogu bezbrižno provoditi vrijeme tamo s minimalnom mogućnošću za neke opasnosti.

Kao potencijalne intervencije za poboljšanje kvalitete parka Maksimira, smatram da mu nedostaje jači vizualni identitet, iako je većina korisnika dobro upoznata s mnogim puteljcima i kulturnim dobrima u parku, park nema dovoljno jasnu signalizaciju za one koji se tek upoznaju sa šumom. Primjećujem nedostatak parkirališnih mjesta, kao i mjesta gdje se mogu zavezati bicikli na ulasku u Maksimir za korisnike koji dolaze iz nekih drugih dijelova grada pa dolazi do određenog kolapsa u prometu na lijepe sunčane dane. Ne bi škodilo restaurirati „zapušteniji“ dio parka, konkretnije Fakultetsko dobro, gdje se nalazi mnogo vrijedne arhitekture i uspomena na način života kakav se odvijao nekoć u neposrednoj blizini Maksimira, kao što su konjušnice, pčelinjak, Zavod za vinogradarstvo, Haulikov ljetnikovac, Svilana i dr.

**K.M. – ZAGREB,
PARK MAKSIMIR**

Ekološki – travnjaci odnosno livade, drveće, jezera i potoci. Kvaliteta – ptice (vrapci, vrane, patke, kukci), kornjače, kućni ljubimci, odnosno psi i također njihovi vlasnici, pa i ostali posjetitelji svih dobnih skupina. Jezera izgledaju

pomalo zagađeno, ali ništa veoma kritično s obzirom na to da u njima i dalje ima živih životinja poput kornjača i pataka, također psi se često kupaju u njima i ponekad možemo vidjeti pokojeg ribara. Sveukupno, rekla bih da Maksimir izgledao kao zdrav i relativno čist okoliš.

Socijalni elementi – mogu primijetiti sve društvene grupe, od djece s roditeljima, mladih te starijih. Socijalni identiteti – mogu primijetiti rekreativne sportaše, posebice trkače i bicikliste, najviše šetače pasa. Funkcije – šetnja, uglavnom dječja igra ili igra mladih poput nogometa ili badmintona, šetnje pasa, bicikljanje, trčanje, općenito sportske aktivnosti poput tjelovježbe, odmaranje i promatranje prirode. Institucionalna regulacija – zabrana parkiranja i vožnje automobila u samome parku, oko granica Maksimira nalazi se prostor za parkiranje, tj. u ulici u kojoj se nalazi novi ulaz Zoološki vrt, parkiranje se plaća. Obilježja socijalnih odnosa – generalno se svi s poštovanjem odnose prema okolišu parka Maksimir, što znači da ne bacaju smeće gdje god stignu, ali dosta često vidimo opuške bačene pokraj klupica, po stazama i slično, poneka prevrnuta kanta za smeće itd. Interakcija među sudionicima generalno je opuštena i uljudna i respektabilna što se tiče ljudi, a životinje, odnosno kućni ljubimci (psi) također su dobro socijalizirani i ne predstavljaju prijetnju nikome, pa ni životinjama koje žive u Maksimiru, poput pataka i kornjača.

Socioekološko stanje parka Maksimir sveukupno je prilično zadovoljavajuće, naime prikladan je za sve socijalne identitete te je njihova interakcija najčešće uljudna i opuštena, nitko nikome ne smeta, dovoljno je prostora za sve, funkcije koje sam navela mogu se obavljati s lakoćom i zadovoljstvom. Rekla bih da je i institucionalna regulacija dovoljno dobra, ali za konkretan zaključak trebala bih je više istražiti. Najveći je problem bacanje opušaka na staze i uz klupice te mislim da bi novije i bolje kante za smeće i cigarete dobro došle i barem malo popravile stanje.

**A.P. – PETRIJEVCI,
ULICA REPUBLIKE**

S obzirom na to da je riječ o selu, više je zelenila, odmah pokraj moje zgrade nalazi se park, a drvored se proteže duž cijelog centra; oko pola kilometra od parka nalaze se manja rijeka, bara i par umjetnih jezera, a nekoliko kilometara dalje i rijeka Drava; zelene površine uvijek su održavane, a pazi se i o starosti stabala, njihovoj zdravlju i količini. Na istom području nalazi se velik broj ptica, od kojih je jedna vrsta i roda, o čijem se staništu i zaštiti brine; velik broj kućanstava ima ljubimce, a u blizini parka nalazi se i hranilište za ulične mačke. Sudionici su korektni prema okolišu, smatram da je razlog tome upravo život u manjoj zajednici, gdje se svatko osjeća odgovornim članom te ne prebacuje tu odgovornost na druge, kao i onaj dobro poznati razlog u manjim sredinama da svatko poznaje svakoga te je teže izbjeći kazne ili osude društva.

Većinska skupina svakako su osobe starije životne dobi pa samim time okoliš nema puno različitih društvenih grupa, osim možda još obitelji s djecom, ali i povremene društvene skupine, kao studenti koji se vraćaju iz gradova u kojima studiraju, a vraćaju se jednom ili dvaput godišnje. Među mladima je najčešći socijalni identitet sportaš, jer su sportske skupine važan dio identiteta mjesta, dok su neke umjetničke i kreativne skupine češće među osobama starije životne dobi. Okoliš se najčešće upotrebljava kao prostor za odmor i druženje, šetnju, a park je aktivni dio dječjeg života. U blizini se nalaze autobusne stanice, trgovine, ljekarne, pekarnice i kafići, kao i crkva, zgrada Općine, ambulanta i sl., jer je cijelo mjesto manje-više centrirano upravo ovdje, u jednoj točki. S obzirom na to da je manje mjesto, nema nikakvih većih regulacija što se tiče prometa ili parkiranja, sva su mjesta osmišljena za parkiranje besplatna i većinom nema gužvi. Okoliš je uvijek socijalno aktivan prostor, gdje su sudionici u stalnoj komunikaciji jedni s drugima.

Iako uvijek postoji mogućnost za napredak, smatram da je trenutačno socioekološko stanje funkcionalno i zadovoljavajuće. S obzirom na to da je život u manjim sredinama drukčiji nego u gradovima, ovdje je komunikacija, i između sudionika, ali i sudionika s ekološkim aspektom okoliša, aktivnija (što nije nužno za sva manja mjesta, ovo su samo primijećene karakteristike jednog od njih). Nedostaci su ovakve zajednice, gledane sa sociološkog aspekta, manjak različitih identiteta i smjerova u kojem pojedinac može krenuti a da ne napušta zajednicu, kao i problemi povezanosti s većim gradovima. S ekološkog aspekta, smatram da sudionici aktivno sudjeluju u održavanju cjelokupnog sustava te su svjesni važnosti prirode i svih jedinki, no i dalje postoje problemi kao što su nepravilno odlaganje otpada, nezakonit lov i slično. Naravno, tu se primjećuje i razlika u razmišljanjima između različitih dobnih skupina, no pravilnom edukacijom i produktivnim razgovorima između sudionika može doći do napretka, barem što se tiče većine.

**A.B. – ZAGREB,
MASARYKOVA ULICA**

Oko HNK-a postoje prirodni elementi: drvored (kesteni) ispred Pravnog fakulteta, travnjak oko kazališta, grmlje, zasadeni cvijeće (kroz sezone mijenja se koje je cvijeće posađeno). Travnjak je redovito održavan, grmlje je malo zapušteno (postalo je preveliko). Također, ispred kazališta se nalazi instalacija, odnosno Meštrovićev Zdenac života, te oko kazališta ima drvenih klupa i metalnih koševa za smeće. Ispred Pravnog fakulteta je parking. Pokraj kazališta nalaze se dva kafića (Kavkaz i Hemingway). Često se mogu uočiti ptice (golubovi i vrapčići) te psi i njihovi gospodari. U Masarykovoju ima kafića i dućana. Ispred ulaza u zgrade plastične su kante za smeće. Prije je bio parking, ali su ga maknuli i sad tamo kafići imaju terasu. Tijekom dana često je gužva i puno prolaznika (šetači pasa, studenti, poslovni ljudi, djeca, roditelji...).

Oko samog kazališta često primjećujem mlade kako sjede na stepenicama ili klupama, umirovljenike u šetnji, mlade roditelje s djecom. Prema socijalnom identitetu puno je umjetnika, odnosno kreativaca (s obzirom na to da je u blizini Škola primijenjene umjetnosti i dizajna te Akademija dramskih umjetnosti, i naravno, tu su zaposlenici kazališta) te studenata (najviše s Pravnog fakulteta, čiji studenti obitavaju u obližnjim kafićima). Funkcije koje se tu obavljaju: šetnja, odmor, igra, rekreacija (mladi koji se voze biciklima i skateboardima), parkiranje. Institucionalne regulacije: zabrana vođenja pasa na travnjak oko kazališta, zabrana javnog pijenja oko kazališta. Usprkos zabrani, vlasnici puštaju pse da trče i obavljaju nuždu na travnjacima te se mladi vrlo često okupljaju (pogotovo u proljeće i ljeti) i druže te piju oko samog kazališta. Masarykovom svakodnevno prolaze roditelji s djecom (zbog blizine vrtića u škola), susjedi iz okolnih zgrada, studenti i srednjoškolci (u blizini su fakulteti i srednje škole) – prema socijalnom identitetu: poslovni ljudi, studenti. Funkcije koje se tu obavljaju: šetnja, kupovina, odmor (kafići), poslovni sastanci (puno poslovnih prostora u zgradama) institucionalna regulacija: zabrana zaustavljanja auta na kolniku. Usprkos zabrani, dosta ljudi ostavi auto na kolniku i idu nešto obaviti na brzinu u Školsku knjigu i slično.

Mislim da je uglavnom kvaliteta zadovoljavajuća, ali ima nekoliko pojedinosti koje bi trebalo promijeniti. Dobro je da u gradu postoji neka zelena površina te da je trg takav da se na njemu mogu održavati okupljanja (općenita svakodnevna druženja ili kućice za vrijeme adventa). Masarykova ulica također ima dosta dobrih elemenata – blizu su dućani, kafići, obrazovne i kulturne ustanove (HNK), također je blizu i crkva (za vjernike), vrlo su lijepo i jednostavno povezani različiti elementi i lako se snaći. No ima i ne baš zadovoljavajućih elemenata. Na primjer, trebalo bi pojačati sankcije što se tiče ponašanja vlasnika pasa kako bi se smanjilo, odnosno kako ne bi više uopće

došlo do toga da psi vrše nuždu po travnjaku. Smatram da ne bi trebalo zabraniti okupljanje mladih oko kazališta jer će se tako i tako okupljati na nekom drugom mjestu. Također, iako je lijepo sjesti na terasu za vrijeme lijepog vremena, taj gušt potpuno nestane kada su terase odmah do ceste. Trebalo bi vratiti mogućnost parkiranja u ulici, s obzirom na manjak parkiranja, što dovodi do toga da stanovnici iz Masarykove moraju parkirati negdje puno dalje (za vrijeme adventa ne može se naći parkirališno mjesto, morali smo se parkirati na Črno-mercju) ili možda u potpunosti maknuti osobne automobile iz centra, no to je drugi problem. I iako je lijepo imati mjesta okupljanja, mislim da je pet kafića jedan za drugim previše za tako mali segment grada te da bi ih se trebalo zamijeniti nekim drugim elementom obrazovnog ili kulturnog svojstva.

S.B. – SPLIT, MEJE, MEŠTROVIĆEVO ŠETALIŠTE

Ekološki/prirodni elementi koje uočavam u ovom okolišu: drvoredi, grmovi uz cestu/ulicu, dvorišta tj vrtovi kuća s mnogo stabala i biljaka na otvorenom, otvoreno proširenje na ulici s puno drveća (malena šuma) na klifu plaže. Kvaliteta prirodnih elemenata poprilično je visoka, uzimajući u obzir činjenicu da je ova ulica jedna od zelenijih, ako ne i najzelenija ulica u gradu. Postava ovih elemenata jednim je djelom uređena rukom čovjeka, a drugim djelom određena prirodnim procesima tijekom godina. Stanje se mijenja možda jednom do dvaput godišnje, kada gradska uprava šalje službu za održavanje šuma i parkova da obavi potrebne intervencije na drveću i biljkama u navedenoj ulici. Živi sudionici: stanovnici ulice, prolaznici i korisnici ove ulice koja ima i funkciju sportske staze, razne ptice, psi – kućni ljubimci stanovnika ulice, ulične mačke itd. Što se tiče odnosa sudionika u okolišu i prema okolišu, stanovnici ulice upotrebljavaju prostor ulice ponaosob – pri aktivnostima odlaganja

otpada, izvođenju ljubimaca, šetnjama i drugim sportsko-rekreativnim aktivnostima (u ovome sudjeluju i ljudi iz drugih ulica/kvartova grada), parkiranja osobnog vozila itd. Redovito se može čuti glasanje i pjev ptica među mnogim drvećem. To su neke od tipičnih aktivnosti sudionika okoliša odabrane ulice. Ulica je smještena vrlo blizu obale mora, uz nekoliko plaža i staza šetnica uz more. U njoj se nalazi nekoliko kulturnih znamenitosti, time se pojavljuju različite društvene skupine na korištenje/posjećivanje tih objekata. Time zaključujem da se ovim okolišem koriste različite društvene skupine tijekom svih doba godine, na različite načine, te se u isto vrijeme ova ulica smatra „mirnom“ i neprometnom.

Društvene su grupe ovog okoliša različite: djeca, mladi, osobe srednje životne dobi te osobe starije životne dobi. No najzastupljenija su skupina djeca i osobe starije životne dobi. Socijalni su identiteti koji vidno prevladavaju u ovoj ulici sportaši i rekreativci, zato što redovito kroz cijelu godinu upotrebljavaju ovaj okoliš za brojne aktivnosti poput: trčanja, rolanja, vožnje bicikla, šetanja, šetanja kućnih ljubimaca itd. Također je potrebno spomenuti i socijalni identitet skupine turista, koji ljeti većinski provodi vrijeme u ovoj ulici zbog sportskog i rekreacijskog aspekta, onog istraživačkog, tj. turističkog zbog prirodne ljepote te kulturnih institucija. Funkcije su ove ulice šetnja i sportsko-rekreativne aktivnosti, odmor (park i plaža), nekoliko postaja javnog prijevoza kojim prolazi jedna linija autobusa te više linija turističkih autobusa ljeti, brojna kulturna događanja u objektima kao što su Galerija Meštrović, Meštrovićev kaštelet te Vila Dalmacija, poznatija u narodu kao Titova vila. Institucionalna regulacija: zabrane prometa česte su zato što se u ovoj ulici provode brojne utrke biciklista, atletičara/trkača, maratoni i sl. Također je prisutan problem parkiranja, zbog toga što ulica ima jedno jedino manje parkiralište, koje se ne nalazi blizu stambenih objekata te samo neke pojedine kuće koje se nalaze u prvom redu ulice

imaju jedno do dva parkirališna mjesta sadržana u svojem posjedu. Postavljene su određene zabrane za parkiranje na ulici te u protivnom gradske službe redovito uklanjaju vozila koja prekrše zabrane.

Ako promotrimo prirodne elemente okoliša ulice Meštrovićevo šetalište, njihova su kvaliteta i izgled vrlo visoko na ljestvici. Ulicu krasi predivni drvoredi i drveća, pogled na more i obalu te se nalazi ispod jedine park-šume Marjan. Vegetacija je bogata i razvijena. Okoliš ima nekoliko javnih prirodnih površina dostupnih za korištenje stanovnicima ulice te ostalim stanovnicima grada, koji svi zajedno čine socijalne sudionike. Neki od problema ove ulice, koji izravno utječu na sociološke skupine te kvalitetu njihovih života: nedostupnost trgovina hrane; vrlo loša organizacija javnog prijevoza, njegova nedostupnost zbog ekonomskih razloga (problem većeg područja cijelog grada); loša povezanost ulice i kvarta sa širim područjem grada; parkirališna mjesta za vozila stanovnika ulice te posjetitelja. Osim navedenih problema koji već dugo postoje, ova ulica ima visoku kvalitetu života za svoje stanovnike i posjetitelje zbog prirodnih elemenata i površina za sportske i rekreativne aktivnosti te određeni stupanj izolacije od ostatka grada – faktor privatnosti i mira. Moguće su i potrebne intervencije za spomenute probleme: veći problemi bili bi riješeni unošenjem novih elemenata u okoliš kao što su parkirališna mjesta te pojačane linije i dostupnost javnog prijevoza, trgovine hrane i osnovnih potrepština za život – Ostali problemi: oni manji bili bi riješeni reorganizacijom postojećih, odnosno veća pažnja posvećena održavanju prirodnih elemenata (drveća i grmova uz ulicu, uređenje plaža).

**L.B. – ZAGREB,
PARK U BUZINU**

U analiziranom okolišu od prirodnih elemenata uočavam raznovrsna stabla, travnjake, grmlje,

poneki planirani cvjetnjak i zemljani teren na kojem je postavljeno igralište. Živi sudionici najčešće su psi i mačke iz okolnih kuća te ptice u krošnjama i razni insekti. Navedeni prirodni elementi dobre su kvalitete, travnjak održavaju susjedi ili komunalni radnici, posjetitelji parka rijetko ostavljaju otpad na nepredviđenim mjestima, ali moguće je naći pseće izmete jer su psi često pušteni bez pratnje. Grmlje je divlje i nije orezivano, stara se stabla ponekad orezuju, a cvjetnjake redovito održavaju njihovi vlasnici. Zemljani je teren lagano udubljen pa se za veće kiše nerijetko poplavi. Odnos je živih članova okoliša skladan, ne isprepliću se često pa svatko ima svoj mir.

Od društvenih grupa najčešće se mogu uočiti djeca, školarci, rekreativci te osobe starije životne dobi, umirovljenici i domaćice – svi su dugo stanovnici kvarta – starosjedioci, nema posjetitelja iz okolnih naselja. Ponekad tamo borave i obitelji (roditelji dovedu djecu na igranje), ali češće djeca dolaze grupno, bez odraslih. Najčešće su aktivnosti koje park pruža igranje nogometa, košarke i stolnog tenisa te odmaranje na starim drvenim klupicama i uz razgovor sa susjedima. Igrališta su nedavno obnovljena, ali skromna (mali golovi, kameni stol bez mrežice, malo igralište s jednim košem) i dobro su očuvana (djeca ih ne uništavaju, u dobrom su stanju).

Park sa svih strana okružuju kuće za stanovanje, u jednoj se nalazi i frizerski salon, što daje funkciju uljepšavanja te jedan stari kiosk na kojem je moguća kupovina, za djecu najčešće slatkiša, a za odrasle cigareta. Na samom rubu parka nalazi se autobusna postaja uz cestu, a namijenjena je isključivo školskom autobusu koji djecu svaki dan prevozi u drugo naselje u školu. Često je korištena kao orijentir i okupljalište djece, a blizina parka omogućuje djeci da se igraju dok čekaju autobus. Stanica je ispisana grafitima, nedostaje poneka staklena ploča i nisu sva sjedala u funkciji (sve od navedenog posljedica je vandalizma). Radi mogućnos-

ti pristupa kućama promet je u tijeku sa svih strana, ali je zabranjeno parkiranje na cesti te je zabranjeno zaustavljanje autobusa koji nije školski, što se u pravilu poštuje. Zabranjeno je i dovođenje pasa, ali se najčešće ne poštuje, što je općeprihvaćeno (psi prate vlasnike bez povodca, leže u njihovu društvu, slobodno se kreću). Sudionici međusobno imaju dobar susjedski odnos, svi se međusobno znaju, druže i poštuju (i stari i mladi zajedno).

Socioekološko stanje i kvaliteta su osrednji: na pojedinim elementima vidi se čemu sudionici pridaju važnost u pojedinim dijelovima parka. Područja rekreacije i mjesta za odmor u dobrom su stanju, o njima se vodi briga jer su važni sudionicima, dok mjesta za napredak ima u održavanju stanice koja pati od vandalizma i vegetacije koja čeka djelovanje komunalaca te je zanemaruju vlasnici pasa. U svakom slučaju, moguće je intervenirati postavljanjem novih koševa, posebno za pseći izmet koji sadrže i vrećice raspoložive za upotrebu, ili ograđivanje područja u kojem bi bilo dozvoljeno kretanje psima. Također, moguće su intervencije u održavanju objekta stanice i češće organiziranje stanovnika u održavanju vegetacije.

**M.M. – ZAGREB,
SVETOIVANSKA CESTA**

U cijeloj ulici postoje uređena kućna dvorišta s travnjacima, cvijećem i drvećem koje često prodiere na samu ulicu. Stanovnici ulice, odnosno vlasnici tih dvorišta uglavnom se pažljivo brinu o urednosti ovisno o godišnjim dobima. Primjerice, na proljeće i ljeto kose travu, a na jesen orezuju biljke i skupljaju opalo lišće. Dakle, vlasnici se brinu o izgledu i kvaliteti vlastitih kuća, čime pridonose i kvaliteti ulice. No postoje i slučajni prolaznici koji narušavaju nečiji trud te uništavaju okoliš trganjem tuđih grana stabla ili cvijeća koje potom odnesu u svoju kuću kako bi im se i oni „mogli diviti“. S obzirom na bogatstvo flore, ulica je u skladu s tim

jednako bogata i faunom. Gotovo svako drugo dvorište „čuva“ pas, mačke redovito nepozvane ulaze u dvorišta, mogu se vidjeti brojne vrste ptica (od vrapca preko crvendača pa do čuka), zatim kukci, a u toplije vrijeme često na ulici, ali i u dvorištima vidimo ježeve i kune. Prema tome, rekla bih da se životinje u mojoj ulici ponašaju poprilično slobodno.

U analiziranom okolišu uočavam obitelji s najčešće tri generacije – djeca ili mladi, njihovi roditelji (srednja životna dob) te bake i djedovi (starija životna dob). No rekla bih da od navedenih grupa najviše prevladavaju osobe starije životne dobi. Većina stanovnika ulice međusobno se poznaje i rado komunicira. Po pitanju socijalnih identiteta prepoznajem školarce koji svakodnevno odlaze u obližnju osnovnu školu i rekreativne sportaše koji s loptama razne namjene odlaze na školsko igralište. Često se iz moje, ali i iz susjednih kuća znaju čuti i zvukovi klavira ili gitare, čime se može naslutiti i prisutnost umjetničkih duša. S obzirom na lokaciju (blizina okretišta tramvaja i autobusa te trgovina), ljudi su u ovoj ulici najčešće samo „u prolazu“ ili u šetnji, samostalno ili grupno. Institucionalnu regulaciju očitujemo jedino u tome što je ulica – jednosmjerna. No gotovo svakodnevno vidim prekršaje te odredbe, bez obzira na to što je znak na vrlo jasnom i impozantnom mjestu. Parking nije institucionalno naznačen, ali je nekolicina ljudi sama stvorila „znakove“ na ogradama svojih dvorišta da se ispred njihovih kuća ne smije parkirati.

Smatram da je moja ulica na visokoj razini kvalitete po pitanju socioekološkog stanja, posebice ako govorimo o ulici koja se nalazi u gradu, u blizini okretišta tramvaja i autobusa gdje je izrazito prometno. Nije bogata raznolikim funkcijama, ali njegovanje vlastitih dvorišta pridonosi vizualnim i olfaktivnim doživljajima ulice njezinih stanovnika i prolaznika. Auditivnom doživljaju pridonose ptice koje cjelodnevno pjevaju i stoga bih rekla da moja ulica svakom prolazniku pruža kvalitetu u obliku odmora

i mira od obližnje kvartovske „vreve“. Izgled ulice mijenja se s godinama zbog obnova kuća i njihovih pripadajućih eksterijera, no uvijek se zadržava njezin isti mirni i florom i faunom bogat duh. Moguće intervencije uočavam u solidarnosti slučajnih prolaznika da ne narušavaju život vegetacije svojim navedenim postupcima.

P.L. – ZAGREB, PARK DOTRŠČINA

Uglavnom šumska površina, šuma je prohodna, ali nije „dotjerana“ poput Maksimira, listopadna. Travnjak na glavnom ulazu. Potok, bistar. Gljive. Puno ptica, vjeverica, nešto lisica, kukaca. Malo ljudi, većinom šeću pse, neki trče.

Uočavam sve društvene skupine (djeca se većinom igraju na travnjaku glavnog ulaza, ostale dobne skupine većinom šeću svoje pse, neki sami, a neki u društvu, ima rekreativaca, džogera, biciklista, ali manje). U određenim periodima ima i gljivara, ali ne puno. Ljudi se ovdje najviše šeću i odmaraju, šuma je jako tiha, nema kafića, štandova sa sladoledom. Na glavnom ulazu nalazi se besplatno parkiralište (unutar šume zabranjen je promet osim za zaposlenike „Zrinjevca“). Samo je jedan dio šume osvijetljen. Samo je jedan dio šume popločen sljemenskim kamenom ili asfaltiran (taj dio ima koševu za smeće), ostatak je šljunak ili „utaban“ put. Posjetitelji jako mare o čistoći, nisam uočila da ljudi bacaju smeće po šumi, a vjerojatno se i zaposlenici („Zrinjevac“) dobro brinu, prazne kante, kose travnjak na ulazu, pile suhe grane i ruše stabla koja bi mogla ozlijediti ljude. Dotrščina nije samo šuma, također je hortikulturalno mjesto: uz glavne staze nalaze se skulpture kristaličnog oblika od nehrđajućeg čelika, koje se jako dobro uklapaju u okoliš zato što su reflektivne; reflektiraju nebo, šumu, sunce (poput modernih, staklenih zgrada u starim jezgrama grada). Drvene klupice uz staze za odmor.

Smatram da je socioekološko stanje Dotrščine zadovoljavajuće. Posjetitelji i zaposlenici jako

se brinu o prirodnim elementima i živim sudionicima, jedina moguća intervencija koja bi poboljšala kvalitetu okoliša jest postavljanje koševa za smeće u „dubljem“ dijelu parka, ali ne bih postavljala dodatnu rasvjetu i asfaltirane staze – na taj se način održava, ako ništa – prividan osjećaj „netaknutosti“ prirode.

L.Š. – ZAGREB, HORVAČANSKA CESTA

Prirodni su elementi koji su dio ulice ili leže uz nju: potok, drvored (različito drveće, ali većinom voćke), travnjak i cvijeće. Moja procjena kakvoće navedenih elemenata vrlo je visoka; travnjaci se redovito kose i uređuju (iznimka su dijelovi uz sam potok koji se manje uređuju), drvored se održava tako da se sijeku grane koje predstavljaju opasnost od odlamanja te se sade nove sadnice. Cvijeće raste samo na travnjacima (najčešće su to tratinčice i potočnice) te zna stradati za vrijeme košnje. Živi su sudionici na tom području ptice (vrane, golubovi, vrapci, kosovi, čaplje i ponekad neka roda), žabe i ribe u potoku, kućni ljubimci iz stambenih zgrada koji okružuju ulicu i napušteni psi i mačke, ježevi iz vrtova te svijet kukaca (od mrava, mušica i komaraca u zraku) i životinja koje žive ispod zemlje (krtice). Odnosi sudionika u okolišu svakako su konkurentski između kućnih ljubimaca na istom području (specifično pasa koji se bore za prevlast nad teritorijem obilježavanjem te privlačenjem ženki). Primjećujem i druženje golubova na krovovima okolnih kuća te suradnički odnos mrava za izgradnju mravljeg carstva i pribavljanje hrane. Predatorske odnose zamjećujem između čaplji i žaba s obzirom na to da su žabe glavni izvor hrane čapljama.

Socijalne grupe koje prevladavaju svakako su obitelji jer je ovo stambeno područje na periferiji Zagreba koje je idealno za njih te time djeca i mlade osobe. Osoba starijih životnih dobi nema toliko s obzirom na to da ovdje prevladavaju nove stambene zgrade. Socijalni identiteti koje zamjećujem svakako su sportaši rekreativci

s obzirom na blizinu jezera Jarun kao idealnog mjesta za rekreaciju te mnogih igrališta za sportove, već spomenute obitelji te religijska zajednica sa sjedištem u crkvi Svete Mati Slobode. Istaknula bih i benzinsku pumpu s prodavačima kao zasebnim socijalnim identitetom, s obzirom na to da to više nije domena opuštanja, već opstanka i rada za život te razmjena dobara. To nas dovodi do navođenja i ostalih funkcija uz ulicu i na njoj: prijevoz automobilima ili javnim prijevozom te prelazak preko pješačkih prijelaza (domena ulice), šetnja uz potok s djecom i kućnim ljubimcima, odmor na klupicama uz potok ili u kafićima, igra djece u mnogim parkovima, rad na benzinskim pumpama te u manjim dućanima – također kupovina na tim mjestima i čekanje te druženje na postajama javnih prijevoza.

Što se tiče institucionalne regulacije, svakako prevladava prometna sa svim pravilima ponašanja za sudionike u prometu (ne smije se prolaziti na crveno svjetlo, propuštanje pješaka ili osobe s desne strane, praćenje prometnih znakova...). Također nailazimo na zabrane dovođenja kućnih ljubimaca u parkove namijenjene za djecu, obveze vlasnika pasa da pokupe izmet za svojim psima te specifične pravilnike u psećim parkovima (zavrtarati vrata za sobom, ne puštati psa s uzice ako pokazuje znakove agresivnosti...). Glavna obilježja socijalnih odnosa uglavnom su prijateljska i suradnička (druženja i pomaganja između obitelji, prijatelja, djece...), no također postoje situacije naguravanja i predatorskih odnosa (primjer: benzinska pumpa gdje se znaju događati i kriminalne radnje poput pljački). Konkurentske odnose zamjećujem između mladenačkih skupinama koje se bore za zauzimanje svojih mjesta na klupama ili generalno bore za „prevlast“ u popularnosti u kvartovima te također na primjeru kafića koji se bore za privlačenje kupaca i dobitak novca.

Generalno je socioekološka kvaliteta navedenog područja visoka s obzirom na to da skupine koje prevladavaju (obitelji, djeca, sportaši...)

biraju ovo mjesto stanovanja u cilju uživanja u prirodi (okruženju životinja i biljaka) te stvaranja prijateljskih odnosa (roditelji žele da se njihova djeca druže s prijateljima u sigurnom okruženju). Ne žele narušiti postojeće odnose, već ih nadograditi te svima stvoriti ugodniju atmosferu. Iznimka su svakako navedene predatorske i konkurentske skupine, pogotovo uz benzinsku pumpu, gdje to nije rijedak slučaj, na čemu bi se trebalo poraditi uvođenjem strožih mjera ili možda skraćanjem radnog vremena (većina radnji se odvija u kasnim noćnim satima). Također, u odnosima zamjećujem problem neposredne blizine ulice i samih zgrada (buka od automobila i javnog prijevoza) – rješenje za to ne vidim osim mogućeg poboljšanja zvučnih izolacija na samim zgradama.

L.K. – SISAK, KUPALIŠTE ZIBEL

Dominantni prirodni element rijeka Kupa – kupalište se nalazi na nizbrdici, sastoji se od pješčane obale rijeke, livade (travnate površine), šumice (drvoredi kao kontrolirana šuma na početku i prirodno obrasla šuma uzduž rijeke). Kvaliteta prirode na visokoj je razini, sklad kontroliranog i prirodnog dijela takav je da je prostor prilagođen ljudima i njihovim raznovrsnim potrebama, ali također sadrži puno „netaknute“ prirode koja omogućava uživanje u njoj samoj, što je i svrha kupališta. Neki su od živih sudionika i kućni ljubimci jer se u blizini kupališta nalazi puno zgrada i jedini neboderi u Sisku, što onemogućava vlasnicima pogodnosti vrta za ljubimce, pa ih tako često vode u šetnju na kupalište. Također, tu među živim sudionicima imamo šarolikost vrsta ptica (čaplje, rode, patke...) i riječnih riba (najčešće somovi), žabe, riječne školjke, krtice, mačke i preko ljeta velik broj kukaca poput komaraca, muha, mrava, pčela. Briga o okolišu tu je na visokoj razini jer to kupalište predstavlja veliku vrijednost za moj grad, a pogotovo za kvart Zibel, pa bih zbog toga rekla da je odnos prema

okolišu većinski brižan jer je cilj održati prirodu kako bismo u njoj mogli uživati, no naravno, ljudi se razlikuju, tako da postoje i oni koji ne mare, pa tako ostavljaju za sobom razni otpad i tako štete okolišu. Odnosi sudionika: krtice, ptice su predatori nad kukcima, mi smo svima predatori (lovimo ribe, ubijamo kukce itd.), ali možemo djelovati suradnički kada ostavljamo hranu pticama, ribama ili ostalim živim sudionicima, pčele i mravi djeluju suradnički u svojoj skupini.

Infrastruktura kupališta napravljena je tako da nudi svakakve aktivnosti te time privlači sve socijalne skupine, no mogu primijetiti rijetkost starijih zbog toga što im je otežan pristup kupalištu (padina brda): većinom su to mladi, obitelji s djecom, sportaši, umjetnici, rekreativci, srednjoškolci, ljudi s kućnim ljubimcima itd. Funkcije: zabava za mlade po ljeti noću, kupanje u rijeci, razni sportovi (odbojka na pijesku, košarka, nogomet itd.), vježbanje, igranje u parku za djecu, roštiljanje, čitanje knjige i odmor, druženje (kartanje, šah...), ispijanje kave, meditacija, rekreacija (koturaljke, bicikl po nasipu)... Institucionalna regulacija: postoji parkiralište za aute, bicikle, motore, zabranjeno je dovođiti pse na prostor dječjeg igrališta te je kupanje na vlastitu odgovornost. Trenutačno je, zbog pandemije, zabranjeno javno okupljanje. Obilježja socijalnih odnosa: većinski se svi grupiraju ovisno o društvima i aktivnostima, ali zbog toga što je Sisak mali grad i svi se znaju, često se umreže skupine, dolazi do konkurentskog odnosa prilikom roštiljanja jer preko ljeta svi žele rezervirati mjesto za pečenje roštilja, tako da dolaze jako rano kako ga netko ne bi zauzeo prije njih, uviđam suradnički odnos kada dolazi do organizacije nekog događaja gdje svi uskaču u pomoć kako mogu.

Zadovoljavajuće: dobar odnos netaknute prirode i kontroliranog okoliša, raznovrsne aktivnosti za sve uzraste i potrebe (dobro organizirana infrastruktura), dobar odnos ljudi i okoliša (briga o okolišu). Nezadovoljavajuće: prilaz kupalištu nije prilagođen starijim ljudima (padi-

na brda) ako ne dolaze autom, po meni nedovoljan broj kanti za smeće, mali broj roštilja, za kojima je velika potražnja preko ljeta. Intervencija: glavno i osnovno, prilagodila bih pristup samom kupalištu tako što bih unaprijedila, tj. osigurala stare i nesigurne stube bez ograde na velikoj strmini, zatim bih ugradila više kanti za smeće, i to za sortiranje otpada, napravila prostor za humus kako bismo ga iskoristili za biljke u okolišu (puno ljudi dođe s piknikom tako da nastaje velika količina biootpada koji bih ovako iskoristila), napravila bih raspored za postojeće roštilje ili bi ih još nadodala.

I.M. – ZAGREB, SAVSKI NASIP

Ekološki elementi: rijeka Sava – uglavnom izgleda čista, jako duboka i brza. Obala rijeke – zarasla, ima dosta šaša, nema velikih čistih dijelova tako da se voda ne vidi baš lako s povišenog nasipa, nekada i poplavljuje. Trava uz nasip – tu su biljke koje valjda prirodno rastu uz to stalno natopljeno područje, koje se relativno redovito šiša, iako nekada zna biti jako zaraslo, na ljeto, da se kroz to ne može ni proći, vrlo brzo nastanu utabani puteljci po nasipu. Travnjaci, potezi trave gotovo su uvijek podšišani i zeleni zbog obilja vode. Drvored jablana pri početku i u nastavku ostalih stabala, meni nepoznatih – zdrava stabla, dobro održavana. Stabla trešanja. Sadnice cvijeća – vrlo dobro održavane, od proljeća do ljeta, zimi ih nema zbog vremenskih uvjeta.

Živi sudionici: kućni ljubimci (uglavnom psi), komarci, mravi, mušice, ostali kukci; brojne ptice – galebovi, golubovi, kosovi, ptice pjevice; riječne ribe, žabe. Od odnosa sudionika uočavam jedino da psi nekada imaju konkurentni odnos međusobno te s obzirom na to da dolaze samo povremeno u okoliš koji zapravo pripada ostalim živim sudionicima, u konkurentskom su odnosu prema svim ostalim sudionicima, uzimaju teritorij, travu, ganjaju ptice... Odnosi ptica i riba vjerojatno su predatorski, kao i ptica i kukaca.

Društvene grupe: mladi (posebno studenti iz studentskih domova Stjepan Radić i Cvjetno naselje), stariji, djeca s roditeljima – igraju se na igralištu. Socijalni identiteti: studenti (često se po danu, ali češće navečer se druže na drvenim klupama i stolovima, sviraju, pjevaju, piju); sportaši rekreativci (često trče, hodaju, voze bicikl) i sportaši triatlonci, maratonci; ljubitelji kućnih ljubimaca – izvode kućne ljubimce, druže se s ostalim ljubiteljima i igraju se s njima; ljubitelji umjetnosti – dolaze pogledati Aleju skulptura. Socijalni odnosi u jednoj su mjeri suradnički jer svi žele održati i očuvati nasip da bude lijep i uredan, siguran za djecu i kućne ljubimce. A s druge strane, postoji i konkurentski odnos s obzirom na to da često bude jako puno ljudi, šetača, sportaša, starijih i studenata i svi se bore pronaći klupu, svoj potez trave ili mjesto za roštilj. Ljudi se tu upoznaju. Kroz razgovor o kućnim ljubimcima stvaraju se socijalni odnosi.

Funkcije koje se odvijaju: šetnja – glavni razlog zbog kojeg ljudi dolaze sami ili s ljubimcima; sport – trčanje, bicikliranje, vježbe na klupama, bicikli učvršćeni za pod, igralište za nogomet; odmor u prirodi – na klupama, travi; ispijanje kave – kafić Vrtuljak; puštanje zmajeva na nasipu; druženje, okupljanje, dječji rođendani, proslave – vanjski roštilj, stolovi, klupe; igra – na igralištu, trampolinu; uživanje u skulpturama. Nisam svjesna neke specifične institucionalne regulacije osim možda pravila da se skulpture ne diraju, da se ne gazi po sadnicama cvijeća, ne ostavlja smeće.

Rekla bih da je savski nasip u jako dobrom stanju, uređen je i ekološki elementi (poput travnjaka, sadnica, drvoreda) pažljivo se održavaju. Postoje adekvatni elementi i prostor za različite socijalne grupe. Tu je mnogo više od samih klupa uz rijeku. Podržavam inicijativu za Aleju skulptura, takve su inicijative i briga o nasipu zadovoljavajuće. Ono što smatram da bi bilo potrebno jest urediti na sličan način i lijevu stranu nasipa, naime sve prethodno nabrojene funkcije i dodani elementi nalaze se na desnoj strani

na kojoj se može dogoditi gužva i natjecanje između socijalnih grupa. Također, nastavak i nadogradnja umjetničkih intervencija dovela bi zasigurno još umjetnika, koji samo ponekad rijetko dolaze fotografirati ili crtati.

V.Š. – ZAGREB, WELLEROV VRT

U analiziranom okolišu uočavam travnjak, različite vrste drveća, vegetaciju. Kakvoća je tih elemenata, iskreno, slaba, to je umiruće drveće o kojem se nitko ne brine i trava čija se boja stapa s nijansama sive, a ne zelene. Živi su sudionici u Wellerovu vrtu ptice, znam da ima kukavica, psi koji su kućni ljubimci, ali i psi skitnice, vidio sam i ježeve, a jednom prilikom i vjevericu. Ljudi koji se koriste, tj. nalaze u ovom okolišu uvijek iz tog parka izvlače neku osobnu korist. Ljudi koji parkiraju vide to kao osobnu garažu, ljudi koji u tom parku suše veš (mislim na ljude koji su u prizemlju pa mogu izaći) smatraju taj park nastavkom svojeg doma. Ono što mislim da tipično mogu uočiti jest da svi misle da je taj park za njih stvoren kako bi ga što bolje uništili i iskoristili a da nitko nikad nije podignuo svoje smeće ili ga bacio u koš za smeće (koji postoji), nego s obzirom na to da je to, recimo, „ničija zemlja”, onda se nitko ne mora brinuti o tome, zar ne? A kada park bude zapušten i uništen, onda se, kao, okrivljuje gradonačelnika da nije dovoljno pažnje uložio u njegovo održavanje. Kada se malo dijete od četiri godine nabode na narkomansku iglu i dobije HIV pa to završi u vijestima, a tom nevinom djetetu bude uništen život, onda ćemo se svi čuditi. Oprostite što sam ovoliko direktan, ali taj je park mjesto koje me muči već jako dug niz godina. Kvaliteta samog parka poboljšala se prije nekoliko godina kada su instalirane nove sprave za djecu poput ljučjački i raznih kućica, ali ja nisam zaboravio da su, kako bi to napravili, ljudi ili grad ili institucije koje su zadužene za to iskopali jedino drvo koje je radilo hlad pokraj klupice. U biti, sudionici se prema tom okolišu ponašaju neodgovorno, a odnosi sudionika

međusobno nisu najbolji i ne postoji međusobno poštovanje između različitih socijalnih skupina. Od društvenih grupa, s obzirom na to da je unutar Wellerova vrta i vrtić za djecu, mogu se uočiti i djeca i mladi i osobe srednjih godina i stariji. Npr. bake i djedovi dolaze po unuke u vrtić, a nakon što se vrtić isprazni, negdje oko 16 sati i kasnije dolaze mladi raditi stvari upitnog morala. Od socijalnih identiteta tih ljudi, kao što sam već rekao, to su umirovljenici, ljudi s djecom (roditelji), mladi koji imaju višak vremena, sportaša nema zato što park ne pruža takve mogućnosti, ali mogli bismo reći da umjetnici i kreativci povremeno dolaze kako bi napravili grafite koji ukrašavaju park. Funkcije koje se tu obavljaju definitivno su igra, šetnja i odmor, druženje, upoznavanje, zbližavanje, odrastanje, edukacija, ali i s obzirom na to da je park spojen između dvije ulice, funkcionalno se upotrebljava i kao prečac između Petrinjske i Palmotićeve. Od institucionalnih regulacija, zabranjeno je parkiranje, ali ljudi svejedno parkiraju, park je namijenjen samo vrtiću i djeci i ograđen je ogradom, ali to ne sprječava ljude da je preskaču i upotrebljavaju igračke i klupe za svoje zadovoljstvo. Propisi za taj park također kažu da psima nije dozvoljen ulaz na igralište. Još jedan element kod funkcionalne diferencijacije – restoran koji ima stražnji izlaz na park iskorištava okoliš kao dio svoje ljetne terase. Komunikacija koja se odnosi na odnose socijalnih sudionika i okoliša: rekao bih da ljudi u tom okolišu komuniciraju jedni s drugima kada imaju priliku upotrebljavati park za odmor i šetnju, ali da su većinom prisutni socijalni odnosi između djece koja tu stvaraju prijatelje i komuniciraju s njima, socijaliziraju se, tj. postaju članovi društva jer usvajaju različite društvene norme i vrijednosti kroz vrijeme koje provode u tom okolišu. Nadalje, za socijalne odnose, mladi izbjegavaju starije i obrnuto, jednostavno kao da sve negativno iz ljudi izađe u ovom parku, djeca čekaju roditelje ili baku i djedove da ih skupe iz vrtića, ljudi koji parkiraju aute nemaju nikakvu komunikaciju ni s kim, samo iskorištavaju dragocjeni prostor u svoju svrhu. I općenito bih rekao da je ovo nekakva

jednosmjerna komunikacija između socijalnih sudionika i okoliša, većina ga samo iskorištava, a kada dođe vrijeme za održavanje, nitko se ne osjeća pozvanim da to učini. Ljudi na broju 31 su čak i srušili dva drveta kako bi imali još dva mjesta za parkiranje.

Ekološki način na koji se ljudi, tj. glavni sudionici ovog okoliša odnose prema njemu nije održiv, nažalost, ja vidim da će se kroz nekoliko godina sve betonirati i životinjice će svoje domove preseliti drugdje. Elementi su koje smatram zadovoljavajućima oni funkcionalni, odlično služi svrsi za potrebe vrtića, ima puno penjalica i lju-ljački i ograđeni je prostor koliko-toliko smanjio okupljanje osoba koje nisu djeca iz vrtića. Sa strane socijalne održivosti htio bih komentirati da se od kad ja znam za sebe na tom prostoru odvijao nekakav clash između socijalnih skupina različitih dobi od kojih je svaka imala drugačije zamisli kako treba iskoristiti taj okoliš. Elementi koje smatram nezadovoljavajućima jesu prirodni elementi, nema dovoljno zelenila, drveća, a previše je betona i ostalih materijala napravljenih od ljudske ruke. Nadalje, elementi institucionalne regulacije, tj. propisi i procedure, po mojem mišljenju, nisu dovoljno rigorozni. Iako je policijska postaja nasuprot ulaza u park, ilegalne akcije i dalje se odvijaju u tom parku. Tome ne pomaže činjenica da je noćni klub jedan ulaz dalje od ulaza parka. Intervencije u budućnosti koje bi poboljšale kvalitetu okoliša: maknuti sve aute bez iznimaka, posaditi drveće, staviti klupe za javnu upotrebu, a ne da ljudi preskaču ogradu, možda uvesti neke sadržaje koji bi ujedinili staro i mlado stanovništvo; pada mi sad ovaj čas na pamet traka, tj. staza za boćanje, to uvijek vidim na moru da se svi okupljaju, možda travnjak za mali nogomet, limitirati prolaz autima kroz taj prečac i staviti dežurnog policajca na ulaz vrtića koji pita svaku osobu koja prolazi što tu ima raditi u vrijeme dok vrtić radi. Dobro, možda je to malo ekstremno jer se u tom prolazu nalaze mnoge stvari, a ne samo taj vrtić... Ali definitivno poraditi na sigurnosti, npr. ja nikad ne idem tim prečacem, iako je brže nego ići okolo, jer tko

zna koga ću sresti tamo i u koje doba dana i hoće li mi ta osoba nauditi... Smatram da je definitivno tu došlo do skupa sudionika u kojem svaka osoba sama za sebe radi što hoće kao jedinka, umjesto da se svi zajedno dogovorimo oko nekih stvari i živimo u sinergiji i simbiozi jedni s drugima i da nam svima bude ljepše.

L.L. – ZAGREB,
KLAKA, GORNJA DUBRAVA

Nalazim se u „kvartu u kvartu“, Dubrava je prevelik dio Zagreba, stoga je podijeljena na manje kvartove, a ja živim u Klaki, najpoznatijem kvartu dubrave, nalazi se u samom centru, između imigrantskog naselja „Texas“ i Avenije Dubrava. Poznat je po socijalističkim zgradama iz razdoblja od 1950-ih do 1970-ih godina (urbanističko naselje u centru kvarta, između svake dvije zgrade nalaze se park i dječje igralište), a najviše po sportskom centru Klaka i mnogo parkova i šetališta. Kvart je prosječne naseljenosti, a ima puno zelenila i livada, a u blizini (5 min biciklom) nalaze se i šume i potoci. Moja je ulica aleja i s obje strane ima guste drvorede, koji su uvijek puni ptica, u gotovo svako doba godine može ih se i čuti s prozora, što pridonosi tome da nemate osjećaj da živite u metropoli. Baš pod mojim prozorom nalazi se i prostrani rasadnik koji se proteže u šumu nekoliko kilometara prema sjeveru. Iz priča starijih stanovnika znam da su ovdje prije izgradnje bili polja i livade, bez puno drveća, te mi se čini da, iako danas ima više betona i asfalta, ima i više drveća i šume koje su ljudi zasadili, što poboljšava okoliš.

Često primjećujem ljude sa psima na livadama, ali i djecu koja igraju nogomet, baseball i sl. S obzirom na to da imamo puno zelenila, ljudi često lijepo vrijeme provode vani, čak i u vrijeme globalne pandemije, što sam uočio neki dan pri vožnji bicikla. U centru kvarta imamo šetalište koje je pješačka zona i uvijek je krcato ljudima, jer vodi kroz urbanističko naselje i povezuje zgrade, parkove i igrališta. Može se reći da je

žila kucavica društvenog života ovdje. Dvije su glavne skupine ljudi koje primjećujem: umirovljenici ili roditelji s unucima/djecom i mladi ljudi, često sportskog izgleda, Klaka ima veliki i dobro opremljen sportski centar te je pogodna za sportsku rekreaciju. Ljudi koje vidim često su vani u „odmoru“, šetnji i sl., jer se tu uglavnom nalaze domovi, a ne radna mjesta, firme i sl. Postoji i skupina ljudi, većinom umirovljenici, i ljudi doseljenici iz ruralnih krajeva, ali sve više i mladi ljudi, koji su na nekim zelenim površinama odlučili zasaditi „divlje“ vrtove, što daje jednu zanimljivu dimenziju, da u ovakvom kvartu, gdje većina živi u stanovima, možemo imati svoju domaću hranu. Meni se ovo posebno sviđa jer pridonosi suživotu ljudi i prirode u kvartu, a ukazuje na to koliko različitih društvenih skupina tu živi. Također, ljudi su korektni prema okolišu i često vidim kako uređuju oko svojih zgrada i kuća, ali i ostala mjesta gdje se ljudi okupljaju.

Smatram da, iako dijelom nije planski kvart, Klaka dobro funkcionira, ima dovoljno zelenih površina i ostalih sadržaja koji podižu kvalitetu života, a nije bučna i prenapučena. Zanimljivo je da blizina Medvednice, ali i količina šumaraka u samom kvartu utječu i na faunu u Klaki, često možemo vidjeti ježeve, manje glodavce i sl., ali i lisice, pa čak i srnu (koju sam na svoje oči vidio svega sto metara od svoje zgrade). Sve to znači mi da je kvart i dalje donekle dobro povezan s prirodom, a pojave divljih životinja i cvrkut ptica tome pridonose. Smatram da je baš to zadovoljavajući faktor, jer iako smo u metropoli, 5 min pješke od tramvajske stanice, okruženi smo s dovoljno prirode i svježine za ugodan život izvan domova.

**K.T. – KARLOVAC,
NOVI CENTAR**

U mojoj ulici postoji dosta zelenih prostranih površina, odnosno livada ili parkova, a ispred moje zgrade nalazi se drvored, kao i oko okolnih zgrada i crkve i knjižnice. Usred rotora u ulici nalazi se veliki cvjetnjak. Rekla bih da je sve od

navedenog vrlo dobro održavano, redovito i s pažnjom šišano i uređivano (za što se brine Čistoća). Uz sve stanovnike ove ulice, kojih je mnogo, ovdje živi velik broj ptica, od vrana, sjenica i golubova do sova koje dođu krajem proljeća. Uz njih najčešće možemo vidjeti pse, koji su najbrojniji ljubimci stanovnika ove ulice, a ponekad se pojavi i pokoja mačka. Smatram da su stanovnici podosta osviješteni i uredni te se trude ne zaogađivati naš okoliš, ali naravno, uvijek postoje iznimke. Mislim da korektno odlažu otpad, razvrstavaju ga te se redovito i odnosi.

Za svoj kvart rekla bih da je obiteljski te da su u njemu društvene grupe dosta ravnomjerne što se tiče njihove dobi. Pred desetak godina u mojoj su zgradi pretežno živjeli umirovljenici i društvene grupe zrelije dobi, no zadnjih pet godina to se počelo mijenjati i sve više dolaze mlade obitelji. Time se situacija i udio promijenio te je postao ravnomjerniji. Ima obitelji s bebama, školarcima, a studenata je možda nešto manje. Još uvijek ima i umirovljenika koji žive u paru ili su ostali sami. Rekla bih da mojim kvartom, odnosno ulicom, što se tiče funkcija, dominira šetnja, odmor, kupovina, a i biciklizam. Svi se šecu jer nam je ovdje sve nadohvat ruke, u blizini je tržnica i Kaufland koje najviše posjećuju ljudi zrele i starije dobi. Ima dosta djece koja se redovito igraju ispred zgrada ili na igralištu i voze se na svojim biciklima, koturaljkama i romobilima. Gotovo ćete uvijek za sunčana dana čuti uzvike djece. U popodnevnim satima ljudi redovito odlaze u mirne šetnje, sami, u grupama ili s ljubimcima. Vikendom velik broj vjernika odlazi u crkvu ili se okuplja na sastancima mladih. Mislim da se mladi najviše druže u McDonald'su koji se nalazi u kvartu te se druže „ispred suda“, na Trgu branitelja na kojem često možemo vidjeti i skejtere koji izvode vratolomije. Moja ulica vrlo je prometna jer je jedna od glavnih u Karlovcu, no, srećom, sve su zgrade uvučene u sporedne ulice pa nismo tik uz cestu. Nedavno je izgrađen već spomenuti rotor koji je zaslužan za dobro regulirani promet i manji broj nesreća. Također je uređeno i parkiralište kod crkve, gdje se sta-

novnici okolnih zgrada mogu parkirati. Prije je na tome mjestu bio šljunak na koji se moglo ući samo za vrijeme misa. Svaka zgrada ima barem manje parkiralište i osobne garaže.

Smatram da je moja ulica i čitav kvart kvalitetno i zahvalno mjesto za život. Sve je nadohvat ruke i sve je blizu, tržnica, trgovine, pekare, kafići, sud, crkva, škola, vrtić, brojna šetališta i parkovi. Kvart je miran i obiteljski nastrojen. Mislim da je to zadovoljavajuće svim stanovnicima. Čistoća u Karlovcu redovito se brine o drvoredima, grmovima i travnjacima, baš zato što slovimo kao zeleni grad, grad četiri rijeke i grad parkova. Kada se zapitam što mi nedostaje ili što bih promijenila, to bi zasigurno bilo još sadržaja za mlade. Mislim da u nekim aspektima sve pozitivno što sam već navela postaje i pomalo uspavano. Grad se zadnjih godina budi kroz sve veće događaje i organizaciju koju je, srećom, preuzela naša mlada ekipa volontera Izvan fokusa kao i Centar za mlade Grabrik. Mislim da nam toga fali i treba što više kako bi se ljudi više međusobno družili i zabavljali. Intervenirati bi se moglo i novim igralištima ili terenima za sport, stazama i slično. Također bi se sprave na Foginovu kupalištu na Korani mogle obnoviti ili proširiti jer su uvijek zanimljive mladim rekreativcima. Dakle, sve ono što može pospješiti i što više trgnuti ljude na druženja i boravak u našem zelenilu dobrodošlo je, kao i kreativni događaji i udruge kojih ima, a moglo bi ih biti i više.

**P.P. – ČAKOVEC,
PERIVOJ ZRINSKI**

Uočavaju se prirodni elementi drvoreda koji prate staze za šetnju. Vidljiva je starost drveća te se neka područja zaštićuju kako ne bi došlo do ozljeđivanja prolaznika. Vidljiva su mjesta gdje su stabla oborena, a zamjenjuju ih nove sadnice listopadnog drveća. Travnjaci i kamenjari s engleskim tipom uređenja biljaka čija je raznovrsnost jako velika i pomno zbrinuta sezonski se uređuju i sade. U samom središtu perivoja,

tj. oko bedema Starog grada, nalazi se isušeno područje starog jezera prekriveno ne često košenom travom. Strmine tog isušenog jezera ostvaruju najveći odnos sa svim sudionicima u okolišu tijekom zime kada to postaje mjesto sanjkanja i zimskih radosti. Ptice, većinom vrane, golubovi i kosovi, stalni su stanovnici parka, kao i vjeverice koje ostvaruju stalni, ali plahi kontakt s ljudima i kućnim ljubimcima, kojima je dozvoljeno da se kreću po zelenim površinama.

U parku kao okolišu uočavam brojne društvene grupe, od učenika/djece i obitelji do osoba starije životne dobi. Iako park posjeduje sadržaje za šetnje – staze, odmor – klupe, ležaljke i sl., igru – dječja igrališta, interaktivne mape i kupovinu – manifestacije poput Porcijunkulova ili božićnog sajma i sl., postoje određena doba dana kada određene spomenute društvene grupe obitavaju u okolišu parka. Npr. osobe starije životne dobi ujutro, na putu s tržnice ili kave, gdje im je park usputno mjesto za odmor i predah, zatim se u kasnim priepodnevnim satima uočavaju mlade obitelji u šetnjama i raznim radionicama u sklopu brojnih manifestacija i događanja ili dječjem igralištu te učenici i studenti kojima je park mjesto međusobnog druženja i odmora ili dolaze u café-bar unutar parka... Raspršenost parka prema gradu, stvorila je točke na određenim mjestima unutar tog okoliša na kojima se nalaze skulpture, fontane, izvor vode, arheološki lokalitet te tako definirala i mjesta koja se ponajviše poistovjećuju sa socijalnim identitetima koji, kao i ostali sudionici, upotrebljavaju park kao mjesto dogovora, okupljanja i nalaženja. Park Zrinski također je mjesto velikog broja terenskih nastava kako osnovnih tako i srednjih škola, zbog toga što se po zelenim površinama može slobodno kretati. Radionice koje se organiziraju u školama često se održavaju na području parka i često su direktno tematski vezane uz njega. Zbog centralnog položaja u gradu Čakovcu, često je mjesto sportskih događanja, kako profesionalnih sportaša tako i rekreativaca. Iako, kako sam spomenula, takva su događanja česta, no tu ne pomaže nedostatak pješačkih staza

koje bi trebalo odvojiti ili postaja za odlaganja bicikla i sl. Infrastruktura povezana s rekreacijom (bicikli, trčanje, rolanje...) nije dobro razriješena, no zabranjen je ulazak motornih vozila, velika parkirališta odmaknuta su na nekoliko kilometara od parka.

Opisani okoliš parka naizgled je kvalitetan za većinu njegovih sudionika, no kada pogledamo funkcije za koje ima kapacitet, tu se odražavaju neki nedostaci. Socijalna je dimenzija zapostavljena i njezina bi infrastruktura trebala biti bolja i definirana (izgradnja biciklističkih staza, stanica, mjesta za vježbanje i statičnu rekreaciju...) kako bi postala jedinstveni, kvalitetniji i bolji okoliš za sve žive sudionike.

E.Š. – VARAŽDIN, ŠETALIŠTE UZ DRAVU

Prirodni elementi na dravskom šetalištu uključuju rijeku Dravu, park-šumu uz rijeku, drveće, travnate površine i šumske staze. Šetalište je održavano tako da se svakodnevno kosi trava i popravljaju pukotine u asfaltu uz rijeku. Zadnjih godina u zimi često je dolazilo do izlivanja iz korita. Neke prirodne elemente poput panjeva i grana ljudi upotrebljavaju kao klupice i mjesta gdje se mogu odmoriti. Nedaleko od šetališta još se uvijek može osjetiti smrad zbog otpadnih voda jer još uvijek traje izvedba radova na uređaju za pročišćivanje otpadnih voda. Živi sudionici na dravskom šetalištu uključuju kućne ljubimce (pse) koji svakodnevno dolaze u šetnju sa svojim vlasnicima, ptice, labudove, patke, crnog kosa, slavuje, lastavice ispod mostova, rojeve krijesnica, vretenca, komarce, žabe, riječne zmije i sl. Šetači i pogotovo djeca uvijek hrane labudove, koji se onda skupljaju u velikom broju blizu obala rijeke. Često dođe do agresivnih situacija gdje labudovi napadaju pse koji plivaju. Na šetalištu se nikada ne ostavlja smeće jer su koševi postavljeni svakih 20 metara i često ih se prazni, tako da nema nakupljanja smeća i odlaganja pokraj koša. U ljeti zna biti nepodnoš-

jivo zbog pojave komaraca kojima odgovaraju vlaga, toplo vrijeme i brojnost kandidata kojima mogu piti krv. Kada se skupi previše ljudi, zna se dogoditi da neko dijete otrči i udari ga biciklist ili pas bez povodca skače po djeci i biciklistima, također vlasnici pasa koji žele socijalizirati svoje pse dolaze u neugodne situacije kada psi počnu lajati jedni na druge i sl.

Na dravskom šetalištu možemo vidjeti veliki raspon društvenih grupa i socijalnih identiteta. Mladi, osobe starije životne dobi, djeca, obitelji, parovi... Sportaši koji dolaze održavati kondiciju trčanjem, bicikliranjem, vježbanjem na trimstazi koja se nalazi u šumi sa spravama koje su tamo postavljene. Neki sportaši improviziraju i sami naprave svoju teretanu od grana i panjeva. Bazen na Dravi radi u ljetnim mjesecima, tako da ima mnogo kupača. Održavaju se treninzi veslača, u blizini je i teniski teren, a zimi je na tom mjestu klizalište. Ljudi igraju razne igre, dobacuju se frizbijem, pecaju, plove na manjim čamcima, održavaju se natjecanja u krosu, roštiljaju. Postavljeni su stupići na mjesta gdje završava parkiralište i gdje počinje šetalište, tako da je zabranjen pristup motornim vozilima. Žene u šumama skupljaju cvjetove bazge i medvjedi luk za kasniju pripremu u kuhinji.

Zbog puno aktivnosti koje se nude i svježine prirode, na dravsko šetalište dolaze i brojni stanovnici okolnih područja. Prostranost, mnogo klupica i mjesta za odmor zadovoljavajući su elementi, ali komarci, gužve i pojedinci (romskih skupina) ugrožavaju sklad našeg šetališta tako da puštaju glasnu glazbu, izazivaju tučnjave, krađu i pale opremu i drvene klupice koje su postavljene uz rijeku.

P.H. – DARUVAR, JULIJEV PARK

Nalazi se u samom centru grada Daruvara. Na području perivoja možemo primijetiti gusto posađeno drveće (posađeno još u doba gro-

fa Jankovića) koje čini jedan šumski prostor prepun životinja kao što su populacije vrabaca, vrana i nešto manje vjeverica. Neke su od najčešćih vrsta drveća grab, platana i divlji kesten. Uz sam park proteže se rijeka Toplica, u kojoj se mogu vidjeti neke vrste manjih slatkovodnih riba. Uz Toplicu se nalazi staza koja služi kao šetalište. Ovo je jedno od najpoznatijih mjesta na koje Daruvarčani izvode svoje kućne ljubimce u šetnju, pa tako i oni čine skupinu sudionika u tom okolišu. Što se tiče kvalitete prostora, može se reći da je na relativno visokoj razini. Zelene površine između drveća nisu uništene s obzirom na to da je kretanje po njima ograničeno. Sudionici kao što su ljubimci uglavnom ne ostavljaju veliki trag u samom parku, no ako se njihovi vlasnici neodgovorno ponašaju, moguće je da se naruši izgled parka u manjoj mjeri, naravno. Može se reći da je kvaliteta zraka dosta dobra s obzirom na to da se park nalazi blizu centra i Daruvarske pivovare. Zrak u parku nema ugodan miris samo u određene dane (zbog pivovare), ali to ne šteti parku. Smatram kako je park zbog gustoće krošnji dosta zaštićen od vanjskih utjecaja, kao što su zagađenje zraka i svjetlosno onečišćenje (osvjetljenje u parku svedeno je na minimum). Negdje u sredini parka nalaze se poznate Daruvarske toplice i na neki način upotrebljavaju ugođaj parka i prirodno okruženje za poboljšanje rehabilitacije pacijenata. Prostor oko toplica uređen je kako toplice ne bi narušavale vizuru parka.

U parku možemo naći pripadnike svih životnih dobi, od djece, mladih te ljudi srednje i stare dobi, za svakog ima po nešto. Djeca dolaze u društvu svojih roditelja, u parku se nalazi malo dječje igralište s ljuljačkama, klackalicama i slično, te je taj prostor namijenjen isključivo za igru djece. Također, u parku možemo pronaći i roditelje s novorođenčadi koji šetaju po pješačkoj stazi. Mladi ljudi park najčešće upotrebljavaju kao rutu za rekreaciju. Voze se biciklom (što je zabranjeno) ili trče, a ni različita druženja na klupama nisu isključena. Također, park se up-

otrebljava i kao ruta za dolazak u teretanu koja se nalazi u sklopu toplica i kao ruta za dolazak na gradsko nogometno igralište, stoga se u parku može vidjeti sportaše koji onuda prolaze kako bi došli na trening ili utakmicu. Također možemo vidjeti i staru populaciju koja park upotrebljava za šetanje, opuštanje i druženje i šetnju kućnih ljubimaca. Budući da se u parku nalazi rehabilitacijski centar, možemo hodajući kroz park za teći i bolesnike koji hodaju kako bi se razgibali i slično. Što se tiče regulacija, zabranjena je vožnja biciklom po pješačkoj stazi parka, a gaženje pozelenim površinama dopušteno je samo radnicima Komunalca koji održavaju park i kao prevencija ostavljanja smeća i izmeta kućnih ljubimaca napravljeni su zasebni koševi za smeće s upozorenjima. Socijalni odnosi: Daruvar je relativno mali grad, stoga je normalno da se dosta ljudi međusobno poznaje. Ništa novo nije vidjeti kako se ljudi pri susretu razgovaraju. Može se reći da je interakcija veća.

Julijev park u Daruvaru mjesto je koje služi kao svojevrsno odmorište, gdje se bez puno truda na jako maloj udaljenosti čovjek može odmaknuti od betona i žurbe grada u miran i tih prostor nalik šumi. Smatram da je kvaliteta okoliša na visokoj razini. Drveće je zdravo i sanira se svaki truo komad drveta ili slično. Iznimno je dobar prostor za popodneva druženja, odlazak na rekreaciju ili izvođenje ljubimaca u šetnju. Smatram kako bi se u parku moglo staviti malo više klupa za sjedenje radi većeg izbora. Osim igrališta za djecu, bilo bi odlično kad bi se napravili i dijelovi parka koji bi bili namijenjeni mladoj populaciji (kao što su to vježbališta, primjerice).

M.K. – ZAGREB, PARK POKRAJ REMETSKE CRKVE

Park pokraj crkve sadržava: veliku livadu pokraj crkve – travnjak, na livadi također rastu razne vrste drveća; jedan neraskrčen, šumovit dio; manje jezero. U parku žive tipične manje životinje koje možemo pronaći na livadi – kukci,

ptice, krtice, a pokraj jezera i kornjače. Park je malo brdovit i ima više različitih dijelova (kao što sam navela – šuma, jezero, livada). Livada je uredna (pokošena, nema smeća) i pogodna za šetanje pasa koji imaju prostora za trčanje, igranje i istraživanje, a za vlasnike pasa ili ljude koji se dolaze prošetati savršeno je jer mogu sjesti i uživati u pogledu na drveće i livadu. Zrak je definitivno čišći zato što je podsljemenska zona puna drveća, na povišenom je i ima manje prometa.

Budući da je to park koji pripada crkvi, tamo često obitavaju članovi crkvene zajednice, ali zato što je to jedini park u Remetama u koji se može doći sjesti za drvene klupice sa stolovima, tamo dolaze svi ljudi koji žive u Remetama i željni su prirode i zraka. Najčešće prolaze ljudi sa psima, ali često vidim djecu koja odlaze iz škole (koja se nalazi dvije minute dalje) ili djecu koja su se igrala na igralištu koje se nalazi preko puta parka. Pokraj parka nalazi se škola, jedini dućan u kvartu, autobusne stanice i crkva te parkiralište crkve – tako da možemo to nazvati središtem Remeta. Iako je to središte Remeta, uglavnom je park izrazito miran i u njemu nema nikada previše ljudi. Osim kad je neki događaj u crkvi, u parku nema gotovo nikoga i uvijek mogu psa pustiti da trči po livadi.

Park pokraj crkve u Remetama jedini je park u koji mogu doći sa psom i prijateljima. Park je pod vlasništvom crkve, ali to do sada nije predstavljalo problem jer se tamo može boraviti gotovo bilo kada. Livada je uvijek pokošena i o parku se brine, ali uvijek bi se park mogao još malo srediti. Smatram da bi bilo pametno raskrčiti dio velike šume koji također pripada crkvi i napraviti puteljke, da šuma bude pogodna za šetnju kako bi se potaknulo ljude da budu više u prirodi. To treba napraviti tako da ne uništimo stanište životinja koje tamo žive, nego samo puteljak po šumi prilagodimo ljudima, dodamo klupice, kante za smeće itd., jer je šteta da u tako zelenom dijelu grada nemamo gdje prošetati po šumi.

M.K. – ZAGREB, VOLTINO

Prije 1930-ih godina i pojave elektroindustrije Končar, tu su bile livade, polja i voćnjaci. Voltino je i dandanas ostao poprilično „zeleni“ kvart. Omeđen je na zapadu potokom Kustošakom i Zagrebačkom ulicom, na sjeveru željezničkom prugom, na istoku potokom Črnomercem te na jugu Baštijanovom ulicom. Potoke na zapadnom i istočnom djelu prati drvored te je staza uz njih popularno mjesto za šetnje upravo zbog cvrkuta ptica na stablima te kreketu žaba u potoku. Između zgrada nalaze se zelene površine koje pretežno služe za vješanje veša i igranje s psima. Redovito se trava kosi te osim uz dvije napuštene zgrade, zelene površine uredne su i čiste. Uz Kustošak se nalazi još desetak starih kućica s vrtovima i malenim voćnjacima. Kvart je pun zelenih površina, no bez ikakvih sadržaja za rekreaciju za ljude. Za šetnju prekrasno, no bez ikakvih klupica ili stolova. Mjesto za odmor može se pronaći kraj dva ograđena parkića za djecu gdje obično djedovi koji piju pivo sjede od 11 ujutro. U kvartu ima puno pasa te izgleda da su zelene površine namijenjene njima jer osim tu i tamo neke stare plastične sjedalice, nema mjesta za sjesti negdje i uživati u hladu.

U kvartu pretežno žive mladi parovi s djecom te stariji ljudi. Kvart je krasan za šetnju te je to jedina rekreacija. (Navela sam u prethodnom odlomku neke socijalne elemente.) Postoje dva ograđena parkića za djecu i samo jedan stol za starije za sjesti i igrati šah. Svega su tri prehrambena dućana u razmaku od manje od pola kilometra te jedan drogerijski dućan. Trafike su na sve strane, samo u Golikovoj ulici postoje tri, do prije godinu dana četiri trafike. Također, ovdje je pošta koja je vjerojatno najčešće pljačkana pošta u Hrvatskoj.

S obzirom na to da je kvart pun starijih ljudi, ali i mladih s djecom, nedostaje „postaja za odmor“. Sve te zelene površine zanemarene su te prepuštene za rekreaciju pasa. Nedostaje

sadržaja u kontekstu odmora i uživanja. Imam prekrasan pogled s prozora na procvjetala stabla i ne vidim uopće susjednu zgradu, ali kad izađem, samo je pokoja klupica uz parkić, namijenjena roditeljima da sjede dok promatraju djecu, no često okupirana starim ljudima koji nemaju drugdje sjesti na zraku.

A.P.G. – ZAGREB, PARK-ŠUMA VILE WEISS

Cjelina koja obilježava kraj same ulice, karakteristična je po svojem bogatstvu prirodnih elemenata koji ga gotovo okružuju. Riječ je o šumama, travnjacima i livadi koja se nalazi u samom centru koja ima funkciju javnoga dječjeg igrališta. Za to područje također je karakteristična prisutnost različitih živih sudionika čije stanište označava park-šumu Vile Weiss u kojem se nalaze razne životinje poput jelena, srna, paunova i sl. Minimalna intervencija čovjeka u odnosu na prirodni okoliš (biljke, drveće itd.) te slobodno kretanje životinja unutar park-šume Vile Weiss ključna su obilježja i karakteristike tog područja.

Središte analiziranog okoliša označava javno dječje igralište, čiji je fizički karakter (materijal) u skladu sa samom okolinom. Uporabom prirodnih materijala ne narušava se bogatstvo prirodne ljepote samog područja. Također, ima društvenu i rekreativnu funkciju, naspram raznih aktivnosti poput društvene interakcije (obitelji, djeca), sportske rekreacije na instalacijama za vježbanje u parku, slobodne rekreacije (šetanje psa, trčanje, vožnja biciklom i sl.) pa sve do svakodnevnih aktivnosti poput odlaska do javnog prijevoza. Područje nema specifičnih institucionalnih regulacija zbog same lokacije u kojoj nema velikog prometa, a uglavnom se stanovnici međusobno poznaju time nije potrebna intervencija s nekim specifičnim regulacijama.

Bogatstvo prirodnog okoliša, tj. raznih prirodnih elemenata, pri kojima ne nastaje pretjera-

na intervencija čovjeka u okoliš, stvara gotovo cjelovitu simbiozu i suživot prirodnog okoliša i ljudi. Što se tiče funkcionalnih socioloških i funkcionalnih potreba stanovnika, postoje prijedlozi za moguće buduće intervencije poput kvalitetnije povezanosti s centrom grada te dućana za svakodnevne potrepštine i sl., čime bi se olakšao život i poboljšala sociološka i funkcionalna kvaliteta.

J.M. – ZAGREB, MLINOVI

Prirodni elementi: okoliš koji analiziram jest ulica tako da se većina nabrojanih prirodnih elemenata nalazi uz cestu. Stabla: relativno mlada (posađena prije oko 15 godina) neuredna, neodržavana, preraslih krošnja (pojedina stabla zaklanjaju pločnik). Travnjaci: održavaju ih stanovnici ulice, kvaliteta varira (često pregaženi – na njih se parkiraju automobili). Potok: bistra voda, dubina od 10 do 50 cm (različita na različitim dijelovima potoka), često zagađen krupnim komadima otpada, no održavan, sporog toka, nakon kiše brži. Cvijeće: posadili su ga vlasnici objekta pred kojim se cvijeće nalazi (trgovina), neodržavano, uvelo. Živi sudionici: s obzirom na to da se ulica nalazi u periferiji grada, ima mnogo životinja. Ptice: populacija ptica u području iznimno je velika, no većinom ne prilaze samoj ulici – oblijeću iznad, skrivaju se u krošnjama ili sjede na kablovima za struju. Psi: većinom kućni ljubimci, no ponekad i lualice – kreću se po pločniku. Mačke: kućni ljubimci i lualice – kreću se po dvorištima. Kukci (mravi, bumbari, pčele, ose, stršljeni, leptiri, bubamare...). Ljudi.

Društvene grupe – osobe starije životne dobi: „starosjedioci“ – mnogi su sagradili vlastite domove i žive tu desetljećima pa ih je mnogo; šetnje, kupovina, druženje; osobe srednje životne dobi; djeca: igra na igralištima; mladi: rjeđe vidljivi na ulici (iako ih ima mnogo) – više putuju u centar grada i provode vrijeme tamo. Socijalni identiteti: sportaši rekreativci – džoging, planin-

arenje, stolni tenis, košarka, nogomet, rukomet, bicikliranje; priroda i svjež zrak privlače sportaše iz centra. Nema većeg broja drugih socijalnih identiteta zbog manjka institucija koje ih podržavaju – individualci putuju u centar grada da bi pronašli sebi slične. Institucionalna regulacija: prometni znakovi za regulaciju brzine vožnje te ležeći policajci – uvedeni zbog velikog broja nesreća u ulici; stroge regulacije na područjima dječjih igrališta (zabrane za pse, upute za roditelje...); manjak regulacija o parkiranju (parkiranje po pločniku i zelenim površinama). Iako se područje nalazi u periferiji grada i stoga je prepuno živih sudionika, mnogobrojni prirodni elementi u samoj ulici nisu očuvani i održavani od strane institucija. O njima se brinu isključivo stanovnici ulice. Intervencija institucija događa se samo na poziv građana (u slučajima zagađenja potoka). Ipak, ekološke dimenzije ulice Mlinovi i dalje su njezina prednost – priroda je ono što privlači ljude na šetnje i sportske aktivnosti, dok socijalne dimenzije u ulici iznimno manjkaju – od manjka institucionalnih regulacija do manjka institucija koje pružaju socijalne odnose.

L.T. – ZAGREB,
RAVNICE, MAKSIMIR

U sredini ulice cesta je široka cca 4 m. Ulicu krasi vrtovi i biljke ispred kuća, pogotovo u proljeće. Točno nasuprot mene susjedi u vrtu imaju veliko stablo trešnje čije razvijanje i cvjetanje pratim iz dana u dan te koje mi uljepšava pogled s prozora. Tu i tamo nađe se pokoje veće drvo, no uglavnom je tu manje bilje i živica koji su dobro održavani (susjedi i mi brinemo se o svojim vrtovima). Većina obitelji u ulici posjeduje kućne ljubimce, najčešće pse. Ima ih malenih, velikih, živčanih, dragih, umiljatih itd. Ima pasa koji su uglavnom u dvorištu i laju, onih kojih vlasnici šeću po nekoliko puta dnevno i kombinirano. Krajem zime i početkom proljeća, pogotovo noću, često se čuju mačke, ali i ova-ko ih znam vidjeti po ulici, pogotovo ih primijetim kada su u interakciji sa psima – nemir. Volim

čuti ptičice u ulici. Većinski sudionici u okolišu – stanari prilično se dobro odnose prema okolišu i njegovoj kvaliteti, svatko ispred zgrade posjeduje kantu za miješani komunalni otpad, biootpad (uglavnom se tu baca pokošena trava i odrezani dijelovi živice), a plastiku i metal odvajamo u velike žute vreće koje djelatnice Čistoće kupe jednom u dva tjedna.

U mojoj ulici ima 40-ak kuća u kojima uglavnom živi po jedna obitelj, no ima i nekoliko zgrada od pet do deset stanova. Pretežito uočavam obitelji s nekoliko djece, zatim mlade parove (s eventualno jednim djetetom) i tek pokojeg starijeg gospodina udovca ili poneku gospođu udovicu. U ulici se nalazi jedan malen centar za aerobik, stoga često vidim sportaše koji ulaze u njega te skupinu ljudi koja grupno trči niz ulicu prema parku Maksimiru. Na uglu ulice, blizu moje kuće, nalazi se kafić koji je uvijek pun ljudi, točnije starije muške populacije koja najčešće gleda nogomet i glasno se smije te pije pivo. Kafić nije previše ugledan, star je 30-ak godina, ima žute suncobrane i tendu i smeđe metalne stolice, ali ga krasi tipičan kvartovski duh. Malo dalje niz ulicu nalazi se i jedan stari kovač koji je uvijek spreman pomoći te radi čuda u svojoj radionici. S druge strane ulice (ja se nalazim otprilike u sredini) nalazi se salon za uljepšavanje, solarij i slično, oko kojeg najčešće viđam žensku populaciju. Generalno, moja ulica nije previše prometna, no vrlo često, pogotovo kada je lijepo vrijeme, susjedi izlaze u svoje vrtove, obrađuju ih ili šeću s djecom ili psima. Što se tiče institucionalne regulacije, moja je ulica jednosmjerna (što znači da promet kola samo u smjeru jug – sjever), kuće ili imaju svoje parkirališno mjesto ispred u dvorištu ili ljudi parkiraju aute na nogostupu, dijelom na kolniku. Ulica, kao i cijeli kvart, prepuna je automobila kada se odvija nogometna utakmica na Dinamovu stadionu. Socijalni odnosi u mojoj ulici nisu baš razvijeni, osobno znam tek nekoliko susjeda i s većinom sam na razini pristojnog pozdrava, no generalno se ne družimo jer su svi nekako pretežito povučeni u svoje domove.

Generalno je socioekološko stanje prihvatljive kvalitete, stanovnici se brinu o sigurnosti i kvaliteti okoliša, interakcija je živih bića pristojna te ponašanje jedinki nikoga ne ugrožava. Zadovoljavajući su elementi briga o vrtovima, druženja i sastajanja ljudi, njihove aktivnosti i sl. Svakako smatram kako postoje i elementi koji bi se mogli promijeniti. Npr. parkiranje koje zauzima dio prostora kolnika već i ovako uske jednosmjerne ceste – to bih promijenila/zabranila/kaznjavala. Također, vrlo često gospoda iz kafića, pogotovo u kasnim noćnim satima, zna pretjerati s glasnoćom komunikacije i smijeha, što uzrokuje nesanicu i nervozu mnogih ljudi (koji moraju rano ujutro ići na posao) u ulici pa bih vrlo rado predložila da se skрати radno vrijeme kafića ili barem terase.

ZAKLJUČAK

CILJ OVOG ZADATKA BIO JE ANALIZA NEKOG KONKRETNOG URBANOG OKOLIŠA KOJA BI TREBALA PRETHODITI DIZAJNERSKOJ INTERVENCIJI.

STUDENTI SU PRILIKOM ANALIZE POKAZALI ZADOVOLJAVAJUĆU RAZINU PREPOZNAVANJA I RAZLIKOVANJA ELEMENATA KONCEPATA SOCIJALNE I EKOLOŠKE ODRŽIVOSTI U KONKRETNOM OKRUŽENJU (SUDIONICI I ODNOSI) TE NJIHOVA KRITIČKOG VREDNOVANJA IZ KOJEG PROIZLAZE I ZAHTJEVI, ODNOSNO POTREBE ZA UNAPRJEĐENJEM KVALITETE ANALIZIRANOG OKOLIŠA.

5. IZRAŽAVANJE REZULTATI ISTRAŽIVANJA | RASPRAVA

NA TEMELJU ISTRAŽIVANJA RECENTNIH PROJEKATA UPOTREBE DIZAJNA KAO ALATA RJEŠAVANJA KRIZNIH SITUACIJA TE ISTRAŽIVANJEM REAKCIJA STUDENATA NA AKTUALNO DRUŠTVENO-GOSPODARSKI KONTEKST, MOŽE SE ZAKLJUČITI SLJEDEĆE:

Dizajn je nesumnjivo koristan i nezamjenjiv alat, istodobno u rješavanju kriznih situacija, kao i u obnovi i razvoju na lokalnoj i globalnoj razini. Dizajn je kao disciplina od samih početaka usmjeren na humanost i dobrobit čovjeka u svakom smislu, a posebno u raznim situacijama kriza, u kojima djeluje ubrzano i potencirano. Brojni projekti dokazuju uspješnost primjene dizajna kao alata ne samo razvoja nego i obnove. Specifičnost pristupa i metodologije ukazuje na činjenicu da proces dizajna prirodno objedinjuje oba procesa, pristupajući obnovi kao potencijalu za razvoj.

Suvremeni dizajn može donijeti dugoročno održiva kompleksna i cjelovita rješenja. Evolucija procesa dizajna i eksponencijalni suvremeni razvoj struke također dokazuju iznimnu uspješnost rješavanja kompleksnih situacija. Suvremeni dizajn učinkovit je kao metoda rješavanja iznimno kompleksnih socijalnih i ekološko-ekonomskih situacija, i to kroz kritičko sagledavanje realnog stanja, argumentirane projekcije mogućih budućih stanja te donošenje inovativnih i sveobuhvatnih rješenja.

Za provedbu navedenih zaključaka i prijedloga primjene dizajna u rješavanju složenih situacija i izazova krize nužno je stvoriti uvjete za razumijevanje i prihvaćanje profesije dizajna kao relevantnog sugovornika u kontekstu održivosti po pitanju društva, okoliša i gospodarstva. To znači da osim osvijestjenih tvrtki i udruga civilnog društva suradnja mora uključivati i državne službe, ministarstva, samoupravu i vladu te poticati na participativno, ali i praktično učenje kroz sinergiju dizajnera, menadžera, poduzetnika i raznih drugih stručnjaka u stvaranju korisnih i smislenih sustava, usluga i proizvoda

koji djelotvorno povezuju resurse, a vode prema postizanju željenih i potrebnih učinaka.

Mali broj projekata dizajna za krizne situacije u području inkluzivnog dizajna ukazuje na hitnu potrebu uključivanja socijalnih odnosa i međuljudskih interakcija kao neizbježnog elementa rješenja te na potrebu interdisciplinarnе suradnje i uključenosti svih zainteresiranih ljudi na kompleksnijoj razini od dosadašnje. Potrebno je istražiti potencijale kroz realne projekte te osmisliti nove pristupe i metodologije.

Pregled projekata realiziranih na Studiju dizajna potvrđuje aktualnost i suvremenost tema i pristupa te velik potencijal inovativnih i korisnih rješenja u realnim projektima nastalima kroz suradnju s lokalnom zajednicom i kroz reakcije na aktualna stanja.

Javni je prostor važan, ali nedovoljno iskorišten medij međuljudske komunikacije i interakcije. Potrebno je kroz realne projekte istražiti dinamičnost i fleksibilnost interakcija u određenim urbanim prostorima te artikulirati i kreativno manifestirati potencijale.

Uočeni su nedostatak i brojni potencijali razvoja suvremenih urbanih arhitektonskih elemenata kao elemenata identiteta grada, ali i razvoja lokalnog obrta i participativne suradnje dizajnera, proizvodnih resursa i lokalne zajednice.

Studenti su na postavljene zadatke reagirali iznimno zainteresirano, na kompleksnim razinama koje istodobno obuhvaćaju vlastiti doživljaj određene situacije i razumijevanje objektivnih ograničenja i potencijala. Sposobni su artikulirati pojave i konkretne potrebe ljudi kao pojedinaca i kao lokalne zajednice u određenom prostoru.

6. ZAKLJUČAK SMJERNICE ZA ISTRAŽIVANJE 2021.

Ovo istraživanje postavilo je nekoliko glavnih hipoteza koje je potrebno provjeriti u sljedećem istraživanju:

1. CJELOVITO RJEŠAVANJE SUVREMENIH KOMPLEKSNIH PROBLEMA ZAHTIJEVA NOVE RAZINE INTERDISCIPLINARNE I PARTICIPATIVNE SURADNJE. POTREBNO JE KROZ REALNE PROJEKTE KRITIČKI ANALIZIRATI NEDOSTATKE POSTOJEĆIH PROCESA TE UTVRDITI NOVE PRISTUPE I METODOLOGIJE.

2. UZ PROSTORNU I MATERIJALNU OKOLINU, POTREBNO JE KRITIČKI ANALIZIRATI I SOCIJALNE INTERAKCIJE I DOŽIVLJAJE LJUDI KAO INTEGRALNI ELEMENT SITUACIJA TE KROZ REALNE PROJEKTE ARTIKULIRATI KOMPLEKSNOST ODNOSA I ZAJEDNIČKU DINAMIKU.

3. NEDOSTATAK AUTOHTONIH URBANIH ARHITEKTONSKIH ELEMENATA POTREBNO JE I MOGUĆE ISKORISTITI ZA RAZVOJ KOMUNIKACIJE IDENTITETA GRADA TE ZA RAZVOJ NOVIH PROIZVODNJI, I TO KROZ PARTICIPATIVNE PROJEKTE DIZAJNA KOJI UKLJUČUJU LOKALNU ZAJEDNICU U SVIM ASPEKTIMA.

4. STUDENTI, KAO I PROFESIONALNI DIZAJNERI, IMAJU POTREBU AKTIVNO REAGIRATI NA SVA DOGAĐANJA U SVOJOJ OKOLINI, A POSEBNO NA SITUACIJE KRIZE. TEMELJI OBRAZOVANJA NA STUDIJU DIZAJNA NAVODE IH NA ISTRAŽIVANJA I PROJEKTE USMJERENE NA DOBROBIT ČOVJEKA I OKOLINE TE CJELOVITO RJEŠAVANJE SITUACIJA, UZIMAJUĆI U OBZIR SVE ASPEKTE DIZAJNA. UVU POJAVU POTREBNO JE I KORISNO UPOTRIJEBITI KAO BAZU KREATIVNIH IDEJA ZA POTENCIJALNA RJEŠENJA.

DIZAJN KAO ČIMBENIK OBNOVE
I SUVREMENOG RAZVOJA GRADA

UREDILA

Sanja Bencetić

NAKLADNICI

Sveučilište u Zagrebu,
Arhitektonski fakultet

Odsjek – Studij dizajna
10 000 Zagreb, Hrvatska
Frankopanska 12

studijdizajna.com
sd@studijdizajna.arhitekt.hr
+38514846984

ZA NAKLADNIKE

prof.dr.sc. Bojan Baletić, dekan
prof.dr.sc. Feđa Vukić, voditelj
Odsjeka Studij dizajna

AUTORI

prof.mr.sc. Zlatko Kapetanović
prof. Mladen Orešić
prof.dr.sc. Anka Mišetić
izv.prof.mr.sc. Sanja Bencetić
izv.prof.mr.sc. Ivana Fabrio
doc.Andrea Hercog
doc. Robert Šimetin, dipl.ing.arh.
dr.art. Ivana Knez, dipl.ing.arh.
mr.art. Nina Bačun
Nika Pavlinek, mr.diz.

LEKTURA

prof. Dunja Aleraj Lončarić

OBLIKOVANJE I PRIJELOM

Marin Nižić

Istraživanje je dio Institucionalnog projekta Arhitektonskog fakulteta „Konstitutivni elementi arhitekture, urbanizma i dizajna“ koji financira Sveučilište u Zagrebu. Publikaciju je za objavu prihvatilo Povjerenstvo za nakladničku djelatnost Arhitektonskog fakulteta na sjednici održanoj 23.7.2021.

ISBN 978-953-8042-68-3

Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet,
Odsjek – Studij dizajna, 2020/2021.